

Link: OLE-Object-Data

Masarykova univerzita

Ekonomicko-správní fakulta

Studijní obor: Veřejná ekonomika

Církev a náboženské společnosti jako součást veřejného sektoru

diplomová práce

Vedoucí práce:

Autor:

Ing. František Svoboda

Lenka Bednářová

Brno, duben 2006

Jméno a příjmení autora: Lenka Bednářová

Název diplomové práce: Církev a náboženské společnosti jako součást veřejného sektoru

Název práce v angličtině: Churches and religious societies as a part of the public sector

Katedra: Veřejná ekonomie

Vedoucí diplomové práce: Ing. František Svoboda

Rok obhajoby: 2006

Anotace

Diplomová práce přináší ucelený pohled na historický vývoj a současný stav financování a majetku církví a náboženských společností, identifikuje současné problémy a podává návrh na jejich řešení. Za nevyhovující je považován především systém nárokových státních příspěvků na vlastní náboženskou činnost církví a náboženských společností, který je pokládán za provizorní a vyžaduje změnu. V práci jsou proto analyzovány různé zahraniční modely ekonomického zabezpečení církví a náboženských společností, které by mohly být inspirací i pro Českou republiku.

Annotation

The diploma work brings a comprehensive view of the historical development and the present state of financing and property of churches and religious societies, identifies the present problems and argues for their resolution. As unsuitable is considered especially the system of state contributions to own religious activity of churches and religious societies, which is taken for provisional and demands a change. At the work are therefore analysed different

foreign models of economic indemnity of churches and religious societies, that might be an inspiration for Czech Republic as well.

Klíčová slova

církev, náboženské společnosti, financování, vztahy státu a církví, majetkové narovnání

Keywords

churches, religious societies, financing, relationships between states and churches, property composition

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Církve a náboženské společnosti jako součást veřejného sektoru vypracovala samostatně pod vedením Ing. Františka Svobody a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

V Brně dne 10. dubna 2006

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Františku Svobodovi za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce. Dále děkuji Ing. Mojmíru Kalnému, CSc. za přínosnou konzultaci a poskytnuté informace o Církvi římskokatolické.

Obsah

úvod.. 9

1	základní vymezení církví a náboženských společností v kontextu veřejného sektoru..	11
1.1	Základní pojmy.	11
1.1.1	Církev a náboženské společnosti	11
1.1.2	Katolická církev.	12
1.1.3	Právo církevní a konfesní	12
1.2	Stav religiozity.	17
1.3	Systemy vztahu státu a církví	18
1.3.1	Konfesijní stát	19
1.3.2	Světský stát	20
2	historie církevního majetku a financování církví v Českých zemích	25
2.1	Vývoj v 9. -- 13. století	25
2.2	Vývoj v 13. -- 16. století	26
2.3	Vývoj v 17. -- 18. století	27
2.4	Vývoj v 18. -- 19. století	28
2.5	Československá republika 1918 -- 1938.	30
2.6	Československá republika za nacistické okupace a v letech 1945 -- 1992.	31
3	Restituce církevního majetku..	35
3.1	Rekapitulace dosavadního řešení problematiky majetkového narovnání mezi státem a CNS v letech 1989 až 2005.	35
3.1.1	Majetkové narovnání výčtovými zákony z let 1990 a 1991.	35
3.1.2	Majetkové narovnání exekutivní cestou v letech 1996 až 1998.	36
3.1.3	Příprava výčtového zákona v letech 1999 až 2001.	36
3.1.4	Příprava výčtového zákona v letech 2003 až 2005 a obecný restituční zákon.	38
3.1.5	Příprava majetkového narovnání metodou restituční tečky v roce 2005.	41
3.2	Majetkové narovnání Církve římskokatolické.	45

4	EKONOMIKA církví a náboženských společností.	47
4.1	Shrnutí historických zdrojů financování církví	47
4.2	Vlastní příjmy církví	49
4.3	Financování církví ze strany státu.	52
4.3.1	Veřejně prospěšné aktivity církví a církevní kulturní památky.	52
4.3.2	Vlastní náboženská činnost církví	53
4.4	Hospodaření církví	59
4.5	Modely financování církví známé ze zahraničí	64
4.5.1	Systém přímé státní finanční podpory.	65
4.5.2	Systém darů a sbírek.	66
4.5.3	Systém církevních daní	68
4.5.4	Systém církevních příspěvků.	72
4.5.5	Daňové asignace.	74
4.6	Analýza možných způsobů financování církví v České republice.	81
	závěr..	87
	Seznam literatury..	89
	seznam grafů a tabulek..	95
	seznam použitých zkratek..	96
	seznam příloh..	97

úvod

Círky a náboženské společnosti[1] tvoří vzhledem ke zvláštnímu charakteru svých aktivit specifickou součást veřejného sektoru. Duchovní služba církví a stejně tak aktivity veřejně prospěšné nemohou být vykonávány bez materiálního zajištění. Otázkou je, jakou úlohu by měli

věřící a stát při financování církví zastávat. A jaký je současný stav?

Společensko-politické změny po pádu komunistického režimu přinesly církvím opět svobodu a

vnitřní autonomii, otázka vztahu státu a církví z hlediska jejich ekonomického zabezpečení však dosud vyřešena nebyla. Vzniká potřeba tento vztah nanovo definovat a vytvořit pro působení církví adekvátní podmínky. Do dnešní doby, tj. ještě šestnáct let po revoluci, právně

trvá stav zavedený v roce 1949 zákonem č. 218/1949 Sb., kterým stát převzal veškeré hospodářské zajištění církví na sebe. Uvedený zákon měl mj. sloužit jako kompenzace za konfiskaci rozhodující části produktivního majetku církví, který byl do té doby pro církve významným zdrojem příjmů. Ekonomická závislost církví na státu mnohdy vyvolává negativní

reakce ze strany konfesně indiferentní části společnosti, případně může být chápána v tom smyslu, že plně nerespektuje konfesní neutralitu státu, kterou deklaruje Ústava České republiky. Přestože stát do organizace a řízení církví přímo nezasahuje, může církve ovlivňovat prostřednictvím státního příspěvku na jejich kultovní činnost (tj. především na platy duchovních). Některé církve považují tento stav za neúnosný a preferují dosažení ekonomické nezávislosti v oboru vlastní duchovní činnosti. Transformace ekonomického zabezpečení církví, zahrnující nahrazení zákona č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení

církví a náboženských společností státem jinou právní úpravou, je tedy nanejvýš žádoucí jak z hlediska církví a náboženských společností, tak i z hlediska státu. Jelikož se konečné vypořádání zabraného majetku stále odkládá, součástí komplexního řešení musí být také tato otázka.

Cílem diplomové práce je deskripce českého systému financování církví (se zřetelem k jejich funkcím ve veřejném sektoru) a na základě analýzy získaných poznatků a faktorů, jež tento systém ovlivňují, doporučit nový model financování, který by nahradil model stávající. Jako potenciální zdroj ekonomického zabezpečení církví se jeví i restituce církevního majetku, proto je nutné zmapovat také tuto oblast.

Práce je členěna do čtyř kapitol. V první se zabývám výkladem základních pojmů, současnou konfesní úpravou, stavem náboženského vyznání a charakteristikou modelových vztahů státu s církve. V druhé a třetí kapitole se pokouším objasnit historický vývoj financování a majetkových poměrů církví na našem území a zrekapitulovat vývoj majetkoprávního narovnání po roce 1989. Tyto tři kapitoly budou východiskem pro čtvrtou kapitolu, kterou celou věnuji způsobům finančního zabezpečení církví nejen v České republice, ale i v jiných státech Evropy a USA.

V diplomové práci využívám metodu deskripce za použití odborné literatury, internetových stránek, relevantní legislativy, dotazníkového šetření u jednotlivých církví a řízeného rozhovoru s reprezentantem vybrané církve, logicko-historickou analýzu vývoje finančního zabezpečení církví v českých zemích a komparaci současného stavu financování s vybranými zahraničními státy. Získané informace a poznatky analyzuji a následně syntetizuji s cílem navrhnout řešení stanoveného problému.

Zcela odlišnou kapitolou od ekonomického zabezpečení kultovní činnosti církví je financování veřejně prospěšných aktivit církví. Církev svým působením ve školství, zdravotnictví, sociální a charitativní oblasti participují na společenském životě. Diverzifikace těchto služeb je pro jejich kvalitu a stabilitu velkým přínosem a zároveň snímá ze státu jedno z břemen. Přímá

podpora státu v této oblasti je tedy přirozená a do budoucna zůstane zachována. Duchovní dimenze církví, tj. šíření víry, naděje a bliženecké lásky a z toho vyplývající vliv na morální a sociální úroveň národa, může společnost vnitřně kultivovat. Na základě výše uvedených poznatků by bylo možné zařadit církve ve struktuře veřejného sektoru, dle kritéria

potřeb, do bloku odvětví rozvoje člověka, kam náleží také školství, kultura, tělesná kultura, zdravotnictví a sociální služby. Toto zařazení je však spíše teoretického rázu, neboť církve neodpovídají definovanému vymezení veřejného sektoru[2]. Jsou sice do určité míry financované

z veřejných financí a ty podléhají veřejné kontrole, ale v ostatních oblastech jsou zcela autonomní. Církve jsou součástí neziskového sektoru a v rámci něj nestátního neziskového sektoru. Pro omezený rozsah práce se touto problematikou nebudu dále zabývat a spíše se zaměřím na materiální stránku života církví a řešení vzájemných vztahů se státem.

1 základní vymezení církví a náboženských společností v kontextu veřejného sektoru

1.1 Základní pojmy

1.1.1 Církve a náboženské společnosti

Výraz církev přísluší výlučně náboženskému společenství křesťanskému. Pochází z řeckého kyriaké, tj. Pánova. Církev se řecky označuje jako ekklesia toy Kyrioy, tzn. shromáždění Pánovo.[3] Pánem je míněn Ježíš Nazaretský, k jehož jménu se připojuje titul Christos (Kristus). Z toho plyne, že církev je společenství věřících v Ježíše Krista, který ji založil.

Jde vždy o společenství organizované, nikoliv o neorganickou skupinu stoupců nějaké ideje

nebo o pouhé hnutí. Církve^[4] jako celky i dílčí církve bývají vybaveny právní subjektivitou. Jsou právními osobami korporativního typu.^[5]

Náboženská společenství, která nevyznávají víru v Ježíše Krista, např. islámská, buddhistická, nebo hinduistická odmítají, aby byla označována jako "církev" (s ohledem na pojmovou

vazbu na

Pána). Ve středoevropské oblasti, stejně jako v České republice (ČR), se pro mimokřesťanská společenství postavená na roveň církvím tradičně používá výraz náboženské společnosti.

Z hlediska konfesního práva České republiky, dle zákona č. 3/2002 Sb. (§ 3 písmeno a), se církví a náboženskou společností rozumí "dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou,

orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání

určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování,

bohoslužby, vyučování a duchovní služby". Uvedenou charakteristiku samozřejmě nelze ztotožňovat s teologickou definicí církve, slouží pouze pro tento zákon a související legislativu.

1.1.2 Katolická církev

Sebereflexe[6] katolické církve je definována v kánonu 204 § 2 Codexu Iuris Canonici (1983) takto: "Tato církev, ustavená a uspořádaná na tomto světě jako společnost, trvá v Katolické církvi, řízené nástupcem Petrovým a biskupy v jednotě s ním".[7] Znamená to, že katolická církev je pojmově jen jedna, ale skládá se z téměř tří tisíc partikulárních (dílčích) církví a každá z nich přísluší buď k Církvi západního čili latinského obřadu nebo k Církvi východní, skládající se z většího počtu církví obřadů východních. Západní církev je jedna, na východě je

21 církví pěti různých obřadů.[8] V České republice se nejvíce občanů hlásí k Církvi římskokatolické (ŘKC), která náleží k Církvi západního obřadu.

Rovněž více jak tisíc ostatních křesťanských společenství, která se v průběhu existence křesťanství od původní církve oddělovala, mají nárok nést označení "církev". Také ona jsou "Pánovým shromážděním". Na pravoslavné, protestantské, anglikánské, starokatolické a další

církev pohlíží katolická církev jako na odloučené církve a církevní společnosti.

1.1.3 Právo církevní a konfesní

Církevní právo představuje právní systém určité církve (podobně právo náboženských

společností). Kanonické právo je synonymem pro církevní právo, ale jen pro církevní obec katolickou, která převzala toto slovo k označení norem, které vydává ona. Kanonické právo je starším výrazem pro právo církevní. Základní legislativní norma církve katolické nese proto název Kodex kanonického práva.

Pod pojmem konfesní právo je zahrnována právní disciplína, zabývající se státními předpisy, které se týkají církví (konfese = vyznání). Tento termín byl v 19. století zaveden jako výraz pro garanci rovnoprávnosti různých vyznání.^[9] Podle převládajícího názoru by státní zákony o církvích měly být stručné, rámcově zpracované, garantovat uplatňování svobody svědomí a stanovit v mezních případech prolínání zájmů obou společenství jisté "kolizní" normy. Je žádoucí, aby návrhy těchto zákonů byly výsledkem konsensu po předchozí konzultaci s církvemi.

Mezi základní konfesní zákony platné v současné době v ČR lze zařadit:

- ustanovení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb., dále jen "Listiny") jako součásti ústavního pořádku ČR. V článku 2 odstavce 1 deklaruje Listina konfesní neutralitu ČR^[10] a v následujícím čl. odst. 1 garantuje základní práva a svobody všem, a to mj. bez rozdílu víry a náboženství. Vlastní náboženskou svobodou se zabývají články 15 a 16 Listiny. Podle článku 15 odst. 1 Listiny je zaručena svoboda myšlení, svědomí a náboženství, každý má právo změnit náboženskou víru či žádnou nemít. Podle článku 16 odst. 2 Listiny církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech,
- zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, ve znění zákonů č. 4/2003 Sb. a 562/2004 Sb.,
- zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění zákonů č. 16/1990 Sb., 165/1992 Sb. 522/1992 Sb. a č. 3/2002 Sb.,
- nařízení vlády ČR č. 86/1993 Sb. o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společností, ve znění nařízení vlády č. 273/1995 Sb., 322/1998 Sb., 68/2002 Sb., 568/2002 Sb., 465/2003 Sb., 636/2004 Sb., 535/2005 Sb.,
- vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstva zdravotnictví ČR č. 452/1991 Sb. o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 3/2002 Sb. navazuje na předchozí zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a

postavení církví a náboženských společností, který stanovil nová pravidla pro uznání církví státem, od té doby nazývané "registrací". Na jeho základě bylo registrováno 21 CNS. Nový zákon

rozšířil možnost registrace dalších CNS tím, že početní podmínku snížil z 10 000 podpisů[11]

zletilých členů, jak předtím stanovil zákon č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských

společností, na 300 podpisů, současně však omezil práva nově registrovaných CNS na pouhé

získání právní subjektivity. Ze získané právní subjektivity plynou CNS následující práva: právo spravovat své záležitosti, vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních zařízeních, právo zakládat svazy církví a právo získat zvláštní oprávnění podle zákona o CNS.

V současné době je v ČR registrováno 26 CNS. Jejich výčet, včetně data registrace a počtu věřících podle sčítání lidu v roce 2001, je uveden v následující tabulce 1.

Tabulka 1 Přehled CNS působících k 1. 1. 2006 na území České republiky

Č.	Název církve, náboženské společnosti	Datum registrace, resp. recepce (rok 1991)	Počet věřících, sčítání 2001*
1.	Apoštolská církev	1989	4 584
2.	Bratrská jednota baptistů	1951	3 641
3.	Církev adventistů sedmého dne	1951 (1952-56 odňato)	9 787
4.	Církev bratrská	1951	9 971
5.	Církev československá husitská	1920	99 356
6.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	1990	1 375
7.	Církev řeckokatolická	(1950-68 odňato)	7 704
8.	Církev římskokatolická	recepce z Rakouska-Uherska	2 748 918

9.	Českokobratrská církev evangelická	recepce z Rakouska-Uherska	117 540	
	Evangelická církev augsburského			
10.	vyznání	recepce z Rakouska-Uherska	14 914	
	(a.v.) v ČR			
11.	Evangelická církev metodistická	1951	2 705	
12.	Federace židovských obcí v ČR	recepce z Rakouska-Uherska	1 527	
13.	Jednota bratrská	recepce z Rakouska-Uherska	3 443	
14.	Křesťanské sbory	1956	6 955	
15.	Luteránská evangelická církev a.v. v ČR	19. 1. 1995	5 420	
16.	Náboženská společnost českých unitářů	1930	302	
17.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1. 9. 1993	23 260	
18.	Novoapoštolská církev	1956	451	
19.	Pravoslavná církev v českých zemích	recepce z Rakouska-Uherska	23 053	
20.	Slezská církev evangelická a.v.	recepce z Rakouska-Uherska	14 038	
21.	Starokatolická církev v ČR	recepce z Rakouska-Uherska	1 614	
22.	Církev Křesťanská společenství**	20. 6. 2002		
23.	Obec křesťanů v České republice**	4. 9. 2002		
	Mezinárodní společnost pro vědomí			
24.	Krišny,	21. 11. 2002		
	Hnutí Hare Krišna**			
25.	Česká hinduistická náboženská společnost**	25. 11. 2002		
26.	Ústředí muslimských obcí**	17. 9. 2004		

Pramen: Přehled o datu reg. CNS a počty věřících dostupné na <http://www.mkcr.cz/categories.php?id=405> (26. 12. 2005).

* Obyvatelstvo podle náboženského vyznání k 1. 3. 2001 ze sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001.

** CNS registrované podle zákona č. 3/2002 Sb.

Zákon č. 3/2002 Sb. zavádí nový pojem takzvaných "zvláštních práv", která mohou nově registrované CNS získat až za deset let po registraci, pokud budou mít počet zletilých členů odpovídající 0,1 % obyvatel (tedy více než 10 000) a budou řádně zveřejňovat výsledky svého

svého hospodaření. Zvláštními právy se dle § 7 odst. 1 tohoto zákona rozumí právo vyučovat náboženství na státních školách, zřizovat vlastní školy, poskytovat duchovní péči ve vězeních a

armádě, uzavírat církevní sňatky, být financován ze státního rozpočtu a právo na respektování

povinné mlčenlivosti duchovních.[12] Dosud registrovaným církvím jsou tato práva zachována,

ale za určitých okolností[13] je může stát odejmout. Přehled zvláštních práv jednotlivých CNS

je uveden v příloze 1.

Církev zřizují své právnické osoby podle svého vlastního právního řádu, ale zapisují je do evidenčního rejstříku církevních právnických osob ve správě Ministerstva kultury ČR (MK), který byl zřízen již na základě zákona č. 308/1991 Sb. Od účinnosti tohoto zákona platilo, že

samy církve propůjčovaly svým orgánům a institucím právní subjektivitu, zatímco registrující

orgán (MK) vedl pouze jejich evidenci. Nový zákon však podmínky tohoto zápisu zpřísnil.

Stanovil, že registrovaná církev či náboženská společnost může navrhnout k evidenci jako tzv.

církevní právnickou osobu pouze svůj orgán nebo takovou řeholní a jinou církevní instituci, která byla založena touto církví či náboženskou společností podle jejích vnitřních předpisů za

účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry.[14] Uvedené ustanovení tím zasahovalo

do práva CNS zřizovat své instituce, zvláště ty, které jsou zaměřeny na tradiční působení církví v oblasti sociální a charitativní.

Jak uvádí Hrdina[15], "tím ovšem bylo dotčeno právní postavení zejména katolických charit a

evangelických diakonií, které neslouží bezprostředně ani organizaci ani vyznávání ani šíření náboženské víry, nýbrž prokazování křesťanského milosrdenství, a za tím účelem někdy disponují

nikoli zanedbatelným majetkem. Neznamenal to, že by tyto instituce nadále nemohly mít právní

subjektivitu, ale že ji nemohly mít jako církevní právnické osoby, nýbrž jen jako občanská

sdužení podle obecných právních předpisů. Taková sdužení by však byla na CNS právně zcela nezávislá".

Dále nesl zákon ustanovení, že zisk docílený podnikatelskou činností církví a náboženských společností smí být použit jen k naplnění zákonem stanovených cílů těchto CNS.[16] Těmito cíli

se dle napadeného zákona rozumělo vyznávání určité náboženské víry (veřejně i soukromě) a s tím spojené shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby. To by v praxi znamenalo, že by zisk mohl být použit pouze na oblast vyznávání náboženské víry, nikoliv na činnost charitativní, humanitární, obecně vzdělávací či na investice do výdělečné činnosti.

Tato ustanovení byla asi hlavním důvodem, proč většina senátorů Parlamentu ČR hlasovala proti

uvedenému zákonu a také prezident republiky Václav Havel ho odmítl podepsat. Zákon byl však

proti vůli Senátu a prezidenta potvrzen dalším hlasováním Poslanecké sněmovny většinou hlasů

všech poslanců a vstoupil dne 7. ledna 2002 v účinnost. V únoru 2002 podala skupina 21 senátorů stížnost k Ústavnímu soudu s alternativním návrhem na zrušení celého zákona nebo jeho

části. Na základě nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb. soud 27. listopadu 2002 rozhodl tak, že

zrušil výslovné ustanovení zákona o tom, že církve mohou zřizovat právnické osoby pouze za

účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry, a dále ustanovení, podle něhož církve

nesměly dosaženého zisku použít jinak než ve prospěch kulturní činnosti.[17] Na základě tohoto

nálezu mohou tedy církve použít zisku, jak chtějí, tedy i pro sociální a zdravotnické potřeby.

Nevyřešeným problémem zůstává smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem, která nebyla

dosud přijata. Od dubna 2000 sice pracovala smíšená vatikánsko-česká komise na její přípravě,

ale v květnu 2003 se Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR usnesla většinou 110 hlasů z přítomných

177 poslanců, že se návrh vlády na souhlas s ratifikací výše uvedené mezinárodní smlouvy zamítá. Z hlediska majetkové otázky a financování církve je zajímavý článek 17 odst. 1 a 2 návrhu smlouvy: "Česká republika bude usilovat způsobem co možná nejrychlejším a pro obě

strany přijatelným o dořešení otázek týkajících se majetku katolické církve. ... V případě vypracování nového modelu financování bude zajištěno, aby proces jeho zavádění nebyl v přechodném období příčinou ekonomických problémů v katolické církvi. Nový model by nahradil model stávající". Odmítavé stanovisko k této smlouvě vyjádřil i prezident Václav Klaus. Ve svém dopise ministru zahraničí ze dne 5. února 2004 uvádí: "Jsem přesvědčen, že by smlouva v této podobě v žádném případě neměla být uzavřena. ... Protože mi však osobně velmi záleží na pozitivním dořešení vztahů mezi Českou republikou a Svatým stolcem, prosím o sdělení, zda je možné, aby Vaše ministerstvo začalo vést nové jednání". Výhrad ke smlouvě uvedl hned několik. Mnohé články shledával jako zbytečné, protože uvádí to, co je už zakotveno v právní pořádku ČR. K článku 17 odst. 1 uvedl, že dává zcela zbytečně jednostranný příslib (z pozice ČR), který je příliš "svazující".

1.2 Stav religiozity

Podle sčítání obyvatel z roku 2001^[18] žilo na území ČR 10 230 060 obyvatel, z nichž své členství v některé církvi nebo náboženské společnosti oznámilo celkem 32,2 % obyvatel. Ke stavu bez vyznání se přihlásilo 59 % obyvatel. Nejvíce věřících vyjádřilo svůj vztah k Církvi římskokatolické, která se podílí na celkovém počtu věřících 83,4 %. Oproti sčítání lidu z roku 1991 počet lidí bez vyznání výrazně vzrostl. Srovnání výsledků čtyř sčítání obyvatel českých zemí podle náboženského vyznání ukazuje následující tabulka 2.

Tabulka 2 Náboženské vyznání v procentuálním podílu na celkovém počtu obyvatel v letech 1921, 1950, 1991 a 2001

	1921	1950	1991	2001
bez vyznání	7,2 %	5,8 %	39,9 %	59,0 %
Církev římskokatolická	82,0 %	76,4 %	39,0 %	26,8 %
Církev československá (od 1971: československá husitská)	5,2 %	10,6 %	1,7 %	1,0 %
Českobratrská církev evangelická	--		4,5 %	2,0 %
ostatní protestantské církve	4,0 %	1,2 %	0,5 %	0,6 %

jiné CNS	1,6 %	1,2 %	0,5 %	0,8 %	
církev "nepřesně" označené	--	--	--	1,8 %	
bez odpovědi	0	0,3 %	16,2 %	8,8 %	

Pramen: Výsledky ze sčítání lidu, domů a bytů dostupné na http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/souhrnne_tabulky (28. 12. 2005), rok 2001: TRETERA, J. R.

Stát a církev v České republice. In Štát a cirkev v postsocialistickej Európe II. Bratislava, 2004. s. 81.

Výrazná změna religiozity mezi roky 1991 a 2001 byla do určité míry překvapující, neboť například na Slovensku se počet věřících naopak zvýšil. Tendence ve vývoji počtu věřících nás

tak řadí mezi nejvíce ateistické země Evropy. Pokles počtu věřících lze spatřovat jednak v čtyřicetiletém násilném potlačování náboženské víry ze strany komunistického režimu, ale

také v konzumním způsobu života dnešní generace.

Zatímco počty věřících třech největších církví klesaly, odlišný vývoj nastal u většiny ostatních církví a náboženských společností. K ostatním CNS se v roce 2001 přihlásilo téměř

331 tis. osob, tj. o 210 tis. více než v roce 1991. Z církví a společností této skupiny lze připomenout komunity, které počtem věřících překračují hranici deseti tisíc osob. Jsou to Evangelická církev a.v. v ČR, Slezská církev evangelická a.v., Pravoslavná církev v českých zemích a také Náboženská společnost Svědkové Jehovovi, ke které se přihlásilo při tomto sčítání 23 tis. osob, tj. téměř o 60 % více než v roce 1991.

1.3 Systémy vztahu státu a církví

Status církví a náboženských společností závisí do značné míry na vztahu státu a církví a na zakotvení tohoto stavu v základním zákoně státu a právním pořádku příslušné země. Ve státech

totalitního typu můžeme pozorovat na jedné straně splývání náboženství a státu (Irán) a vytváření náboženské politické ideologie a na druhé straně aktivní boj proti náboženství a víře (Kuba) jako projev vládnoucí komunistické ideologie. Oba tyto extrémy jsou spojené s nerespektováním náboženské svobody celkově anebo náboženské svobody menšinových církví.

V protikladu ke státům, které se identifikují s určitým náboženstvím, světovým názorem nebo

ideologií, stojí svobodné demokratické státy, které respektují zásadu nezávislosti církví na státu a jsou z náboženského a světonázorového hlediska neutrální a respektují individuální i korporativní náboženskou svobodu. Vztah státu a církví v demokratických státech může existovat jako přísná odluka státu a církví v právním systému státu a na druhé straně jako vzájemná kooperace, spolupráce a finanční provázanost obou partnerů. Odluka církví a státu může být výrazem neutrálního až zdrženlivého postoje (francouzský model), ale i výrazem pozitivní světonázorové a náboženské tolerance (USA), či výraz neexistence ustáleného modelu a systému vztahu státních orgánů k církvím. Tyto modely pak podstatně determinují ekonomické zabezpečení církví a náboženských společností.

V současné vědě konfesního práva se podle vztahu k jednotlivým církvím rozlišují státy konfesijní a státy světské (sekulární).

Graf 1 Systémy vztahu státu a církví

Pramen: Doprovodné materiály k výuce konfesního práva na PF UK v Praze dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/vyuka/kp-text.htm> (29. 12. 2005).

1.3.1 Konfesijní stát

Pod pojmem konfesijní stát rozumíme takové uspořádání vztahu církví a státu, ve kterém stát

upřednostňuje a podporuje jedno náboženství. S uvedeným náboženstvím se tedy stát identifikuje. Zákon zaručuje preferované církvi výsadní postavení a institucionální propojení se státem, přičemž je vždy financována za státního rozpočtu. Vyznávání jiných náboženství stát

zcela vylučuje nebo pouze toleruje. Podle těchto dvou kritérií lze rozlišovat výlučné (netoleranční) a toleranční konfesijní státy. Systém netolerančních konfesijních států se od počátku 19. století vyskytuje jen ojediněle. Typickým představitelem jsou islámské státy.

Tolerance v konfesijních státech bývá zpravidla značně omezená a znamená nerovnoprávnost

tolerovaných církví s církví či náboženskou společností preferovanou.[19] Stát jí přiznává podle právního pořádku určitá privilegia a výsady na úkor ostatních církví.[20] Jako příklady konfesijních států mohou soužití Řecko či Španělsko.

Důvody upřednostňování jedné církve (náboženství) jsou buď v sociologickém motivu-
státní

náboženství je náboženstvím většiny, přičemž k tomuto náboženství se hlásí většina
občanů,

anebo v hodnotícím motivu, tj. stát takového náboženství považuje za "pravé". Přitom
preferovaná církev nemusí být vždy označovaná jako státní církev, ale např. jako národní.
Poslední evropskou zemí s církví výslovně označenou jako státní bylo Švédsko, kde se podle
nové právní úpravy platné od roku 2000 postavení švédské luteránské církve jako státní
církve
ruší.[21]

Za konfesijní státy můžeme také označit ty státy, které povýší ideologii, jejíž součástí je
ateismus, do postavení, jaké v klasických konfesijních státech mělo nějaké náboženství. Tak
např. režim totalitní vlády komunistické strany, který se v Československé republice dostal
k moci v únoru 1948, nastolil systém priority tzv. vědeckého, tj. marxistického světového
názoru, jehož neodmyslitelnou součástí byl ateismus. Výkon některých náboženských
svobod,

stejně jako v jiných komunistických zemích, zde nebyl přímo zakázán, ale tolerován. Celkově
se

však komunistická strana snažila o potlačování církví a náboženských společností s cílem
konečné likvidace. Naproti tomu v Albánské socialistické republice došlo v roce 1968
k ústavnímu zákazu jakýchkoliv projevů náboženského života a k potlačení zákonné
existence

všech církví a náboženských společností.

1.3.2 Světský stát

Stát konfesně neutrální, tj. světský neboli sekulární, představuje takový model vztahu státu
a

církví, který respektuje církevní a světonázorovou neutralitu. Jeho předpokladem je
neidentifikace státu s jakýmkoliv vyznáním, náboženstvím, či ateistickou ideologií.

Zachovává

právní záruky realizace svobody vyznání, stejně jako rovnoprávné postavení existujících
církví- paritní systém. Světský stát je charakteristický tím, že přistupuje ke všem uznaným
náboženským vyznáním rovným způsobem. Neidentifikace má v teorii konfesního práva
více podob,

a to podle míry spolupráce a podpory. Za základní řadíme odluku církví od státu a
kooperaci.

Na základě toho rozeznáváme světské státy odlukové a kooperační, kooperační vztah pak
může být

v některých státech dořešen formou konkordátu. Jde o dělení spíše historického rázu,
protože

dnes dochází k stálému sbližování prvků obou uvedených skupin a oboustrannému uznání

společenské prospěšnosti církví a náboženských společností.

Odluka církve od státu znamená, že církve přestávají být právníckými osobami veřejného práva,

ztrácí statut veřejnoprávních korporací a přecházejí do statutu soukromého práva. Stát neuznává církve ve smyslu právním. Všechny církve a náboženské společnosti mají rovnoprávné

postavení, jsou plně autonomní, samostatné a na státu nezávislé. Stát je tedy finančně nepodporuje, stejně tak nezasahuje do jejich učení, působení, vnitřních záležitostí či ustanovování osob do úřadů. Svoboda náboženského svědomí a vyznání bývá většinou plně

respektována. Církve se financují převážně z vlastních zdrojů, nejčastěji sbírek, jediná možná

státní podpora plyne na charitativní, vzdělávací, popřípadě kulturní aktivity.

Je obtížné definovat odluku, protože její mnohé varianty závisí na různých okolnostech - historickém vývoji, národnostním složení obyvatelstva, způsobu, jakým se stát staví k náboženskému životu, tj. státní doktríně, počtu a struktuře věřících příslušníků jednotlivých církví, eventuálně počtu ateistů ve státě atd. Tyto okolnosti pak ovlivňují způsob provedení odluky v jednotlivých státech i výsledek tohoto procesu. Za státy, praktikující striktní odluku státu a církví lze označit USA a Francii, které nám poslouží jako příklady přátelské a nepřátelské odluky.

Odluka v USA bývá označována jako přátelská. Stát je neutrální ke všem církvím, nijak nezasahuje do jejich věrouky ani praxe, ani se finančně nepodílí na jejich správě. Stát podporuje církve jen nepřímo, a to ve formě různých daňových úlev a osvobození. Výjimku představují státem placení duchovní v armádě, charitativní činnost, popřípadě zdravotnictví.

V USA má přibližně 50 % farností své školy. Vzdělávání je hrazeno ze třech zdrojů. Prvním je školné, které platí rodiče studenta. Školné je zpravidla dotováno řeholními řády a církevními

nadacemi. Tento druhý zdroj tak snižuje výši školného na přijatelnou úroveň. Třetím zdrojem je

zakládání nadačních fondů, které jsou ekonomicky investovány, což poskytuje zisk z úroků a dividend jako zdroj finančních prostředků pro školy.

Na sociální a charitativní aktivity církví je poskytována celkem značná státní finanční

podpora. To se děje prostřednictvím smluv mezi státem a církevními institucemi, které se věnují sociální činnosti (protidrogovému poradenství, službám pro osamělé matky apod.).

Až do roku 1960 byl provoz církevních nemocnic zajišťován pouze ze soukromých příspěvků, soukromého pojištění a příspěvků místních vlád. Federální vláda se zapojila do podpory nemocnic až v následujících letech.

Francouzský model odluky byl považován za nepřátelský. V takovém případě je vyloučena jakákoliv přímá podpora církví a stát nepřihlíží k jejich společensky užitečné roli. Na základě odlukového zákona z roku 1905 Francie neuznávala, nefinancovala a nepodporovala žádné

vyznání. V průběhu let přecházel vztah nepřátelský spíše do přátelské roviny. K získání právní

způsobilosti řeholních řádů je nutné speciální uznání ze strany státu, které je od roku 1970 snadněji dosažitelné. Je umožněna náboženská služba v nemocnicích, vězení i internátech, od

roku 1959 byla zavedena duchovní služba v armádě. Na veřejných školách je možné vyučovat

náboženskou výchovu, rodiče dětí však musí alespoň částečně výuku financovat. Na základě

zákonu z roku 1959 dostává velký počet soukromých církevních škol, jestliže uzavřou smlouvu o

přidružení, státní subvence. Ty kryjí osobní výdaje a náklady na udržování škol, na druhé straně ale znamenají větší státní kontrolu. Zvláštní postavení mají kulturní památky. Církevní budovy a kostely, které církve užívaly do roku 1905, byly vyvlastněny. Dnes jsou nadále státní, ale církve je mohou bezplatně užívat, přičemž náklady na jejich údržbu nese z velké části stát.[22] Nepřímá pomoc státu se projevuje i v daňové oblasti, kdy dary na obecně prospěšné činnosti církví jsou daňově uznatelným nákladem.

Situace v ČR může být charakterizována jako pokročilý stav odluky církve od státu. Odluka je

nepochybně provedena v oblasti svobody náboženského vyznání a občanské rovnoprávnosti věřících

různých církví, existence souvisejících práv a svobod dovolujících svobodu náboženského vyznání realizovat bez ingerence státu, formální rovnoprávnosti církví a náboženských vyznání

včetně liberálních podmínek pro uznávání různých církví a náboženských společností, autonomie

církví včetně odstranění státní ingerence do obsazování církevních úřadů a také v oblasti výchovy a vyučování.[23] Nevyřešenou otázkou ale zůstává majetkoprávní vyrovnání a finanční

zabezpečení církví podle zákona č. 218/1949 Sb., který byl zbaven postupně v duchu

přátelské

odluky všech diskriminačních opatření.

Kooperace je formou neidentifikace založené na oboustranně výhodné spolupráci státu a církvi.

Pro tento model je typický rozvoj náboženské svobody, uznání církvi po stránce právní i ve vztahu k jejich vnitřní autonomii. Církev získávají statut veřejnoprávních korporací. Podílí se významně na rozvoji mnoha sfér veřejného života, kde je jejich činnost prospěšná i pro stát- charita, vzdělání, zdravotnictví, armáda, vězeňství apod.[24] V naprosté většině demokratických států lze vztah mezi státem a církvemi označit právě jako neidentifikaci za současné kooperace, zejména v záležitostech obecného prospěchu. Ke světským státům tohoto typu patří téměř všechny státy Evropské unie, např. Německo, Rakousko, Itálie apod.

Jasná hranice mezi odlukou přátelskou a kooperací není dána, protože se i v odlukových státech

setkáváme s některými formami státní nebo jiné veřejné podpory církvi a s projevy kooperace,

např. při ustanovování vojenského duchovenstva, uznávání církevních sňatků nebo při podpoře

církevního školství. V kooperujících státech je však tato kooperace rozsáhlejší a je také podrobněji upravena v právních předpisech.

Vztah kooperace může být v některých státech dořešen konkordátem,[25] tedy smlouvou mezi

státem a mezinárodní reprezentací katolické církve (Svatým stolcem). Jsou zde upraveny vzájemné vztahy, povinnosti a práva, způsob financování církve a vlastnický vztah k majetku.

Protože se nejedná o uspořádání vztahů státu a jiných církvi, nelze považovat konkordát za další všeobecný model vztahu státu a církvi.

Shrnutí

Organizovaná křesťanská náboženská společenství se označují jako církve, mimokřesťanská jako

náboženské společnosti. Soubor právních norem vytvořených církvemi nazýváme církevním právem,

pro církevní právo katolické církve lze použít výrazu kanonické právo. Konfesní právo představuje právní předpisy upravující poměr státu a církvi.

K základním konfesním zákonům ČR náleží ustanovení Listiny základních práv a svobod, kde je

mj. garantována svoboda náboženského vyznání a zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského

vyznání a postavení církví a náboženských společností. K hlavní změně nového zákona patří snížení hranice pro registraci nové CNS na 300 podpisů jejich členů, ovšem nenabývají tzv. "zvláštní práva" jako dosud registrované CNS, získávají pouze právní subjektivitu. "Zvláštní práva" mohou získat až za deset let a po splnění dalších podmínek. Přestože byla smlouva mezi

ČR a Svatým stolcem schválena současnou vládou ČR a podepsána ministrem zahraničních věcí a

apoštolským nunciem v ČR, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR ji v květnu roku 2003 neratifikovala.

V roce 2001 se k náboženskému vyznání přihlásilo 3,3 mil. obyvatel, tj. 32,2 %, z nichž nejvíce osob deklarovalo svůj vztah k Církvi římskokatolické. Více než 2,7 mil. věřících, kteří se k této církvi hlásili, se na celkovém počtu věřících podíleli 83,4 %. Následovala Českobratrská církev evangelická (3,7 % z počtu věřících) a Církev československá husitská (3,0 % z počtu věřících).

Podle vztahu k církvím rozlišujeme státy konfesijní a světské. Konfesijní stát zaručuje výsadní postavení preferované církvi, přičemž jiná vyznání jsou buď zcela potlačena nebo tolerována. V protikladu ke konfesijním státům stojí světské státy, které se neidentifikují s žádnou církví a respektují zásadu nezávislosti církví na státu. Podle míry vzájemné spolupráce a podpory rozeznáváme státy praktikující striktní odluku státu a církví v právním systému státu a kooperující státy, charakteristické úzkou provázaností a spoluprací mezi státem a církvemi. Vztah státu a církví v ČR není jednoznačný a vyhraněný. Dle mého názoru se

realitě ČR blíží model přátelské odluky, ačkoli ještě nebyla provedena v hospodářské oblasti.

Stát ale také s církvemi kooperuje v otázkách školských, sociálních či duchovní služby v armádě a ve věznicích. Do budoucna lze spíše počítat s prohlubováním spolupráce státu a církví, neboť by dosažení striktní odluky znamenalo pro církve existenční problémy či problémy

ve sféře ochrany kulturního dědictví.

2 historie církevního majetku a financování církví v českých zemích

Kapitola o historii církevního majetku a financování církví byla do práce zařazena zcela účelně, neboť se mi jeví pro následující úvahy o restitucích církevního majetku zcela zásadní.

Pomůže nám identifikovat, jakým způsobem církev majetek nabyly a v jakých fázích a proč o něj

přišli. Stejně tak, hledáme-li v současné době odpověď na otázku: "Jaký model financování církví by byl vhodný pro Českou republiku?", musíme zohlednit i historickou tradici financování církví u nás.

Následující historický vývoj je zaměřen především na Církev římskokatolickou, neboť právě ona

vlastnila podstatnou část církevního majetku na území historických zemí Čech a Moravy a reprezentovala duchovní hodnoty většiny věřících obyvatel.

2.1 Vývoj v 9. – 13. století

Ve Velkomoravské říši, stejně jako v raně středověkém českém státu, byly kostely a fary budovány panovníky a později i šlechtou a městy. Vlastníkem těchto církevních staveb byl jejich investor, nikoliv církev. Podle germánského právního řádu platila totiž zásada, že povrch náleží půdě, tj. že všechno, co se na pozemku postaví, náleží majiteli pozemku. Tímto se církev dostala do područí panovníka a šlechty (měst). Majitelé nesli investiční i provozní náklady stavby i provozu církve. Obživu duchovních zabezpečovali z desátků^[26], které odváděli poddaní.

Církev se tento stav snažila změnit. Na 2. lateránském koncilu v roce 1139 požadovala, aby byly tyto stavby včetně pozemků zapsány jako majetek církve, která by tím dosáhla svobody

v šíření svého poslání, tj. víry, naděje a lásky. Původní majitelé se postupně vzdávali vlastnického práva ve prospěch církve a přebírali nad církevním majetkem patronát, tedy čestnou povinnost přispívat na údržbu jimi postavených církevních objektů. Přepisování majetku

vyvolalo rozepří mezi pražskými biskupy a panovníkem. Patronátní právo bylo definitivně prosazeno až v roce 1221 po uzavření historické dohody mezi státem a církví, tj. mezi králem

Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Ondřejem. Od této doby byly církevní objekty uznávány za vlastnictví církve.

Tento králův ústupek byl kompenzován tím, že uvaloval na církevní instituce vyšší daňové zatížení a během nákladných válek i daně mimořádné. Uzavřená dohoda se začala projevat o půl

století později formou zápisů do nově zaváděných zemských desek (cca v roce 1260 za Přemysla

Otakara II.), v nichž se už objevuje pouze církev jako vlastník svých nemovitostí.

Na majetek biskupství se však patronátní právo nevztahovalo. Pro svou obživu získali majetek

darem od panovníka a již od počátku, tj. od roku 976 byl považován za jejich vlastnictví.

Kláštery, zakládané nejdříve členy panujícího přemyslovského rodu a později i šlechtou, byly

nejprve hmotně zajišťovány desátky a podíly z knížecích důchodů. Později byly obdarovávány

statky určenými k jejich obživě, předmětem daru bývaly i celé vesnice.^[27] Jejich povinností

pak bylo starat se o nemocné a staré lidi či hostit knížecí družinu.

2.2 Vývoj v 13. -- 16. století

Hospodářský vzestup ve 13. -- 14. století vedl k bohatství země a spolu s ní i církve. K největšímu rozmachu církevního vlastnictví došlo za krále Karla IV., kdy církvi patřila v důsledku již 600 let trvající štědrosti panovníků, šlechty, měšťanů i poddaných přibližně třetina půdního fondu dnešní ČR. To umožnilo rozvoj bohaté stavební činnosti, na druhé straně

však sílí hlasy volající po reformě církve. Církev byla kritizována pro své bohatství a život v přepychu, prodávání odpustků, neřestné a lichvářské chování představitelů církve a celkový úpadek.

Po smrti reformního kazatele Jana Husa (1415) dochází v letech 1419 -- 1434 k husitskému ozbrojenému povstání, katolické kostely a kláštery jsou pustošeny. V důsledku husitských bouří

bylo zničeno asi 170 klášterů a několik stovek kostelů, s tím došlo ke ztrátě mnohých movitých uměleckých památek. Církevní pole a lesy byly rozebrány šlechtou a městy.

V roce 1420 byly husity oficiálně formulovány čtyři artikule pražské jako programový základ husitství: svoboda kázání, přijímání pod obojí, odnětí majetku církvi a návrat k chudobě, veřejné trestání těžkých hříchů. Ztotožňují se s myšlenkou, že by měla být církev chudá, aby byla věrohodná.

Za husitských válek pozbyla církev v Čechách téměř veškerý majetek,[28] ale na Moravě se majetkové poměry tak dramaticky nezměnily. Díky příznivější situaci na Moravě zůstalo církvi

v držení asi 10 % půdního fondu současné ČR ve srovnání s 30 % před husitskými válkami. Zasluhou husitského krále Jiřího z Poděbrad bylo navraceno jmění alespoň některým klášterům, pražští arcibiskupové však přišli prakticky o všechny statky.

Arcibiskupství zůstávalo díky starosti o jeho hmotné zabezpečení dlouho neobsazené a první

arcibiskup jmenovaný po období husitských válek musel žít z řádového jmění. Král Ferdinand I.

přiznal proto roku 1562 pražskému arcibiskupovi roční důchod 14 000 kop míšeňských grošů

(z toho 6000 kop k vlastní potřebě, ostatek na jiné zbožné účely) s cílem vylepšit ekonomickou situaci církve.

2.3 Vývoj v 17. -- 18. století

Od roku 1526 vládli v Čechách Habsburkové, kteří opírali svoji moc o katolickou církev. Nekatoličtí stavové přiměli roku 1609 císaře Rudolfa II. k vydání tzv. Rudolfova majestátu, jímž zaručoval rovnoprávnost konfesí katolíků a protestantů. Tento stav však neměl dlouhé trvání. Nespokojenost s vládnoucí dynastií vyústila roku 1618 v české stavovské povstání, které bylo v roce 1620 ukončeno porážkou v bitvě na Bílé hoře. Ferdinand II. pak zakázal jakýkoliv projev protestantství a vyhlásil katolické náboženství za jediné povolené náboženství v Čechách.[29] Země je vystavena násilné rekatolizaci a ten, kdo katolickou víru odmítá, je nucen zemi opustit.

Po vítězství Habsburků na Bílé hoře se církevní představitelé domnívali, že dojde k restituci církevního majetku ztraceného za husitských válek. Restituce se však pro odpor šlechty a měst

neuskutečnila. Výhodiskem se stala dohoda mezi papežem a císařem z roku 1630 o ekonomickém

zabezpečení pražského arcibiskupství. Dohoda obsahovala závazek pražského arcibiskupa, že

nebude žádat církevní restituce předhusitského majetku, a závazek panovníka, že bude arcibiskupovi odvádět 15 krejcarů z každé bečky soli dovezené do Čech. Pražští arcibiskupové

tak získali nový zdroj důchodu k obnovování kostelů a farností.

2.4 Vývoj v 18. -- 19. století

Snahou pobělohorského absolutismu bylo získat nadvládu nad církví. Karel VI. zakázal církvi v roce 1723 nabývat nemovitosti, Marie Terezie upevňovala státní dozor nad církví tím, že postavila nejdříve klášterní, poté i všechno ostatní jmění pod dozor státní správy. Církevní nadace byly darovány školství a armádě.

Za vlády Josefa II. se státní dozor ještě zesílil. Do josefinského státního práva zavedl ustanovení, že "církevní statky nepřestaly být statky státními", protože většina církevního majetku vznikla z darů bývalých panovníků. Církevním orgánům ponechal jen řízení jejich hospodářství pod státním dozorem tak, aby církevní statky byly spravovány a užívány podle přání panovníka. Roku 1781 byla papežům odejmuta téměř veškerá moc nad církví na území jeho

říše. Ve stejném roce byla Josefem II. zrušena většina klášterů, které se nezabývaly vzděláváním, vědeckou činností, zdravotnictvím nebo charitou. Počet klášterů tak poklesl o více než polovinu dřívějšího stavu. Ze jmění zrušených klášterů byly zřízeny zemské náboženské fondy, které byly později sloučené do Náboženské matice. Fondy měly soužit nadále

výlučně potřebám té církve, ke které zrušená řeholní společenství příslušela. Vzhledem ke zrušení desátků sloužily úroky z matičního jmění k ekonomickému zabezpečení duchovenstva, dále

byly z tohoto zdroje financovány náklady na stavby nových kostelů a far. V Čechách tak bylo zřízeno na 250 nových farností, na Moravě 300.[30]

Lze odhadnout, že po reformách Josefa II. pokleslo církevní vlastnictví pozemkového fondu z 10

% asi na 3 % půdního fondu dnešní České republiky.[31] Církev dále přišla o velké množství vzácných památek, když František II. zabavil všechno zlato a stříbro z kostelů na financování svých válek.

Toleranční patent, vydaný roku 1781 Josefem II., neznamenal rovnoprávnost nekatolického náboženství s katolickým, nýbrž nekatolické konfese- evangelické církve augsburského a helvetského vyznání a pravoslavná církev- byly jen trpěny.

Státní bankrot v roce 1811 snížil nejen platební hodnotu peněz, ale tvrdě postihl i náboženské

fondy. Ty byly tvořeny kromě movitého majetku i finančními prostředky z již rozprodaného církevního majetku. Aby mohly náboženské fondy i nadále plnit své úkoly při zakládání farností, poskytoval jim stát půjčky, které však musely splácet.

Po revoluci v roce 1848 vyvrcholilo jednání mezi státem a katolickou církví uzavřením konkordátu.[32] Tímto aktem byla církev znovu uvedena do správy svého majetku a nabývá rozsáhlejší autonomie. Církví bylo zákonem o vnějších poměrech katolické církve č. 50/1874 ř.z. obnoveno právo zakládat nadace a byla zrušena státní kontrola nad jejím hospodařením. Zákon uznával autonomii kanonického práva ve vnitřních věcech církve, ve vnějších záležitostech platily především státní zákony (církevní legislativa byla platná pouze

v mezích těchto zákonů). Dle § 38 tohoto zákona požíval církevní majetek státní ochrany a rozhodování případných sporů náleželo státním soudům.

Jelikož patronátní vztahy zanikaly a náboženské fondy nestačily pokrýt platy kněží, musely být

dotovány částečně ze státních a částečně z církevních prostředků.[33] Zákon č. 50/1874 ř.z.

např. církvi ukládal odvádět do náboženských fondů celý tzv. interkalární příjem, tj. příjem z neobsazených obročí. Potřeba nových finančních prostředků pro církve byla řešena uzákoněním

tzv. kostelní konkurence. Jejím obsahem byla povinnost všech obyvatel farnosti, kteří se hlásili k určitému náboženství, přispívat formou kostelní přirážky k obecní dani na náboženské

potřeby své farnosti. Pro chudé katolické farnosti byl přijat tzv. provizorní kongruový zákon č. 47/1885 ř.z., který zavedl tzv. kongruu, což byl státní příspěvek k příjmům chudých duchovních na vyrovnání sociálních podmínek oproti příjmům duchovních z bohatých farností.

Kongrua byla vyplácená prostřednictvím náboženských fondů, které obdržely příspěvek od státu.

V roce 1898 je kongrua přiznána také pravoslavné církvi. Zde je však vyplácena v podobě dotace

ze státních prostředků, protože se náboženské fondy této církve netýkaly.

2.5 Československá republika 1918 -- 1938

Mnohaleté celoevropské hnutí zemědělců o novou podobu vlastnických vztahů v zemědělství

vyvrcholilo po 1. sv. válce četnými pozemkovými reformami, které se prosadily ve 22 státech

Evropy, Československou republiku nevyjímaje. Cílem reforem bylo odejmout velkým pozemkovým

vlastníkům, včetně církví, část pozemků a rozdělit ji bezzemkům a malým a středním pozemkovým vlastníkům.[34] Dle zákona č. 215/1919 z. a n. o zabrání velkého majetku pozemkového podléhaly pozemkové reformě ty velkostatky, jejichž výměra

byla větší než 150 ha půdy zemědělské, nebo 250 ha veškeré půdy.

Římskokatolická církev vlastnila v českých zemích před rokem 1918 v majetkových souborech nad

150 -- 180 hektarů přibližně 235,5 tis. ha veškeré půdy, z toho asi 187,5 tis. ha lesů (asi 80 %), celkem pak asi 265,4 tis. ha veškeré půdy. Suverénně největším vlastníkem církevní půdy

bylo arcibiskupství olomoucké se skoro 47 tis. ha veškeré půdy, především díky obrovské

rozloze lesů, za ním následovalo vratislavské (arci)biskupství. Významné však bylo i pozemkové vlastnictví řádu Německých rytířů a premonstrátů.[35]

Pro účely pozemkové reformy mělo být církvi zabráno z veškeré půdy asi 89 % (235,5 tis. ha půdy). Původní radikální podoba reformy z let 1919 -- 1920 však byla postupem času zmírněna.

V konečném součtu pozbyla církve přibližně 37 tis. ha především zemědělské půdy a to ve prospěch nových drobných vlastníků (asi 73 %), zbytkových a středních statků (asi 18 %) a státu (asi 9 %). Zbytek zabrané půdy byl určen pro postupnou konfiskaci, ale na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo církvi opětovně vráceno 68 tis. ha. veškeré půdy (téměř 30 %)

a v záboru bylo nadále ponecháno asi 55 % půdy. Církve ovšem i nadále hospodařila na všech

pozemcích kromě těch, které byly v rámci zákona skutečně převedeny a zapsány na nové majitele.

Za vyvlastněnou půdu získala církve náhradu, vyjádřenou tzv. přijímacími cenami.[36]

Celkové

dořešení zkonfiskované půdy však bylo přerušeno okupací. Pozemkový fond církve poklesl přibližně na 2 % půdního fondu dnešní ČR.

Jako náhrada za ztrátu části církevních pozemků mělo sloužit postupné zvyšování kongruových

příplatků k příjmům duchovenstva. Nový kongruový zákon č. 122/1926 Sb. z. a n. přiznal duchovním kongruálních církví[37] a náboženských společností státem uznaných nejvyšší roční

příjem, který měl být nadále zvyšován.

Roku 1928 byl mezi Svatým stolcem a Československou republikou uzavřen Modus vivendi. Tato

smlouva se dotýkala zejména problematiky obsazování biskupských stolců v Československé

republike, nikoliv ekonomických záležitostí.

2.6 Československá republika za nacistické okupace a v letech 1945 -- 1992

Poválečné pozemkové úpravy a reformy, které se dotkly církví, především církve katolické, můžeme rozdělit do třech etap. Do první etapy lze zařadit konfiskaci či navrácení církevního majetku na základě dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše. Jako relevantní se k církevnímu majetku jeví dekry č. 5, 12, 28 a 108/1945 Sb. Při nacistické okupaci byly některé církevní nemovitosti v odtrženém pohraničí zkonfiskovány a následně v

pozemkových

knihách převedeny na Velkoněmeckou říši. Na základě těchto dekretů měly být zpět církvím

vráceny, ale ve skutečnosti se s vracením otálelo a únor 1948 tento záměr přerušil.

Jako sporné se ukázalo uplatnění dekretů o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů na majetek spravovaný před válkou a za okupace německými řeholníky. Jejich výklad

způsobil napětí nejen mezi státem a katolickou církví, ale také mezi koaličními politickými stranami tehdejšího poválečného Československa. Zatímco Komunistická strana

Československa

spolu s Ministerstvem zemědělství vystupovali jako důslední zastánci konfiskace "německého a

maďarského" církevního majetku, Ministerstvo zahraničí a Ministerstvo školství a osvěty prosazovaly opačný názor. Proti konfiskaci dále důrazně protestovali nejen představitelé katolické církve a jednotlivých řeholí, ale také Apoštolská nunciatura odvolávající se na Modus vivendi. Jako základní protiargument uvedli univerzálnost vlastnictví katolické církve, jež jednotlivci či řády pouze spravují. Během roku 1946 se vláda několikrát zabývala

otázkou

sporů o konfiskaci církevního majetku podle prezidentských dekretů, ale definitivní řešení přijato nebylo. Přesto byl zkonfiskován např. majetek cisterciáckého kláštera v Oseku u Duchcova či majetek řádu Německých rytířů.[38]

Jako druhou etapu lze označit revizi výsledků velké pozemkové reformy z roku 1919 s cílem definitivně odejmout katolické církvi půdní fond za 1. republiky oficiálně nezkonfiskovaný.

Byl přijat zákon č. 142/1947 Sb. o revizi první pozemkové reformy a způsob jeho realizace byl

stanoven vládním nařízením č. 194/1947 Sb. o soupisu pozemkového majetku pro revizi první

pozemkové reformy a o jejím vyznačení ve veřejných knihách. Tímto zákonem měla být církvi

odňata zemědělská a lesní půda nad 50 ha, čímž by přišla o tři čtvrtiny celého majetku.

Výměra

pozemků přihlášených k revizi činila 178 tis. ha půdy a z těch mělo zůstat církvi pouze 5 tis. ha.

Zatímco revize stále probíhala, komunisté provedli ihned po únorovém převratu v roce 1948

radikální pozemkovou reformu dle zákona č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě. Tento akt

představoval třetí etapu. V praxi se oba zákony prováděly současně. Církvím tak byla zkonfiskována prakticky veškerá zemědělská a lesní půda, zůstaly jim jen kostely, fary a farní

zahrady do výměry 1 nebo 2 ha. Církev měly být dle § 7 zákona č. 142/1947 Sb. a § 9 zákona č.

46/1948 Sb. za vyvlastněné pozemky finančně odškodněny, ale nikdy se tak nestalo.

Církev byly od této chvíle zcela zbaveny své ekonomické základny a odkázány na státní pomoc.

Stát proto ihned přijal zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských

společností státem, který platí dodnes. Stát se zde zavázal hradit osobní požitky duchovních,

jejich cestovní, stěhovací a jiné výlohy, sociální dávky, jednotlivým akreditovaným církvím hradit jejich řádné věcné náklady spojené s výkonem bohoslužeb a jiných náboženských úkonů i

s církevní administrativou a vydržovat učiliště a ústavy pro výchovu duchovních.

V odůvodněných případech byla možná i úhrada mimořádných věcných nákladů. Stát tímto na sebe

také převzal veškeré soukromé i veřejné patronáty nad kostely, obročím a jinými církevními ústavami. Na tento zákon navazovala vládní nařízení č. 219 -- 223/1949 Sb., která se týkala hospodářského zabezpečení jednotlivých církví a náboženských společností: římskokatolické, československé, evangelické, pravoslavné církve a č. 223/1949 Sb. bylo pro náboženské společnosti. Pro církev řeckokatolickou bylo vydáno obdobné vládní nařízení až v roce 1969, které tak bylo opět umožněno legální působení. Duchovní byli považováni za zaměstnance státu a jejich plat byl označován jako tzv. služné.

Stát zároveň tímto zákonem uvalil na církev tuhý státní dozor, když v § 7 stanovil, že duchovní mohou vykonávat svůj úřad jen tehdy, mají-li k tomu státní souhlas, který bylo možno

kdykoli odebrat. Ten se týkal i neplacených laických kazatelů.

Násilná likvidace řádů, řeholí a kongregací římskokatolické církve v roce 1950 byla dalším projevem proticírkevní politiky pounorového režimu. Stát se tak zmocnil asi 891 klášterních objektů, o kterých však prokuratura prohlašovala, že jsou stále církevní. Řády ani jimi založené právnické osoby nebyly žádným zákonem zrušeny, jejich majetek nebyl konfiskován ani

nebyla vůči němu omezena vlastnická práva. Deportace řeholníků do předem připravených centralizačních míst, především nevyužitých klášterů v pohraničí, proběhla v dubnu, řeholnice

byly převáženy do internace postupně od srpna ještě další tři roky. Za vyklizené kláštery odpovídali přidělení zmocněnci, kteří však nedokázali zabránit jejich vykrádání. Protože představení řeholí nesouhlasili s převodem vlastnických práv, správou majetku řádů byla pověřena Náboženská matice. Ta majetek postupně převáděla četnými darovacími smlouvami na

různé socialistické organizace.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 bylo nutné uvažovat o tom, jak by mělo vypadat ekonomické zabezpečení církví v demokratickém státě. Pod tlakem potřeby obnovit činnost původních řeholních řádů bylo výčtovými zákony č. 298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého řeholním řádům a kongregacím navráceno na území České republiky 170 souborů majetku[39] (v celém Československu 265). Olomouckému arcibiskupství bylo vráceno pět budov teologického semináře v Olomouci. Hospodářské pozemky, z jejichž výnosu byly kdysi klášterní budovy udržovány, však restituovány nebyly. Vrácení dalších objektů, které zůstaly zapsány ve vlastnictví státu, výjimečně právnických či fyzických osob, se stalo předmětem četných žalob.

Hospodářské zabezpečení církví ze státního rozpočtu zůstává nadále upraveno novelizovaným zákonem č. 218/1949 Sb. Od 1. 1. 1991 jsou však státní dotace na platy duchovních poskytovány přímo ústředím jednotlivých církví, v případě katolické církve jednotlivým diecézím.

V roce 1992 předložila vláda Československé federativní republiky návrh zákona o restituci majetku církví, řádů a kongregací a náboženských společností, který se týkal zejména navrácení diecézního majetku. Pro odmítavý postoj levice a Hnutí za demokratické Slovensko však nebyl tento zákon přijat, i když měl podporu tehdejších pravicových stran.

Shrnutí

Po 2. lateránském koncilu v roce 1139 přecházelo vlastnictví církevních objektů postupně na katolickou církev a původní majitelé přebírali nad církevním majetkem patronát. Za vlády Karla IV. dosáhl růst církevního majetku svého maxima a církev vlastnila třetinu půdního fondu dnešní ČR. Po husitských válkách poklesl tento fond na 10 % a církev přišla o mnoho kostelů a klášterů. Roku 1630 uzavřeli císař s pražským arcibiskupem dohodu, že se církvi nebude vracet

majetek do stavu před husitskými válkami a za to jí panovník musel odvádět solní daň. V rámci reforem Josefa II. došlo ke zrušení mnoha klášterů, jejichž jmění bylo převedeno do náboženských fondů, které financovaly provoz církve i stavbu nových far. Výměra církevních pozemků poklesla na 3 %. V roce 1874 je uzákoněna kostelní konkurence- povinný příspěvek věřících na svoji farnost, později je přijata kongrua- státní příspěvek pro chudé farnosti. Pozemková reforma v roce 1919 fakticky zkonfiskovala katolické církvi necelých 16 % půdy, o to důslednější byla revize první pozemkové reformy v roce 1947 a následující pozemková reforma v roce 1948. Církev přišly prakticky o veškerou zemědělskou a lesní půdu, zůstaly jim jen kostely, fary a farní zahrady do výměry 1 nebo 2 ha. Finanční odškodnění, které mělo dle platných zákonů následovat, církev neobdržely.

3 Restituce církevního majetku

Problém majetkového narovnání může být legislativně řešen různými způsoby. V našich podmínkách se uvažovalo a jednalo v zásadě o třech variantách: navrácení majetku tzv. výčtovým zákonem, tj. zákonem, v němž jsou obecně stanoveny podmínky vydání majetku a jehož součástí je příloha s výčtem všech vydávaných položek včetně označení jeho nabyvatele,

navrácení majetku tzv. obecným restitučním zákonem bez specifikace rozsahu vydávaného majetku

a o poskytování finanční náhrady za majetek nevydaný "naturálně" a to buď jednorázově anebo

poskytováním časově omezené tzv. finanční renty.

V případě převodu majetku bylo z pozice státu vždy jednáno o majetku ve vlastnictví státu (nikoli tedy o majetku ve vlastnictví obcí či soukromých osob), který církve vlastnily k 25. 2. 1948, při současném zachování principu "nápravy některých majetkových křivd", tj. cílem nebyla taková změna majetkových poměrů, která by znamenala nastolení majetkových

poměrů před výše uvedeným datem. Naopak církve spíše zastávaly princip "totální restituce".

3.1 Rekapitulace dosavadního řešení problematiky majetkového narovnání mezi státem a CNS

v letech 1989 až 2005[40]

3.1.1 Majetkové narovnání výčtovými zákony z let 1990 a 1991

Majetkové narovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi začalo být po listopadu

1989 řešeno různými způsoby. Nejprve to bylo v roce 1990 zákonem Federálního shromáždění č.

298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, a jeho novelou č. 338/1991 Sb., která seznam majetku převedeného

na součásti Církve římskokatolické rozšířila. Těmito zákony byly do vlastnictví Církve římskokatolické převedeny na území ČR necelé dvě stovky objektů.

3.1.2 Majetkové narovnání exekutivní cestou v letech 1996 až 1998

K dalšímu převádění majetku církvím poté došlo tzv. exekutivní cestou, tj. převodem

majetku na

církve na základě usnesení vlády. Příprava tohoto převodu začala v září 1996, kdy vláda na základě usnesení č. 498/1996 schválila a zveřejnila podmínky pro předávání žádostí o bezúplatný převod majetku na církve, v nichž byla i rámcová charakteristika typů majetků, o

jejichž vydání bylo možné požádat. Převod byl navíc ještě podmíněn souhlasem současného

držitele majetku. Byly předloženy i požadavky přesahující rámec vládou stanovených podmínek,

přičemž seznam nemovitostí navržených k převodu na církve obsahoval celkem 1887 položek. Tento

seznam byl po jednání vlády v dubnu 1997 (usnesení č. 211/1997) roztříděn do pěti seznamů,

z nichž jeden obsahující 710 položek byl označen jako ten, z něhož mohly být vládě předkládány

podrobně popsané a odůvodněné návrhy k individuálnímu projednávání. V konečném součtu však

touto cestou mnoho majetku převedeno nebylo. V případě ŘKC to bylo jen asi 95 položek. Na

základě rozhodnutí nově konstituované vlády, že veškeré převody majetku lze realizovat pouze

na základě zákona, bylo exekutivní vydávání uzavřeno na konci 1. pololetí 1998.

3.1.3 Příprava výčtového zákona v letech 1999 až 2001

Řešení otázky majetkového narovnání se stalo jedním z úkolů vyjádřených v programovém prohlášení vlády slovy: "Vláda považuje církve a náboženské společnosti za důležitou součást

občanské společnosti. Je proto odhodlána pokračovat v dosavadních bezplatných převodech

státního majetku, který sloužil a dosud může sloužit kultovním, sociálním nebo jiným podobným

aktivitám církví a náboženských společností. Vláda vyřeší uspořádání majetkových vztahů mezi

státem a církvemi a náboženskými společnostmi a financování jejich duchovní činnosti z jiných

zdrojů, než je státní rozpočet. Podpora sociálních, zdravotních, vzdělávacích a dalších veřejně prospěšných aktivit církví a náboženských společností státem bude zachována".

Majetkové narovnání mělo být původně ukončeno formou tzv. výčtových zákonů. Jejich přílohou

měl být seznam nemovitostí, které měly být dnem nabytí účinnosti zákona převedeny do vlastnictví v příloze označené církvi nebo náboženské společnosti. V 1. pololetí 1999 byly

CNS

ministrem kultury vyzvány, aby vypracovaly seznam majetku, který navrhují k převodu do svého

vlastnictví. Byly vyzvány ty CNS, které v roce 1998 sdělily Ministerstvu kultury, že takové požadavky mají, tj. :

- Církev římskokatolická,
- Českobratrská církev evangelická,
- Církev československá husitská,
- Církev adventistů sedmého dne,
- Bratrská jednota baptistů,
- Církev bratrská,
- Jednota bratrská,
- Náboženská společnost Svědkové Jehovovi,
- Starokatolická církev.

Nemovitosti požadované CNS k převodu do jejich vlastnictví se dělí na dvě skupiny:

- na nemovitosti "zemědělského charakteru", tj. ty, které spadají pod tzv. blokační paragraf (§ 29) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Jejich seznam byl v březnu 1998 předán Církvi římskokatolickou Ministerstvu zemědělství, Pozemkovému fondu ČR a Lesům ČR,
- na nemovitosti ostatní, které lze charakterizovat např. jako nezemědělské nemovitosti v intravilánu (budovy i pozemky).

Po výzvě ministerstvo opakovaně požadovalo podklady, které by "nezemědělský" majetek konkretizovaly tak, aby nemovitosti převáděné do vlastnictví CNS mohly být uvedeny přímo v příloze výčtového zákona. Ministerstvu však takový seznam předán nebyl s ohledem na nesouhlas části CNS s realizací majetkového narovnání formou výčtového zákona.

Prosazovali

totiž řešení tzv. obecným restitučním zákonem, který by nikoli výčtem konkrétních nemovitostí,

ale obecně stanovil, že to, co k 25. únoru 1948 CNS vlastnily, jim má být jako oprávněným osobám vydáno. Tento názor na způsob řešení majetkového narovnání se podařilo dořešit až na

jednání u předsedy vlády v dubnu 2001 tak, že bylo dohodnuto, že další etapa

majetkového

narovnání mezi státem a CNS může být zahájena pouze výčtovým zákonem. S ohledem na lhůty

přípravy a schvalování zákona vládou a Parlamentem ČR bylo dohodnuto, že CNS předloží neprodleně (tj. nejpozději do konce června 2001) podklady pro vydání tzv. kultovních objektů

tak, aby mohlo být do konce funkčního období vlády zahájeno vydávání majetku prvním z výčtových zákonů. Podklady podle tohoto zadání však MK obdrželo až v září 2001, navíc v rozsahu výrazně překračujícím zadání úkolu a s nepřesně identifikovanými nemovitostmi, takže

zahájení majetkového narovnání nemohlo být realizováno.

3.1.4 Příprava výčtového zákona v letech 2003 až 2005 a obecný restituční zákon

Na základě úkolu ve výhledu legislativních prací současné vlády na rok 2005 zahájilo MK práce

na legislativním úkolu "Návrh zákona o uspořádání majetkových vztahů mezi státem na jedné

straně a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé". Řešení úkolu bylo oficiálně

zahájeno v únoru 2003 jednáním řízeným ministrem kultury za účasti orgánů státní správy.

Cílem

jednání bylo dohodnout se o koncepci řešení včetně koordinace postupu MK a Ministerstva

zemědělství. Po tomto jednání byla zahájena spolupráce MK s Českým úřadem zeměměřičkým a

katastrálním, při které oba z těchto orgánů státní správy předpokládaly i své zapojení vedoucí

k upřesňování nemovitostí navrhovaných CNS k převodu do jejich vlastnictví.

Na základě této spolupráce a součinnosti s příslušnými CNS byly sestaveny seznamy majetku

navrhovaného CNS k majetkovému narovnání, uvedené v tabulce 3.[41] Obdobné upřesnění však

nebylo možné provést s Církví římskokatolickou, protože jednání na úrovni ministerstva neměla

za účelné.[42] Požadovaný seznam byl dodán dodatečně pouze od části Církve římskokatolické,

konkrétně od Královské kanonie premonstrátů na Strahově.[43]

Bratrská jednota baptistů	0	0	0	2	0	0	2	1	
Slezská církev evangelická a.v.**	9	0	0	0	3	0	12	3	
Královská kanonie premonstrátů na Strahově	935	2	2	8	50	3	1 000	10	
Celkem	1 513	73	192	234	165	18	2 195	142	

Pramen: Informace k seznamům majetku navrženého k převodu do vlastnictví CNS dostupné na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1203> (15. 3. 2006).

* Jednotlivé požadované položky tvoří určité celky (soubory majetku). Např. jeden celek tvoří dům, stavební parcela a přilehlá zahrada, tj. 3 položky.

** Požadavek na majetkové narovnání byl touto církví vznesen dodatečně v průběhu připomínkového řízení.

Z přehledu je zřejmé, že bude nutné poměrně velké množství položek dohledat a identifikovat

přímo na konkrétních katastrálních úřadech. Pokud pomineme Královskou kanonii premonstrátů na

Strahově,^[44] z přehledu dále vyplývá, že o největší počet položek žádá Českobratrská církev

evangelická a ta má zároveň největší zastoupení položek (63 %) ve vlastnictví státu.

Významnějším žadatelem je i Církev československá husitská, případně Církev bratrská. U ostatních CNS je počet požadovaného majetku spíše nevýznamný. Z výše uvedených čísel si lze

jen těžko představit, jak by CNS tento majetek využily a jaký výnos by z navráceného majetku

plynul. Součástí dotazníků, které jsem rozeslala jednotlivým CNS,^[45] byla i otázka, z kolika procent by mohl výnos z majetku, který žádají, nahradit současnou sumu finančních prostředků

plynoucích ze státního rozpočtu^[46]. Z odpovědí vyplynulo, že by tato náhrada činila u Českobratrské církve evangelické maximálně 10 %, u Církve československé husitské 41 -- 60 % a

u Církve bratrské kolem 5 %.

Ministerstvo kultury vypracovalo s využitím příslušných seznamů majetku zprávu o postupu řešení úkolu "Návrh zákona o uspořádání majetkových vztahů". Tato zpráva byla předložena po

vyhodnocení připomínkových míst (včetně krajů a CNS) v listopadu 2004 vládě. Na základě koaličního jednání konaného v prosinci 2004 pak MK k předloženému materiálu vypracovalo

dodatek na základě požadavku informovat vládu, jak by problém majetkového narovnání mohl být

řešen obecným restitučním zákonem místo zákonem výčtovým, spolu s rozbořem kladů a záporů

obecného restitučního zákona. Klady a záporny z pohledu MK jsou uvedeny v příloze 2.

MK jednoznačně preferovalo variantu výčtového zákona. Příslušné církve, mimo Církev římskokatolickou, tento záměr v zásadě také akceptovaly. Za výhody výčtového zákona MK zdůrazňovalo především přesné vymezení a rozsah převáděného majetku, ale i jeho nabyvatelů a

eliminaci soudních sporů o majetek, protože by byly majetkové vztahy stanoveny zákonem. Protože však Ministerstvo zemědělství shledávalo výčtový zákon v případě navrácení zemědělských pozemků jako značně problematický,[47] nabídlo MK možnost ukončit majetkové

narovnání k zemědělským a lesním nemovitostem i jiným způsobem.

Za Církev římskokatolickou vyjádřil Jan Graubner, předseda České biskupské konference (ČBK),

odmítavé stanovisko k variantě majetkového narovnání formou výčtového zákona. Jak uvádí ve

svém dopise ministru kultury,[48] "kdyby Církev římskokatolická měla předložit požadavek na

vrácení všeho, co v době totality bylo odcizeno, jednalo by se asi o 130 tis. položek. Takové množství položek nelze řešit výčtovým zákonem ani po etapách. K tomu je třeba připomenout, že

zabavení majetku církvi nebylo provedeno výčtovou metodou, ani vrácení by nemělo probíhat

touto metodou". Dále uvádí, že díky časově omezené platnosti identifikace majetku hrozí nebezpečí,[49] že identifikace bude nepoužitelná, jelikož se bude lišit od aktuálních údajů

týchž nemovitostí v evidenci nemovitostí, což znemožní zapsat změnu vlastnictví do katastru.

Jako další nevýhodu výčtového zákona uvádí Kalný[50] také riziko vzniku chyb, neboť je přes

maximální snahu prakticky vyloučeno tak velký rozsah majetku bezchybně do výčtových zákonů

popsat.[51] Jako jediný, reálně proveditelný způsob nápravy majetkových křivd vidí proto

ŘKC

obecný restituční zákon, kdy by byla CNS dána lhůta pro přihlášení nároků. V praxi by obecný nárokový zákon vypadal asi tak, že by každý jednotlivý církevní vlastník, kterých je řádově asi 4000, podal žádost o vrácení svého majetku a tato konkrétní žádost by byla řešena s místně příslušnými úřady.

3.1.5 Příprava majetkového narovnání metodou restituční tečky v roce 2005

Díky iniciativě některých církví sdružených v Ekumenické radě církví (ERC), které veřejně vystoupily v únoru 2005 s návrhem jiného řešení (idea řešit majetkové narovnání tzv. rentou),

byla v březnu 2005 příprava výčtového zákona i obecného restitučního zákona zrušena. MK v reakci na způsob řešení navržený CNS zpracovalo další materiál pro jednání vlády k problematice majetkového narovnání metodou tzv. restituční tečky a rozeslalo tento materiál

do připomínkového řízení v březnu 2005. V době vymezené pro připomínkové řízení, tj. do 5.

dubna 2005, nedostalo MK připomínky od řady důležitých připomínkových míst. Navíc připomínky

CNS ukázaly, že daný způsob řešení není jimi všemi přijímán jako vhodné řešení. Proto byl dne 27. 4. 2005 usnesením vlády č. 499 zrušen legislativní úkol "Návrh zákona o uspořádání majetkových vztahů mezi státem na jedné straně a církvemi a náboženskými společnostmi na

straně druhé" z plánu legislativních prací vlády, na základě kterého byly všechny tři uvedené

materiály^[52] Ministerstvem kultury k problematice majetkového narovnání vypracovány.

Protože se tato varianta ukázala jako jedna z nejprůchodnějších, bude dále více přiblížena. Z CNS, které vznesly určité majetkové nároky, v zásadě nesouhlasila pouze Konference vyšších

představených mužských a ženských řeholí. Podle mého názoru mají řády a kongregace specifické

postavení mezi ostatními CNS, proto by bylo vhodné s nimi projednávat majetkové narovnání

odděleně. Z CNS, které jsou financovány podle zákona č. 218/1949 Sb., se jednoznačně odmítavě vyjádřila k restituční tečce jen jedna církev, a to Apoštolská církev.

Principem navrženého řešení bylo, že se CNS vzdají veškerých majetkových nároků vůči státu,

k čemuž se CNS písemně zaváží, a stát bude CNS poskytovat finanční částku přibližně 1 mld. Kč

ročně po dobu přibližně 50 let. Tento způsob řešení by byl stanoven zákonem. Finanční prostředky v uvedené výši (se zvyšováním této částky podle inflace) a po stanovenou dobu by

nadále neměly být účelově vázány, jako je tomu v současné době (na platy a pojistné duchovních, platy a pojistné administrativy, prostředky na věcné náklady CNS a prostředky na údržbu církevního majetku).

Na základě řešení majetkového narovnání metodou tzv. restituční tečky by došlo ke zrušení

zákona č. 218/1949 Sb. a v návaznosti na to by bylo zrušeno ustanovení zákona č. 3/2002 Sb. o

zvláštním právu registrovaných CNS "být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení CNS". Současně by byl zrušen také tzv. blokační paragraf, tj. § 29 zákona č. 229/1991 Sb.

Za účelem řešení problému majetkového narovnání mezi státem a CNS a jednání o budoucím modelu

financování CNS měla být zřízena komise, která by byla složená ze zástupců vlády a CNS. Ta měla mimo jiné dořešit přesnou výši ročně poskytovaných finančních prostředků včetně valorizační doložky, určit dobu poskytování finančních prostředků, stanovit klíč, podle kterého by se prostředky ze státního rozpočtu mezi jednotlivé CNS rozdělovaly[53] či stanovit

okruhu CNS, kterých by se majetkové narovnání týkalo. Návrh na vytvoření komise podpořila

většina církví, které jsou dnes financované ze státního rozpočtu.

CNS měly k materiálu "Návrh dalšího postupu ve věci majetkového narovnání mezi státem na jedné

straně a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé metodou tzv. restituční tečky"

(dále jen "Návrh") vyjádřit svá stanoviska, aby MK zjistilo, zda je uvedený návrh přijímán všemi CNS. CNS, které se k návrhu vyjádřily, jsou uvedeny v tabulce 4, přičemž tučně jsou zvýrazněny ty CNS, které vznášejí nějaké majetkové nároky. K "Návrhu" se nevyslovily Novoapostolská církev, Církev Křesťanská společenství a Česká hinduistická společnost.

Důvodem

je asi to, že se jich návrh přímo nedotýká, neboť jsou finančně nezávislé na státním rozpočtu

a nic nenárokují.

Tabulka 4 Vyhodnocení odpovědí CNS na majetkové narovnání metodou restituční tečky

Č.	CNS	Fin.*	Vztah k Ekumenické radě církví	Restituční tečka	Restituční
1.a)	Církev římskokatolická- Česká biskupská konference	Ano	přidružená církev	Ano	
	(za arcibiskupství a biskupství)	ERC			
1.b)	Církev římskokatolická- Konference vyšších řeholních představených (KVŘP) (za řády a kongregace)		Ne		
2.	Českobratrská církev evangelická	Ano	členská církev ERC	Ano	
3.	Církev československá husitská	Ano	členská církev ERC	Ano	
4.	Církev bratrská	Ano	členská církev ERC	Ano	
5.	Jednota bratrská	Ano	členská církev ERC	Ano	
6.	Starokatolická církev	Ano	členská církev ERC	Ano	
7.	Slezská církev evangelická a.v.	Ano	členská církev ERC	Ano	
8.	Bratrská jednota baptistů	Ano	členská církev ERC	Ano	
9.	Evangelická církev a.v. v ČR	Ano	členská církev ERC	Ano	
10.	Evangelická církev metodistická	Ano	členská církev ERC	Ano	
11.	Pravoslavná církev v Českých zemích	Ano	členská církev ERC	Ano	
12.	Apoštolská církev	Ano	členská církev ERC	Ne	
13.	Církev adventistů sedmého dne	Ano	pozorovatel ERC	Ano	
14.	Federace židovských obcí (FŽO)	Ano	pozorovatel ERC	Ano	
15.	Církev řeckokatolická	Ano		Ano	
16.	Luteránská evangelická církev a.v.	Ano		Ano	
17.	Náboženská společnost českých unitářů	Ano		Ano	

18.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů			Ano	
19.	Křesťanské sbory			Ano	
20.	Obec křesťanu v České republice			Ne	
21.	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna			Ne	
22.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi			?	
23.	Ústředí muslimských obcí			?	

Pramen: Vyhodnocení odpovědí CNS dostupné na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1202> (17. 3. 2006) a vlastní úpravy.

* CNS, které jsou financovány ze státního rozpočtu podle zákona č. 218/1949 Sb.

Na výše uvedený "Návrh" vypracovala společná komise složená ze zástupců ERC, ČBK, FŽO a KVŘP

odpověď, která vyjadřovala jejich shodné stanovisko, tj. že je "Návrh" akceptovatelný.

Výjimku

tvořily pouze Apoštolská církev a KVŘP[54], které s metodou tzv. restituční tečky nesouhlasily. Apoštolská církev uvedla, že by se tímto způsobem staly financované CNS

fakticky

či minimálně morálně závislé na Církvi římskokatolické, což by byl zjevný krok zpět ve stávající rovnosti CNS před státem. Pravoslavná církev v českých zemích navíc uvedla, že v zásadě nemá námitek, pokud by dostávala po zákonem stanovenou dobu dotaci v současné výši,

navršenou ročně o valorizaci s ohledem na inflaci a vývoj mezd.

Církev adventistů sedmého dne se připojila ke společnému stanovisku komise, ale nesouhlasila

s rozdělovacím klíčem. Hodnotu majetku, který byl církvi zabaven v roce 1952 a nebyl dosud

navrácen, odhaduje v dnešních cenových relacích na více než 200 mil. Kč. Protože církev neuplatňuje nárok na financování mezd duchovních, byl by tímto klíčem poskytován

příspěvek

pouze na administrativu ve výši cca 380 tis. Kč ročně. Zachováním současného poměru v rozdělování finančních částek mezi jednotlivé CNS by tak nikdy nemohlo dojít k

majetkovému

narovnání.

Církev řeckokatolická uvedla, že k této věci nemá žádné vlastní připomínky a plně se ztotožňuje se stanoviskem ČBK. Lutheránská evangelická církev a.v. konstatovala, že podporuje takové majetkové narovnání, které zajistí její financování alespoň v takovém rozsahu, v jakém probíhá v současné době podle stávajících právních předpisů. Náboženská společnost Českých unitářů přes svůj souhlas uvedla, že spatřuje do budoucna určitou obavu v majetkové nevyváženosti mezi těmi CNS, které se vzdávají nároků na majetkové vyrovnání a ostatními CNS, které by mohly být z těchto získaných zdrojů financovány. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů a Křesťanské sbory žádné námitky neměly.

Obec křesťanů v ČR vyjádřila svůj nesouhlas s odůvodněním, že CNS byla zakázána v letech 1942, 1951 a 1971, kdy postupně přišla téměř o všechnen majetek, přitom řada CNS je státem zvýhodňována (zvláštní práva) jen proto, že jejich činnost byla minulým režimem tolerována. "Hnutí Hare Krišna" spatřovalo v návrhu renty další pokračování nerovného posuzování CNS (pocit silné diskriminace) podle délky registrace a podle počtu osob hlásících se k CNS. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi vyjádřila ochotu zřici se navrženého majetku za přiměřenou finanční náhradu. Navrhovala však, aby byl její požadavek vyřešen jednoduchou dohodou o majetkovém narovnání, nikoliv rentou. Ústředí muslimských obcí uvedlo, že je pro ně obtížné návrh hodnotit, protože nedokáže dohlédnout všechny právní důsledky takového návrhu. Konstatuje, že výsledkem však nemohou být dotčena práva ostatních CNS (i těch, které teprve budou registrovány).

3.2 Majetkové narovnání Církve římskokatolické[55]

Římskokatolická církev zaujímá mezi všemi CNS výsadní postavení v oblasti restitučních nároků,

neboť cca 95 % zkonfiskovaného majetku připadá právě na tuto církev. To představuje asi 130

tis. položek, přičemž hodnota nevydaného majetku ŘKC je odhadována na cca 100 mld.

Kč. Podíl

řádů a kongregací na objemu zabaveného majetku činí asi 40 %, zbytek připadá na diecéze.

Předmětem jednání církve se státem by mělo být:

- 178 984 ha, které byly církvi odňaty zákonem č. 142/1947 Sb. o revizi první pozemkové

- reformy a cca 30 000 ha, které byly církvi odňaty zákonem č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové

- reformě (asi 2/3 připadají na lesní a 1/3 na zemědělskou půdu),

- 126 škol a školských zařízení,

- 16 objektů lázeňských,

- 11 objektů sociálních,

- 25 nemovitostí (13 pozemků, 12 staveb) na Pražském hradě,

- 3 567 řeholních nemovitostí (budov).

V předchozím textu bylo uvedeno, že biskupství a arcibiskupství ŘKC souhlasí s variantou tzv.

restituční tečky (renty), ale řády a kongregace ŘKC s tímto majetkovým narovnáním nesouhlasí.

Abychom mohli toto stanovisko odůvodnit, je nutné objasnit jejich úlohu. Diecéze (celkem jich

je osm) zahrnují obecný věřící lid, tzn. každý, kdo se k této církvi hlásí, patří do nějaké diecéze (arcidiecéze) a v rámci té diecéze do nějaké farnosti. Tato obecná část církve je financována kombinovaně z vlastních a státních prostředků. Řády a kongregace jsou seskupení

lidí, kteří zasvětili svůj život Bohu a vytvořili si svá společenství, kde se musí samofinancovat. Nejsou tedy finančně závislá na příspěvcích od věřících a státu tak jako obecná část církve, ale na vlastní hospodářské činnosti a na vlastním majetku. Pro řeholní společenství je proto nevýhodné přistoupit na majetkové narovnání formou renty, protože by je

finančně zabezpečila jen po omezenou dobu (cca 50 let). Aby zajistila svoji budoucnost, musela

by pravděpodobně z renty nakupovat nové majetky, aby měla na čem hospodařit.

V důsledku toho řeholní společenství jednoznačně požadují naturální restituce. Za nejvhodnější

formu považují obecný restituční zákon, v krajním případě výčtový zákon s tím, že majetek, který z různých důvodů nelze vrátit, by byl vyplacen formou finanční náhrady. Při dohodě státu

s CNS na majetkovém narovnání formou renty, by musely být z tohoto narovnání státem zabrané

řeholní majetky vyčleněny.

Nevýhodou naturálních restitucí je skutečnost, že nelze počítat v nejbližších letech s příliš velkým výnosem z navráceného majetku, neboť je obecně ve velmi špatném stavu. Fyzické restituce nejsou možné u většiny zemědělské půdy, protože ta není v současné době již ve státním vlastnictví a u některých budov, které stát také převedl (na obce, fyzické nebo právnické osoby). Hospodářsky využít lze tedy jen lesy, které zůstaly všechny ve státním vlastnictví a některé budovy. U církevních budov by musely být z počátku asi nutné určité opravy a rekonstrukce. Některé by se následně využily na sociálně-charitativní projekty a jiné

komerčně. Výnosy z pronájmu však nelze přeceňovat. Lesy by mohly být do budoucna příslibem

významného zdroje příjmů, ale v počátečních letech se očekávají spíše nižší výnosy.

Odhadem

asi 100 mil. Kč ročně. Církevní lesy byly totiž v předtuše jejich vrácení plundrovány, tj. těženy nadměrně a přednostně.[56]

Dle názoru Kalného, není finanční náhrada ve formě renty správné řešení, protože neřeší problém financování dlouhodobě. Doporučoval by vrátit církvi vše, co je možné vrátit a za majetek, který by si chtěl stát ponechat, by musel vyplatit plnou finanční náhradu. Za majetek, který stát převedl na kraje, obce nebo do rukou soukromých vlastníků, by měl stát poskytnout přiměřenou finanční kompenzaci (není nutná plná).

Shrnutí

Přes řadu jednání společný konsensus státu a CNS ve věci majetkového narovnání přijat nebyl.

Zatímco MK preferovalo variantu výčtového zákona, ŘKC zvolila jako jedinou možnost naturálních

restitucí formu obecného restitučního zákona. Jistou nadějí na dořešení této problematiky byl

návrh několika církví řešit majetkové narovnání finanční rentou za nevydaný majetek.

Protože

návrh předpokládal zrušení současného způsobu financování (ale zároveň časově omezené

rozdělování renty dle současného poměru rozdělování příspěvků), dotýkal se všech CNS. Jelikož

ani s touto variantou nesouhlasily všechny CNS (paradoxně to byly ty, které nevznášejí majetkové nároky nebo vůbec nejsou z rozpočtu financované), byl "Návrh zákona o uspořádání majetkových vztahů mezi státem na jedné straně a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé " z plánu legislativních prací vlády vypuštěn.

4 ekonomika církví a náboženských společností

Tradiční financování církví na území českého státu z jejich vlastního majetku, z příspěvků a sbírek členů a jen doplňkově ze strany státu bylo zlikvidováno v době komunistického režimu.

Hospodářský majetek církví byl vyvlastněn, za což se stát zákonem z roku 1949 zavázal církvě existenčně zabezpečit. Od demokratického převratu v roce 1989 usiluje stát i většina církví o zajištění nových forem financování církví. Protože dosud nebyl tradiční zdroj financování církví, tj. hospodářský majetek, z větší části vrácen, stát nadále pokračuje v zavedeném dotačním systému, tentokrát však bez otevřené snahy církve ovládat.

Transformace systému financování církví byla po mnoha neúspěšných předcházejících návrzích

v hrubých rysech (a za zásadního konsensu dotčených církví) připravena již v roce 1998. Vypracovalo ji Ministerstvo kultury v Tošovského vládě v rámci úpravy celkové koncepce vztahů

mezi státem a církvemi.[57] Pro nedostatek politické vůle v Parlamentu ČR však nebyla tehdy

dotažena do konce. Politická reprezentace se vyslovila pro ukončení dosavadního dotování církví s tím, že v budoucnu bude nadále kryt církevní aktivity v oblasti školství, zdravotnictví, sociálních služeb a duchovní služby v armádě a ve vězeních. Stejně tak neodmítá

svůj závazek podílet se na opravách a rekonstrukcích církevních památkových objektů.

Již delší dobu se odborníci zamýšlejí nad možností aplikace modelů vytvořených v jiných demokratických státech. Příliš se neuvažuje o zavedení církevní daně podle německého vzoru ani

o rakouském příspěvkovém systému. Někteří politici podporují myšlenku přijmout italský systém

daňových asignací či rozšířit sponzorskou část financování církví, tj. rozšířit již existující daňové úlevy.

4.1 Shrnutí historických zdrojů financování církví

Církev financovala svoji činnost na území českých zemí tradičně:

- z výnosu vlastního církevního majetku,
- z náhrady za sekularizovaný církevní majetek,
- z výnosu náboženských fondů (matic),
- ze státních a obecních dotací a subvencí,
- z příspěvků a darů členů a příznivců církví.[58]

Činnost církví, zejména katolické, byla v minulosti zajišťována především z kapitálových vkladů předků. Zamožní zbožní věřící, zejména z řad šlechty a měšťanstva, často darovali církvi pozemky či hmotné stavby, nebyly výjimkou také dědické odkazy bezdětných věřících.

Část

církevního majetku pocházela také z královských darů, ovšem tím nelze zpochybňovat legitimitu

církevního majetkového vlastnictví.[59] Vždyť o tom, že církev byla právoplatným vlastníkem

svého majetku, nepochyboval ani československý stát při provádění pozemkové reformy v roce

1919, kde doklady o provádění pozemkové reformy uvádějí jako vlastníka příslušnou církevní

instituci. Stejně tak sám § 10 zákona č. 218/1949 Sb. jednoznačně uznává vlastnické právo církví a pouze jeho výkon podrobuje státnímu doзору.

Druhým zdrojem příjmů církví, zejména katolické, byla náhrada státu za odcizený církevní majetek. Roku 1630 byly z tohoto důvodu zavedeny odvody ze solní poklady, tj. clo z dovážené soli.

Třetím zdrojem příjmů katolické církve byly platby poskytované z výnosu majetku zemských náboženských fondů. Tento majetek vznikl kombinací odvodů ze solní pokladny a církevního

majetku (konkrétně z majetku klášterů zrušených za vlády císaře Josefa II. a z interkalárních příjmů z obročí odváděných církví). Do roku 1885 nedostávaly zemské náboženské fondy

Žádný

státní příspěvek a majetek byl tedy výlučně církevního původu. V letech 1885 -- 1949 však začal

stát poskytovat náboženským fondům kongruu, tj. doplnění výživného pro část katolického duchovenstva nezajištěnou výnosy z obročního majetku nebo zajištěnou jen nedostatečně. V roce

1949 vznikla sloučením náboženských fondů na území Československa Náboženská matice. Byla

řízena Státním úřadem pro věci církevní a její činnost byla i po roce 1989 upravována statuty

vydanými státními orgány, naposledy Ministerstvem kultury. Protože se majetková podstata Náboženské matice během komunistického režimu a v letech 1990 -- 1997 vyčerpala a správa

Náboženské matice zatěžovala díky její finanční nesoběstačnosti státní rozpočet, vstoupila 1.

3. 2002 do likvidace a po dokončení zanikla rozhodnutím ministra kultury dne 21. února 2003.[60]

Jako další zdroj příjmů sloužila již zmiňovaná kongrua, která byla vyplácena z majetku zemských náboženských fondů nejprve na základě prozatímního kongruového zákona č. 47/1885 ř.z.

a jeho novelizací, později byly vydány další kongruové zákony. Nejdříve stát doplňoval příjmy

kněží v katolické (tj. římskokatolické, řeckokatolické a arménskokatolické) duchovní správě, od roku 1898 přiznává kongruu i pravoslavné církvi, vyplácenou ve formě dotace ze státních prostředků přímo. Nárok na dotaci měly samozřejmě i později státem uznané církve a náboženské

společnosti. První republika dosavadní kongruové zákony převzala, ale zákon z roku 1926 přináší jejich novou právní úpravu. Systém kongruy a dotací byl zákonem č. 218/1949 Sb. nahrazen proplácením služného ve prospěch duchovních, které tak nahrazovalo i výnosy z církvi

odňatých pozemků určených k výživě duchovenstva (obročního majetku).

Příspěvky a dary členů a příznivců církví byly a i nyní jsou významným zdrojem příjmů všech

církví. Členové nekatolických církví, na rozdíl od katolické církve, byli vždy zvyklí více přispívat na svoji církev a mají tedy tradici větší finanční samostatnosti, na niž mohou navazovat.

Ze shrnutí je patrné, že po dobu asi 150 roků stát nepřetržitě přispíval nějakou formou na činnost církví na našem území. Zejména věřící občané se s touto skutečností většinou ztotožnili a ztratili tak smysl pro pravidelnou přímou podporu svých církví. Zároveň mohou vnímat závazek státu přispívat na církve jako věc samozřejmou a přirozenou a jakékoli

přenesení této povinnosti na svá bedra za proticírkevní postoj. Tento aspekt je nutné zohlednit při úvahách o použití zahraničních modelů financování církví v naší zemi.

4.2 Vlastní příjmy církví

Jelikož zatím restituce církevního majetku neproběhla, nemohou církve dostatečně využívat jako zdroj svého financování výnosy z majetku, jak tomu bylo v době minulé. Výše příjmu z jeho pronájmu či prodeje je pak dána současnou majetkovou situací konkrétní CNS.

V oblasti restitucí došlo pouze k navrácení 170 objektů řeholním řádům a kongregacím v rámci

zákonů č. 298/1990 Sb. a 338/1991 Sb. a několika budov olomouckému arcibiskupství.

Další

převody proběhly též exekutivní nebo soudní cestou. Jistá náprava byla učiněna vůči Židovským

obcím zákonem č. 212/2000 Sb. o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem.

Ale ani zde nebyly vráceny všechny budovy, pozemky i movitosti. V roce 2001 zřídila Federace

Židovských obcí Nadační fond obětem holocaustu, na který byly převedeny finanční prostředky ve

výši zhruba 300 mil. Kč získané prodejem akcií určených pro Nadační investiční fond.[61]

Nadační fond obětem holocaustu by měl poskytovat částečnou náhradu v případech, kdy si stát

potřebuje majetek ponechat anebo kdy jej již nevlastní. Částečně tak slouží k uspokojování sociálních potřeb chudých Židovských komunit a napomáhá obnově synagog a Židovských hřbitovů.

Asi dvě třetiny celkových prostředků slouží k financování nároků komunit a jedna třetina k financování individuálních nároků.

Kostelní sbírky, konané během bohoslužeb nebo po jejich skončení, jsou běžným typem sbírek ve

všech církvích. Jsou anonymní a jejich výnos je relativně vysoký a stálý. V katolických diecézích činil celkový výnos sbírek v posledních letech přibližně stejnou částku jako státní dotace na platy duchovenstva, v evangelických církvích tvoří zpravidla druhou nejvyšší příjmovou položku hned po salárech. Obvykle slouží pro obecné potřeby farnosti, není-li vysloveně ohlášen speciální účel nebo jejich určení. V nekatolických církvích mají účelové sbírky velkou tradici.

V Českobratrské církvi evangelické je každoročně organizována v jarních měsících sbírka

darů

na Jeronýmovu jednotu (JJ), tj. na fond, který se každoročně rozděluje mezi farní sbory, které

mají výdaje na stavbu či opravu kostela nebo farního domu, až do výše poloviny nákladů.
Mezi

další pravidelné sbírky patří chrámová sbírka na Hlavní dar lásky, která se koná zpravidla o velikonoční neděli a sbor odešle její výnos na konto JJ. Tento dar připadne tomu farnímu sboru, který je v celocírkevní soutěži uznán za nejpotřebnější. Chrámová sbírka na Jubilejní toleranční dar probíhá o jedné neděli v měsíci září nebo říjnu. Tato sbírka doplňuje fond, z něhož jsou poskytovány bezúročné půjčky na stavební náklady nebo na stavbu či opravu varhan.

Vypůjčené finanční prostředky pak sbory podle stanoveného splátkového kalendáře vrací.

V Církvi československé husitské je z darů a sponzoringu navyšován vnitrocírkevní Fond bratrské svépomoci, jehož základ se vytváří povinnými odvody diecézí, jejichž výše se stanoví

podle počtu členů církve v diecézích evidovaných.[62]

Dalším zdrojem příjmů jsou drobné dary při příležitosti církevních úkonů jako jsou pohřby, křty, svatby apod. V Církvi římskokatolické se vybírají mešní stipendia, tedy peněžní částka jako dar za vykonanou službu (mši svatou). Její výše je ponechána na úvaze věřících, respektive je to otázka místních zvyklostí (může se pohybovat např. kolem 200 Kč). Není to však příjem církve, ale osobní příjem duchovního správce.

V nekatolických církvích a náboženských společnostech jsou roční příspěvky důležitým zdrojem

příjmů. V Církvi československé husitské předepisují náboženské obce svým členům nevelký, ale

povinný členský příspěvek, tzv. církevní daň. Nejedná se ovšem o veřejnou daň a není právně

vymahatelná. V Českobratrské církvi evangelické se vybírá salární příspěvek, který je formálně

povinný, ale jeho výše je dobrovolná (doporučuje se 5 % z čistého ročního příjmu). V roce 2001

odevzdalo příspěvek 31 % z celkového počtu členů církve, přičemž na jednoho plátce saláru

připadala částka 592 Kč (u 23 % členů činila 1000 a více).[63] Specifikem Církve adventistů sedmého dne je vybírání desátku. Jedná se o 10 % příspěvek z hrubé mzdy nebo ze zisku po odečtení nákladů. Přestože je tato výše dána, každý odevzdává tolik, kolik cítí, že mu Bůh požehnal a žehná. Nikdo tedy nekontroluje, zda odpovídá odevzdaná částka výši příjmu.

Průměrně

připadá na každého člena částka 9 769 Kč ročně.[64]

Pro některé církve se silným mezinárodním zázemím může být důležitým příjmem také finanční

pomoc ze zahraničí. Dary ze zahraničí plynuly převážně v období, kdy se zhroutil komunistický

režim a církve potřebovaly vybudovat charitu, školství a obnovit duchovní život.

Významnost

tohoto zdroje se ale postupně snižuje, protože se přesunuje do oblastí, kde je pomoc potřebnější.

Mezi další zdroje příjmů mohou patřit také úroky z vkladů, dědictví, půjčky a úvěry, příjmy z podnikání nebo jiné výtěžné činnosti.

4.3 Financování církví ze strany státu

Problematiku financování církví z veřejných prostředků je nutné zkoumat ze třech pohledů, a to

podle toho, na co jsou prostředky určeny. Mohou sloužit k podpoře vlastní náboženské činnosti

CNS, k podpoře veřejně prospěšných činností v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče, kultury, atd. a k neméně významné podpoře zachování kulturního dědictví. U posledních dvou

zmiňovaných oblastí není pochyb, že by se na jejich spolufinancování měl podílet stát.

V současné době a stejně tak i v budoucnu by měla být zachována státní podpora veřejně prospěšných aktivit církví v rozsahu, v němž jsou podporovány ostatní subjekty (státní či nestátní). Podobně by tomu mělo být také v případě státní podpory zachování církevních kulturních památek.

Hospodářské zabezpečení kulturní činnosti státem, které je dáno zákonem č. 218/1949 Sb. z doby

komunistické diktatury, mělo soužit jako náhrada za vyvlastněný církevní majetek. V současné

době se jeví transformace ekonomického zabezpečení církví vedoucí k ukončení přímého financování ze státního rozpočtu jako nevyhnutelná jak z pohledu většiny církví, tak z pohledu

státu. Podobně je tomu u "nevěřící" části obyvatel, která odmítá, aby byli duchovní placeni ze

státního rozpočtu, na který přispívají ze svých daní.[65] Nový model financování církví, založený na nepřímé podpoře státu, by měl tento nežádoucí stav nahradit.

4.3.1 Veřejně prospěšné aktivity církví a církevní kulturní památky

Církevní školy získávají cestou dotací prostředky adekvátní těm, které stát vynakládá na žáky ve školách státních. Oproti soukromým školám mají tedy výhodnější postavení. Stát dále hradí duchovní službu v armádě a od roku 2002 také ve věznicích. Církevní nemocnice a sociální (charitativní) zařízení mají nárok na státní dotace za stejných podmínek jako ostatní neziskové organizace. Kulturní činnost církví je ze strany státu také podporována, i když výše podpory není příliš vysoká. Například odbor církví Ministerstva kultury vyhlašuje každoročně grant na projekty významných kulturních aktivit náboženského charakteru, obsahově spjatých s činností a historií církví a náboženských společností. Předmětem projektů mohou být buď aktivity jednorázové (např. koncert, výstava, setkání na poutních místech) nebo činnosti (např. vydávání časopisů, přednáškové cykly), které zvyšují informovanost a zájem o náboženskou oblast vymezenou činností registrovaných CNS. V roce 2004 činila částka na kulturní aktivity 2 276 tis. Kč, v roce 2005 se zvýšila jen nepatrně na 2 293 tis. Kč.

Charakter církevních památek přesahuje kultovní zájmy věřících. V případě nemovitostí jde převážně o budovy, které mají širší historický a kulturní význam, často jsou dominantami obce nebo krajiny a významně přispívají k turistické atraktivnosti ČR a tím i ke značným příjmům státu z cestovního ruchu. Financování údržby těchto památek zatím není uspokojivě vyřešeno, neboť příspěvky státu na sakrální kulturní památky jsou ve srovnání s odhadovanou částkou vnitřního dluhu, která činí 40 mld. Kč, nedostatečné. Tak například v roce 2003, v rámci celkových výdajů kapitoly Ministerstva kultury na CNS, byly uvolněny účelové prostředky v oblasti péče o kulturní památky ve výši 263 mil. Kč.[66] Podle § 16 zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, mohou poskytovat finanční příspěvky na zachování a obnovu kulturních památek jejich vlastníků kraje a obce v jejich samostatné působnosti, a dále Ministerstvo kultury. Nerozlišuje se, zda jsou těmito vlastníky CNS nebo jiné právnické či fyzické osoby. Ministerstvo kultury může příspěvek poskytnout pouze v takovém případě, kdy je na zachování a obnově kulturní památky mimořádný společenský zájem.

4.3.2 Vlastní náboženská činnost církví

Podle § 7 zákona č. 3/2002 Sb. mají ty registrované církve a náboženské společnosti, které mají oprávnění k výkonu zvláštních práv, mj. nárok na financování podle zvláštního předpisu o

finančním zabezpečení CNS. Tím je zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení CNS státem.

Ve státním rozpočtu jsou tyto finanční prostředky uvedeny v kapitole (č. 334) Ministerstva kultury v šesti závazných ukazatelích:

- platy duchovních,
- pojistné duchovních,
- platy administrativy,
- pojistné administrativy,
- prostředky na věcné náklady CNS,
- prostředky na údržbu církevního majetku.

Kritériem pro rozdělování těchto prostředků je od roku 2000 počet duchovních jednotlivých CNS.

Výhodou nového způsobu rozdělování prostředků je to, že pravidla pro jejich rozdělení jsou jasně dána, čímž byla eliminována možnost individuálně ovlivňovat výši rozpočtu jednotlivých

CNS jak ze strany Ministerstva kultury, tak ze strany příjemců finančních prostředků. Do roku

2000 se finanční prostředky rozdělovaly tak, že musely být pokryty základní platy duchovních a

zbývající část se rozdělovala v podstatě podle počtu věřících zjištěných při posledním "sčítání lidu". Protože však dané statistické šetření nebylo určeno k tomuto účelu, vyvstala otázka, zda takto zjištěné výsledky vůbec odpovídají skutečnému stavu věřících a zda je možné

je takovým způsobem využít. Navíc v tomto rozdělování hrálo svou roli i jednání s jednotlivými

CNS, čímž se do rozdělování daných prostředků vnášel subjektivní charakter. Co se týče počtu

duchovních, který si církve určují výhradně samy v rámci své autonomie, existují mezi jednotlivými církvemi značné rozdíly. Je to dáno tím, že existují značné rozdíly v nárocích, jež vnitrocírkevní předpisy kladou na kandidáty duchovenské funkce. Pokud bychom vzali jako

kritérium srovnání počet věřících připadajících na jednoho duchovního, pohybuje se toto rozpětí od 32 věřících v případě Apoštolské církve, 1 050 v případě Církve římskokatolické, až

po 1 415 věřících na jednoho duchovního u Evangelické církve a.v. v ČR.[67] Nároky jednotlivých církví vůči státnímu rozpočtu se tedy značně liší, což může být pro část

kritiků

současného modelu financování jeden z důvodů pro jeho nahrazení novým modelem.

V roce 2005 vydalo Ministerstvo kultury materiál nazvaný "Pravidla pro poskytování finančních prostředků ze státního rozpočtu církvím a náboženských společnostem", ve kterém jsou uvedena

veškerá pravidla pro rozdělování finančních prostředků pro výše uvedené závazné ukazatele

státního rozpočtu. Je v nich mimo jiné popsán i tzv. klíč, podle kterého se sestavuje návrh závazných ukazatelů na platy a pojistné duchovních pro státní rozpočet a který se pak následně

používá pro rozdělování finančních prostředků ze státního rozpočtu na platy a pojistné duchovních.

Výše základního platu a rozmezí dalších osobních požitků tj. hodnotního přídatku a odměn za

vyšší výkon, je dána nařízením vlády č. 86/1993 Sb., o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společnostmi, ve znění pozdějších předpisů.

Ministerstvo financí při sestavování státního rozpočtu vždy plně respektuje návrh Ministerstva

kultury na výši příspěvku na první čtyři výše uvedené ukazatele. U posledních dvou ukazatelů

může dojít k jistým "výkyvům" s ohledem na možnosti státního rozpočtu. V posledních letech (od

roku 2003) s ohledem na kolísající počet duchovních v různých kalendářních rocích (ale i s ohledem na skutečnost, že počet duchovních udaný při přípravě státního rozpočtu většinou

neodpovídá skutečnému počtu duchovních v daném kalendářním roce) Ministerstvo financí

nenavrhuje do závazných ukazatelů na platy a pojistné duchovních celou nárokovanou částku, ale

jen její část. Zbývající finanční prostředky jsou deponovány ve Všeobecné pokladní správě, odkud je Ministerstvo kultury může čerpat, prokáže-li Ministerstvu financí, že se mu v závazných ukazatelích na platy a pojistné duchovních nedostává finančních prostředků.[68]

V současné době je financováno ze státního rozpočtu 17 CNS. Ostatní CNS nemají oprávnění

k uvedenému zvláštnímu právu. V minulé době měly možnost být financované také Církev

Ježíše

Krista Svatých posledních dnů, Křesťanské sbory, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi a

Novoapoštolská církev v ČR, ale tento nárok neuplatňovaly. Pro ně začala platit nadále stejná

pravidla jako pro CNS registrované podle nového zákona č. 3/2002 Sb., tj. zvláštní právo na financování mohou nabýt až po splnění zákonem daných podmínek, pokud nevyužijí časově

omezeného ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb.[69]

Ze státního rozpočtu nejsou tedy dále financovány ty CNS, které byly registrované až po nabytí účinnosti zákona č. 3/2002 Sb., tj. po 7. 1. 2002. Jsou to:

- Církev Křesťanská společenství,
- Obec křesťanů v České republice,
- Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna,
- Česká hinduistická náboženská společnost,
- Ústředí muslimských obcí.

V následující tabulce 5 je uveden přehled finančních prostředků přidělených jednotlivým CNS

v jednotlivých ukazatelích a přepočtený počet duchovních připadajících na každou CNS.

Tabulka 5 Počet duchovních a příspěvek státu na činnost CNS v roce 2004 v tis. Kč

Církev / Náboženská duchovních duchovních administrativy administrativy náklady církevního CELKEM společnost (přepočtený)	Počet duchovních	Platy duchovních	Pojistné duchovních	Platy administrativy	Pojistné administrativy	Věcné církevního	Údržba CELKEM	Údržba CELKEM
Arcibiskupství pražské	338,52	55 613	19 465	2 803	981	2 639	2 022	83 523
Biskupství plzeňské	154,68	24 637	8 623	1 900	665	1 776	1 092	38 693
Biskupství	223,61	33 957	11 768	2 385	807	2 219	1 367	52 503

litoměřické								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Biskupství	296,25	47 207	16 448	3 107	1 087	2 891	1	
797 72 537								
královéhradecké								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Biskupství	227,49	36 835	12 773	2 564	897	2 375	1 464	56
908								
českobudějovické								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Arcibiskupství	482,50	75 023	26 047	3 771	1 320	3 523	2 366	
112								
olomoucké								050
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Biskupství	304,60	47 679	16 626	2 564	897	2 376	1 464	71
606								
ostravsko-opavské								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Biskupství	482,52	76 512	26 488	3 520	1 232	3 275	2 081	
113								
brněnské								108
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Česká biskupská	16,50	2 305	807	913	320	711	0	5
056								
konference								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Konference								
vyšších								
představených	36,66	8 229	2 873	192	65	2 143	1 324	14
826								
mužských řeholí								
v ČR								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Konference								
vyšších								
představených	55,91	13 909	4 833	192	67	2 143	1	
269 22 413								
ženských řeholí								
v ČR								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Církev								643
římskokatolická	2 619,24	421 906	146 751	23 911	8 338	26 071	16	
246 223								
celkem								
-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Českobratrská								
církvev	245,74	41 344	14 470	2 123	743	2 424	1 476	62

závěrečného účtu za rok 2003.[70] O těchto ostatních dotacích samozřejmě platí, že o ně CNS musí každoročně žádat a nevzniká na ně právní nárok.

Na dotace církvím a církevním organizacím bylo v roce 2003 vynaloženo ze státního rozpočtu celkem 2,4 mld. Kč, tj. o 10,4 % (o 226 mil. Kč) více než v roce předchozím. Jednotlivá ministerstva se na této částce podílela dále uvedeným způsobem.

Celková výše výdajů na CNS, běžných i kapitálových, z kapitoly Ministerstva kultury dosáhla 1

199 873 tis. Kč (přitom na neinvestiční dotace připadlo 1 149 000 tis.) Kč.

Z toho

výdaje na

činnost církví představovaly 929 051 tis. Kč (864 051 tis. připadlo na platy a pojistné duchovních a administrativy, které tak proti předchozímu roku narostly o 92 mil. Kč, a 65 mil. Kč činily prostředky na vlastní činnost církví, včetně zajišťování údržby církevního majetku). V rámci celkových výdajů na CNS byly dále uvolněny účelové prostředky ve výši 270

822 tis. Kč, a to v oblasti péče o kulturní památky a jejich zabezpečení částka

262 769 tis. Kč, z Fondu solidarity EU na odstraňování povodňových škod z roku 2002

částka ve

výši 5 505 tis. Kč a na kulturní aktivity 2 449 tis. Kč.

Kapitola Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zabezpečuje školy a školská zařízení, jejichž zřizovateli jsou registrované církve nebo náboženské společnosti. V roce 2003 působilo

v ČR 108 církevních škol, předškolních a školských zařízení. Celkem tento resort poskytl prostředky ve výši 624 mil. Kč (z toho 602 mil. Kč na vzdělávání včetně zájmového studia a 17

mil. Kč na využití volného času).

Na zajišťování činnosti humanitárních organizací orientovaných na služby ve prospěch zdravotně

postižených a na provoz ústavů sociální péče, na nichž se církve a církevní organizace podílejí (včetně domovů důchodců duchovních a řeholnic), vynaložilo Ministerstvo práce a sociálních věcí celkem 615 mil. Kč.

Další dotace[71] pocházely z Ministerstva zdravotnictví ve výši 4 898 tis. Kč., Ministerstva

vnitřní 1 624 tis. Kč, Ministerstva obrany 767 tis. Kč, Ministerstva Životního prostředí 414 tis. Kč a Ministerstva zemědělství 118 tis. Kč.

Vedle této přímé podpory se podílí stát na financování CNS také nepřímo pomocí různých ekonomických nástrojů:

- zákon č. 338/1992 Sb. o dani z nemovitostí osvobozuje od daně z pozemků pozemky tvořící jeden funkční celek se stavbou nebo její částí sloužící k vykonávání náboženských obřadů nebo k výkonu duchovní správy a dále od daně ze staveb osvobozuje stavby a jejich části ve vlastnictví CNS, které slouží témuž účelu,
- zákon č. 357/1992 Sb. o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů, osvobozuje od daně dědické a darovací bezúplatná nabytí majetku registrovaných CNS,
- zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, zařazuje CNS mezi některé daňově zvýhodněné plátce daně. Zavedl možnost v určitém rozmezí odečíst hodnoty darů ve prospěch CNS z daňového základu a osvobodil od zdanění výnosy z kostelních sbírek, příjmy za církevní úkony a pravidelné příspěvky členů registrovaných CNS. Fyzické osoby (FO) si mohou odečíst dary v objemu maximálně 10 % z daňového základu, jestliže souhrnná hodnota darů přesáhne 2 % ze základu daně nebo činí alespoň 2 000 Kč. U právnických osob (PO) může činit odpočet maximálně 5 % z daňového základu, pokud činí hodnota daru alespoň 2 000 Kč,
- zákon č. 588/1992 Sb. o dani z přidané hodnoty (DPH), ve znění pozdějších předpisů, osvobozuje bohoslužebné předměty používané duchovní nebo představenou osobou při výkonu bohoslužby od DPH,
- vyhláška Ministerstva financí ČR č. 247/2002 Sb. o osvobození zboží propuštěného do celního režimu volného oběhu od dovozního cla osvobozuje bohoslužebné předměty používané duchovní nebo představenou osobou při výkonu bohoslužby od dovozního cla.

Tyto nepřímé nástroje podpory hrají ve financování CNS pouze druhotnou roli. Významnější váhu

zde mají jen daňové úlevy ve prospěch těch FO a PO, které poskytnou CNS dar. Za nevýhodu lze

považovat to, že důchodci a adresáti jiných nezdaněných příjmů nemohou tento odpočet použít.

Svoboda výběru církevní instituce, které bude dar poskytnut a možnost určit konkrétní účel použití daru dělají naopak z této formy přednost.

Mimo státní rozpočet mohou církve získat další finanční prostředky jako jiné nestátní neziskové organizace z rozpočtu krajů a obcí, především to bývá na kulturní památky.

Možnost

získání grantů a dotací, jimiž by byla finančně podpořena realizace programů a projektů jednotlivých církví, není omezena pouze na ČR, finanční prostředky lze získat i v rámci mezinárodních projektů vyhlášených dvoustranně nebo Evropskou unií. Je zde ale nutné předložit dobře vypracované a zdokumentované projekty, což může být pro některé církve obtížné.

4.4 Hospodaření církví

Církve a náboženské společnosti nejsou povinny zveřejňovat výroční zprávy o svém hospodaření a

lze konstatovat, že většina tak nečiní. Tato povinnost se týká pouze výkonu zvláštních práv, kde bližší údaje o příjmech či výdajích nenajdeme. Závislost CNS na státu se pohybuje od plné

soběstačnosti CNS (Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, Křesťanské sbory,

Náboženská

společnost Svědkové Jehovovi, Novoapoštolská církev v ČR), přes ty, které využívají pouze státní příspěvek na administrativu (Církev adventistů sedmého dne, Jednota baptistů), až

po

CNS, kde státní příspěvek tvoří větší či menší část jejich příjmů. Tato závislost je dána především obětavostí jejich členů (příspěvky věřících), ale také majetkovou základnou, která

umožňuje např. pronájem nebo podnikatelskými aktivitami, které mají církve neomezené.

Výroční zprávu pravidelně zveřejňují např. Arcibiskupství pražské a Biskupství plzeňské Církve

římskokatolické nebo Apoštolská církev, na kterých bude vidět, jak se podíl jednotlivých zdrojů může lišit.

K nejvýznamnějším příjmům Církve římskokatolické patří tradičně příspěvky a dotace státu, dary

a sbírky (od FO, PO, i ze zahraničí), podstatné příjmy plynou také z nájemného. Hospodářská situace v jednotlivých (arci)diecézích se liší, jak ukazuje graf 2 a 3, případ od případu. Tento stav bude asi nejvíce determinovat velikost území (arci)diecéze a její geografická poloha. Tak např. na Moravě se hlásí k církvi mnohem více lidí než v Čechách, proto jsou zde výnosy darů a sbírek výrazně vyšší.

Graf 2 Struktura příjmů farností a kapitul pražské arcidiecéze ŘKC v roce 2004

Pramen: Výroční zpráva pražské arcidiecéze ŘKC dostupná na <http://www.apha.cz/vypsati.php?id=1783&page=&datum=ano> (10. 2. 2006).

Graf 3 Struktura příjmů plzeňského biskupství ŘKC v roce 2004

Pramen: Výroční zpráva plzeňského biskupství ŘKC dostupná na <http://www.bip.cz/info/dokumenty.html#> (16. 2. 2006).

Údaje za celou církev římskokatolickou nejsou k dispozici, ale pokud bychom využili data z roku 1998, [72] připadalo by na sbírky a dary 36 % všech příjmů, na příspěvky ze státního rozpočtu 31 %, na příspěvky od obcí a okresních úřadů 16 %, na nájemné 6 % a na ostatní příjmy

11 % celkových příjmů. Na základě těchto údajů můžeme hovořit o samofinancování ŘKC z 50 až 55

%, což odpovídá i současnému stavu.

Z oblasti výdajů představuje největší břemeno pro ŘKC financování památkové péče. V roce 1998

připadlo na tuto oblast 35 % celkových výdajů církve (na mzdy včetně pojištění 24 %, na režii

12 %). Vzhledem k obrovskému vnitřnímu dluhu na památkách (asi 40 mld. Kč) není církev schopna

z vlastních prostředků uvést památky do přijatelného stavu. Každoročně dává církev na obnovu

tolik prostředků, nakolik to umožňuje aktuální finanční situace. Na opravu památek přispívá

také Ministerstvo kultury, kraje i obce, ale je to čistě na bázi dobrovolnosti (významu památky, stavebním stavu), neboť podle zákona o památkové péči není na příspěvek právní nárok.

Při současném tempu oprav se dá předpokládat, že se mnohé kulturní dědictví nedochová. Pokud

chceme zabránit tomuto stavu, jeví se společná odpovědnost státu, obcí a církví za zachování

kulturního dědictví s příslušnou finanční participací jako nevyhnutelná. Společná odpovědnost

je však podmíněna tím, zda stát bude mít vůbec vůli zařadit otázku památkové péče mezi své

priority.

Dalo by se rovněž spekulovat o tom, zda by církev byla schopná samofinancování, kdyby byla

péče o kulturní dědictví zcela přenesena na bedra státu, jak je tomu např. ve Francii.

Pravděpodobně by musely být nejdříve dořešeny restituce církevního majetku a praxe by ukázala,

nakolik je tato varianta možná.

U Apoštolské církve se setkáváme s poměrně vysokou existenční závislostí na veřejných prostředcích. Tato církev je příkladem menších církví, které by v případě naturálních restitucí nedostaly zpět nic. Budoucí přechod od modelu přímé státní podpory na podporu nepřímou by mohl její působení ohrozit. Na grafu 4 vidíme, že jediným významnějším příjmem po

dotacích, i když ne příliš vysokým, jsou příspěvky od věřících. Dřívější fakta,[73] která byla uvedena o této církvi, mne však nutí k úvaze, zda-li nevyužívá příspěvků ze státního rozpočtu

nadměrně a oproti jiným CNS není ve značné výhodě.

Graf 4 Struktura příjmů Apoštolské církve v roce 2004

Pramen: Výroční zpráva Apoštolské církve dostupná na

<http://www.apostolskacirkev.cz/view.php?cislocianku=2005033101> (10. 2. 2006).

V průběhu posledního desetiletí nedošlo zatím k nové úpravě vztahů státu a CNS, ale možnost

zrušení přímého financování církví vedla některé k tomu, že hledají nové možnosti samofinancování. Synod Českobratrské církve evangelické (ČCE) vyjádřil již v roce 1993 odhodlání směřovat k hospodářské samostatnosti při předpokládaných klesajících

příspěvcích

státu. Církev k tomu účelu zřídila tzv. personální fond a sborům předepsala pravidelné odvody.

K poklesu příspěvků státu však nedošlo a akumulace finančních prostředků ve fondu dosáhla výše

pro jednoroční zabezpečení mezd, přičemž roční přírůstky jsou z větší části spotřebovávány na

pokrytí pohyblivých částí mezd nad základní platy.

Z výkazů hospodaření v roce 2001 byl sestaven možný plán vedoucí k samofinancování.

Příspěvky

a dotace z Ministerstva kultury činily v roce 2001 celkem 49 232 tis. Kč, podobnou částkou (46

916 tis. Kč) přispěli samotní věřící.[74] Následující tabulka 6 ukazuje, o kolik by se musely zvýšit příjmy ze salárů a sbírek ve farních sborech, jestliže by byla zrušena dotace z Ministerstva kultury.

Tabulka 6 Obětavost na jednoho plátce saláru před a po zrušení státní dotace

Obětavost v tis. Kč a její nutný růst		Obětavost na 1 plátce saláru	
Obětavost 2001 celkem	46 916 tis.Kč	1 236 Kč	100 %
Z toho saláry	22		
478 tis. Kč			
chrámové sbírky	16 479		
tis. Kč			
celocírk. sb. + JJ	7		
959 tis. Kč			
Náhrada příspěvků a dotací MK	49 232 tis.Kč		

Celkem	96 148 tis.Kč	2 533 Kč	205 %	
--------	---------------	----------	-------	--

Pramen: Na cestě k hospodářské samostatnosti. Příloha k usnesení z 1. zasedání 31. synodu ČCE
dostupná na <http://www.srcce.cz/> (10. 2. 2005).

Potřebný nárůst obětavosti na 205 % původního stavu se zdá být značný, ale ve skutečnosti představuje částka 2 533 Kč asi 1,4 % z průměrného ročního příjmu plátců saláru (u starobního důchodu 3,4 %). [75] Při předpokládané nepřímé podpoře církve různými daňovými nástroji by se mohla snížit potřebná roční obětavost členů následujícím způsobem:

Tabulka 7 Vliv nepřímé podpory církve na roční obětavost plátce saláru

Podpora v mil. Kč / rok	0	10	20	30	40	50
Obětavost Kč / rok / 1plátce	2 533	2 270	2 006	1 743	1 479	1 216

Pramen: Na cestě k hospodářské samostatnosti. Příloha k usnesení z 1. zasedání 31. synodu ČCE
dostupná na <http://www.srcce.cz/> (10. 2. 2005).

Pro lepší představu o podílu státních a členských příspěvků na celkových příjmech církve byl sestaven graf 5.

Graf 5 Struktura příjmů Českobratrské církve evangelické v roce 2001

Pramen: Stránky Českobratrské církve evangelické dostupné na http://www.srcce.cz/includes/2003_usneseni_synodu/tisk20.pdf (11. 2. 2006).

Celkové příjmy církve v roce 2001 dosáhly 179 mil. Kč, přičemž příspěvky na platy a pojistné duchovních Ministerstva kultury činily 47,3 mil. Kč a dotace na památky a kulturní akce 1,9 mil. Kč. Při zrušení příspěvků by tedy církev přišla o necelých 27 % zdrojů, které by musela nahradit.

Uvedený model se nakonec ukázal nereálný, protože věřící nebyli ochotni na církve více přispívat. Církve tedy musela od tohoto plánu upustit s tím, že bude na státním příspěvku z Ministerstva kultury nadále závislá.[76] Naopak míra závislosti na státním rozpočtu ještě více vzrostla, což je zřejmé z rozboru hospodářského výsledku za rok 2004.[77] Dnes se tato závislost pohybuje mezi 41 -- 60 %.[78]

4.5 Modely financování církví známé ze zahraničí

Při hledání nového systému financování církví v ČR je možné hledat inspiraci u jiných zemí. Aplikovatelnost různých modelů financování církví však závisí na mnoha faktorech a okolnostech. K těm nejdůležitějším patří bezesporu historický vývoj finančního zabezpečení církví, současný vztah státu a církví, stav religiozity či ekonomický stav společnosti.

Formy financování církví můžeme rozdělit do dvou základních skupin na:

1. převažující financování státem (Belgie, Lucembursko, Řecko),
2. převažující financování církví jejich příslušníky, kam řadíme:
 - systém darů a sbírek (USA, Francie),
 - systém církevních daní (Německo, Švýcarsko, Skandinávie),
 - systém církevních příspěvků (Rakousko, Nizozemí),
 - daňové asignace (Itálie, Španělsko, Maďarsko, Slovensko, Polsko).

Existují také státy, ve kterých podstatný příjem církví tvoří výnos z majetku církví (Velká Británie, Irsko, Portugalsko). Tento způsob financování je však podmíněn faktem, že církve disponuje dostatečným, hospodářsky využitelným majetkem. Výše jmenované formy financování

církví se však v čisté podobě nikde nevyskytují. Základní, převažující forma finančních zdrojů

je doplněna dalšími zdroji- jde o vícezdrojové financování církví, jak bude dále ukázáno na příkladech konkrétních zemí. Téměř ve všech zemích Evropy a USA stát subvencuje, avšak v rozdílném rozsahu, sociálně-charitativní služby církví (domovy důchodců, nemocnice atd.), církevní školy (ojediněle též církevní vysoké školství), vojenské a vězeňské pastorační a péči o církevní památky. V této souvislosti lze uvést také nepřímou finanční podporu státu ve formě

různých daňových úlev a osvobození.

4.5.1 Systém přímé státní finanční podpory

Model dominantního financování církví ze státního rozpočtu zvolily země jako Řecko, Belgie či

Lucembursko,[79] postkomunistické země jako Česká republika nebo Slovensko zdědily tento

systém z doby komunismu. Zatímco Česká republika směřuje k jiným formám financování církví,

Slovensko uvažuje o zachování principu současné přímé státní finanční podpory. Vedle této podpory zavedlo Slovensko v roce 2001 také daňové asignace, proto bude o tomto státu blíže

pojednáno v podkapitole o daňových asignacích.

Řecko

V Řecku, typické pravoslavné zemi s více jak 95 % pravoslavného obyvatelstva, vychází vztah

mezi státem a dominantní církví z historické tradice césaropapismu (tj. spojení světské moci s církevní mocí) a i dnes je možné sledovat úzkou spolupráci světské a duchovní moci.

Ústava

státu umožňuje dokonce upravovat všechny důležité administrativní záležitosti církve včetně

těch, které se týkají její vnitřní podstaty. Pravoslaví je oficiálním náboženstvím řeckého státu a stát této církvi zajišťuje zvláštní postavení. Každé náboženství má své vlastní příjmy z pozemkového vlastnictví, z movitého majetku a z příspěvků vlastních členů. Stát však téměř

zcela pokrývá finanční náklady řecko-pravoslavné státní církve. Finanční zajištění se tak dotýká mezd biskupů, farářů, jáhnů, kazatelů a laických zaměstnanců církve, přímého i nepřímého subvencování diakonie, klášterů a vzdělávání pro službu v církvi. Ostatní církve nárok na státní dotace nemají. Všechny církve jsou osvobozeny od daně z nemovitostí, z příjmů,

z převodu pozemků, z darů a dědictví. Ještě širší daňové osvobození má mnišský stát na svaté

hoře Athos. Duchovní působící na hřbitovech a v nemocnicích jsou placeni z rozpočtů příslušných měst a obcí, resp. zřizovatelů nemocnic, duchovní v armádě dostávají odpovídající

plat a důchod dle své důstojnické hodnosti. Kantoři a kostelníci nejsou placeni státem, ale církví a výše platu je věcí vzájemné dohody.[80]

Výhody a nevýhody přímé státní finanční podpory

Systém jako takový je celkem jednoduchý. Stát uznává sociální hodnotu náboženství jako služby

obyvatelstvu a církve se tak mohou soustředit na své poslání bez zbytečných obav o své zajištění. Příjmy církví jsou stabilní a předvídatelné. Tento aspekt však zároveň vyvolává potenciální riziko poklesu finanční zodpovědnosti a motivace k hledání jiných zdrojů finančního zajištění církví. Dotace církvím navíc zatěžují státní rozpočet a snižují disponibilní zdroje státu pro jiné oblasti. Protože stát převzal za financování církví zodpovědnost, nemůže dotace naráz ukončit. Za nevýhodu můžeme považovat také skutečnost, že

nečlenové církví přispívají svými daněmi na chod církví, jejichž služby nevyužívají. Belgický systém státní podpory může ohrozit rovnost mezi církvemi, neboť je jejich financování podmíněno získáním statutu uznaných církví. Kritéria uznání by měla být objektivní, což se v reálu nemusí vždy zdařit.

4.5.2 Systém darů a sbírek

Systém darů a sbírek se zpravidla dotýká nižších organizačních úrovní jako jsou farnosti, kde

jsou dárci evidováni a oslovováni a kde se také spotřebovává největší díl příjmů z darů. Každý člen církve svobodně určuje, zda a v jaké výši na daný účel přispěje. Tento systém se praktikuje jak v klasických zemích se striktní odlukou státu a církve, civilizačně, technicky a hospodářsky vysoce rozvinutých (USA, Francie, Portugalsko), tak i v zemích, v nichž se určitá církev nachází v menšinovém postavení (katolická církev ve Švédsku). Uplatňuje se i v těžkých podmínkách mladých církví v chudých zemích Afriky a Latinské Ameriky, převážně

zemědělsky orientovaných a hospodářsky slabých, kde však nemůže kvůli chudobě obyvatelstva

zdaleka přinášet dostačující finanční prostředky. A konečně zůstává systém darů a sbírek jediným možným systémem financování církve tam, kde je církev potlačována a pronásledována.

Jak vypadá odluka v USA a Francii bylo již zmíněno, nyní bude stručně nastíněno jejich financování s důrazem na dary a sbírky.

USA[81]

Severoamerický systém sbírek a darů odpovídá tradičnímu pojetí svobody, ale i základnímu obecnému postoji angažovat se ve prospěch zejména místních církevních obcí. Dalšími zdroji

příjmů jsou výnosy z majetku a státní příspěvky. V USA se setkáváme s velkou pluralitou církevních institucí. Vedle katolíků zde působí přinejmenším 250 různých protestantských denominací, tři různé skupiny Židů i několik rozdílných islámských denominací. Tomu odpovídá i

rozdílný způsob financování i využívání finančních prostředků. Podle hlavních aktivit církví

Ize sledovat jejich financování ve čtyřech specifických oblastech: aktivity náboženské povahy, vzdělání a výchova, charitativní činnost a zdravotní péče. O posledních třech bylo blíže pojednáno v podkapitole 1.3.2.

Vládní i místní instituce mají na všech úrovních zakázané financování a podporování jakéhokoliv typu kultovní či náboženské činnosti. Jedinou výjimku představuje zaměstnávání vojenských kaplanů v armádě, kteří jsou placeni státem. Katolická církev je uspořádána, stejně jako většina ostatních církví, na třech úrovních: federální, na úrovni místního státu (úroveň diecézní) a na lokální úrovni (farnosti). Místní farnosti získávají finanční prostředky převážně z dobrovolných příspěvků a ze svého nadačního fondu, resp. z výnosů z jeho investování. Celkově asi 90 % církevních financí pochází z pravidelných nedělních sbírek, kolem 5 % z dědictví a odkazů v závětech a asi kolem 5 % z výnosů investic. Finanční příjmy ovlivňuje ve velké míře návštěvnost bohoslužeb, která je v USA velmi vysoká. Nedělní bohoslužby navštěvuje odhadem 50 -- 60 % členů církví, takže výnos sbírek je pro podporu činnosti církví dostatečný. Ústředí jednotlivých církví dostávají určitý podíl z příjmů farností, jako významnější zdroj příjmů ale souží zvláštní sbírky, organizované zpravidla jednou ročně. K těmto sbírkám se řadí i tzv. Fund Raising, což bývají velkoryse založené kampaně na získávání prostředků na farní i diecézní úrovni na nejrůznější účely. Jedinou státní podporou církví v této oblasti jsou daňové úlevy pro církve a charitativní organizace a daňové úlevy pro dárce.

Podpora církví má v USA velmi širokou základnu. Průměrný americký občan pravidelně přispívá na své oblíbené charitativní aktivity, na farnosti či nadace. Součástí americké tradice je být štědrý v přispívání na charitativní účely, k čemuž jsou všichni od mládí vychováni. Zde lze zřejmě hledat úspěch tohoto systému, který je založen na dobrovolnosti.

Francie

Přibližně 80 % obyvatel francouzské republiky se hlásí ke katolickému vyznání, ovšem pouze 15 % z nich navštěvuje nedělní bohoslužby pravidelně.[82] Zdejší církve patří k nejchudším v Evropě. Od roku 1905 zrušil stát rozpočtovou položku pro církve a ukončil tak vyplácení duchovních a všechny ostatní subvence z veřejných rozpočtů. Příjmy katolické církve tvoří ze 75 % sbírky, zbytek připadá na tzv. příspěvek kultu, který je sice dobrovolný, ale směrné číslo představuje 1 % z příjmu člena církve. Vybírá se většinou jedenkrát ročně a platí ho cca 45 % katolíků. Tento příspěvek je většinou využit na krytí mzdových a důchodových

nákladů

duchovních- ti se však pohybují na hranici životního minima a nezdědka si kněží berou nějaké

vedlejší zaměstnání. Zrovnoprávnění katolických kněží se sociálně zabezpečenými osobami,

zavedené zákonem z roku 1978, by v praxi vyžadovalo čtyřicetiprocentní zvýšení kultovního příspěvku. [83] Nepřímá státní podpora je rozebrána v podkapitole 1.3.2.

Výhody a nevýhody darů a sbírek

Nesporným kladem systému darů a sbírek je jeho dobrovolnost, zájem a odpovědnost věřících za

svoji církev, ekonomická i společenská rovnost církví před zákonem. Z toho vyplývají i mnohá

negativa. V prvé řadě je to možnost příliš velké závislosti církví na vlivu a názorech zámožných členů církví. Duchovní často nemohou říkat to, co jim káže jejich úřad, protože by

riskovali ztrátu důležitých finančních prostředků. Jelikož jsou dary poskytovány převážně na

konkrétní cíle a projekty, nemusejí být určité aktivity, které mají velký význam pro církev, ale nejsou příliš populární, dostatečně finančně zajištěny. Dále může působit tendence věřících přispívat na činnosti pouze své vlastní církevní obce. Tato skutečnost zvýhodňuje církevní obce v regionech s ekonomicky silnějším obyvatelstvem, oproti chudším oblastem.

Dary

a sbírky také většinou nedokáží církvím zajistit dostatečnou finanční stabilitu, pravidelnost a výši příjmů. Tento model nezajišťuje církvím (ani duchovním) dostatečné finanční prostředky

pro plný výkon všech svých činností.

4.5.3 Systém církevních daní

Systém církevních daní se uplatňuje v zemích s rozvinutou spoluprací mezi státem a církvemi,

při vzájemném respektování nezávislosti a základních práv obou partnerů. Církevní daně patří

ve většině velkých církví k nejdůležitějším příjmům, vedle nich slouží jako doplňkové zdroje

i státní subvence, dary, sbírky a výnosy z církevního majetku. Typickým představitelem církevní daně je Německo, setkáváme se s ní ale i v jiných státech.[84]

Spolková republika Německo

Círky a náboženství vůbec hrají ve společensko-politickém životě Německa bezesporu významnou

roli. Co do velikosti i významu zde figurují v podstatě dvě stejné církve. Z přibližně 82,5 mil. obyvatel čítá členská základna katolické církve zhruba 26,5 mil. členů, u evangelické církve asi 26,2 mil. členů. Členové dvou největších církví tak představují přibližně 65 % veškeré německé populace.^[85] Evangelické církve jsou organizovány na zemském principu, jsou

na sobě nezávislé a společně pak tvoří spolek církví s názvem Evangelická církev v Německu.

Základní zákon v Německu zakotvuje zásadu odluky církve od státu při současné a ústavou zaručené kooperaci obou institucí.

Vznik církevní daně v Německu souvisí s historickými, politickými a společenskými změnami

v době po napoleonských válkách, kdy na základě usnesení říšských poslanců v roce 1803 byly

círky ve velké míře připravené o svůj majetek a svoji dosavadní materiálně-existenční základnu. Od tohoto roku byly církve podporované státními příspěvky, které nepokrývaly jejich

skutečné potřeby. Církevní daň byla zavedena v průběhu 19. století, čímž mělo být ulehčeno

státnímu rozpočtu při poskytování finanční kompenzace za sekularizaci církevního majetku. Círky daň nejdříve kritizovaly, protože se domnívaly, že se tím chce stát osvobodit od platebního závazku. Postupně si ale uvědomovaly, že zánikem závislosti na přímé státní podpoře

získaly opět svoji finanční nezávislost a samostatnost.

Od roku 1921 byly kompetence rozdělovat církevní daně přesunuty na diecéze, respektive zemské

círky, a tak se z místních daní staly daně diecézní (zemské). Prameny práva o církevní dani jsou zakotveny nejen v německém státním právu (ve spolkovém ústavním právu a v ústavním právu

spolkových zemí), ale také ve smlouvách státu s církvemi na spolkové a zemské úrovni a v církevním právu. Všechny církve, jež mají statut veřejnoprávní korporace^[86], mají právo vybírat daně podle seznamu daňových poplatníků a podle zemské právní úpravy. Povinnost platit

daň mají pouze členové jednotlivých církví s právem vybírat daň, nikoliv všichni daňoví poplatníci. Proto jde o formu samofinancování církví, a ne o státní podporu. Tato povinnost pak končí smrtí příslušníka církve nebo jeho vystoupením. Právo vystoupení z církve je obsaženo, na rozdíl od církevního práva o nabytí členství, v zákonech spolkových zemí.

Vystoupení se oznámí státním úřadům, což má za následek ukončení členství pouze pro potřeby

státní evidence. Katolická církev chápe toto vystoupení zpravidla jako těžké provinění proti závazku k církvi, aniž by zpochybňovala členství jako takové. Většina evangelických církví v tom však vidí zároveň ukončení členství v jejich církvi.

Církevní daň je ve skutečnosti daňová přírážka. Její výše činí v jihoněmeckých zemích 8 %, v severoněmeckých zemích 9 % daně ze mzdy nebo daně z příjmu. Vycházet se může i z jiných

daní. Židovské náboženské obce tak vážou církevní daň na daň majetkovou. Pokud je církevní daň

vázána na daň ze mzdy, odvádí ji finančnímu úřadu za daňového poplatníka zaměstnavatel spolu

s daní ze mzdy. Příslušníci svobodných povolání ji podle výše své daně z příjmů odvádějí finančním úřadům sami. Jednotlivé daňové úřady postupují daně Regionálnímu církevnímu úřadu,

který je pak transferuje jednotlivým katolickým diecézím nebo příslušným evangelickým církevní

útvary, které je dále přerozdělují. Pokud jde o maximální či minimální výši církevní daně, církve usilovaly o stanovení určitých hranic. Aby se zabránilo nadměrné progresivitě této daně, určila většina spolkových zemí nejvyšší hranici na 3 % daňového základu příjmů. Za určitý druh minimální církevní daně lze považovat církevní příspěvky, které církve vybírají nejen od členů církví se slabším příjmem, ale také od členů bez daňové povinnosti. Význam těchto příspěvků je však nepatrný, neboť se jejich výnos pohybuje někdy až pod 1 % příjmů

zemských církevních daní. Naproti tomu z církevních daní zabezpečí katolická církev i evangelické zemské církve přibližně 80 % svého rozpočtu.[87] Tento zdroj je tedy nezastupitelný jak pro finanční zabezpečení mezd duchovních i velkého množství laických zaměstnanců, tak k financování mnoha sociálních a charitativních institucí, mateřských a církevních škol a dalších služeb jako je předmanželské a osobní poradenství a odborné a osvětové programy.

Církve mohou spravovat daně vlastními úřady nebo mohou převést toto břemeno na stát.

V Bavorsku vybírají církevní daň vlastní církevní daňové úřady, ale jako efektivnější a úspornější se ukazuje společná administrativní církevních a státních daní. Takto stačí na pokrytí administrativních výdajů pouze 3 -- 5 % z církevní daně, při vlastním spravování daní církvemi je to 1/4 až 1/5 vybraných daní. To, že stát církevní daň sám spravuje má i jiný efekt- daň je vymahatelná správním aktem, aniž by muselo dojít k žalobě, ale i tyto případy jsou vzácné vzhledem ke srážce této daně přímo ze mzdy.

Kromě církevní daně existují v Německu také další zdroje příjmů církví jako jsou dary, sbírky a odkazy. Nepřímá podpora církví státem je zaručena ústavou. Církve nepodléhají spolkové dani,

dani z majetku, pozemkové ani dědické dani. Platí i nižší DPH, jsou osvobozeny od správních

poplatků a předměty, které souží k výkonu bohoslužeb, jsou osvobozeny od cla. Dárce, který

přispěl nějaké registrované církvi na její dobročinné, církevní nebo náboženské aktivity, si může z daňového základu daně z příjmu odečíst až 5 % tohoto daru. Tato možnost je v Německu

široce využívaná a je vhodná nejen pro poplatníka, ale zprostředkovaně i pro církve. Důležitým

finančním zdrojem církví jsou i státní subvence, kterými stát podporuje celospolečensky užitečné akce církví i ostatních společenských organizací. Ty se uplatňují zejména v oblasti výchovy a vzdělání (jesle, církevní školy, vzdělávání dospělých), v oblasti pomoci mládeži a lidem v důchodovém věku, při údržbě a provozu nemocnic a rozvojové pomoci. Stát poskytuje

subvence účelově a kontroluje jejich použití, čímž si ale zachovává určitý vliv na příjemce subvencí. Stát také nese náklady na výuku náboženství na veřejných školách, na teologické katedry a fakulty na vysokých školách a finančně zajišťuje duchovní péči v armádě, nemocnicích, věznicích a v sociálních ústavech.

Výhody a nevýhody církevní daně

Předností tohoto modelu je vytváření spoluzodpovědnosti příslušníků církví za chod a materiální zabezpečení své církve. Protože pochází většina finančních zdrojů od členů církví a

o výši církevní daně rozhodují církve samy, snižuje se tím vliv státu a závislost církví na státních prostředcích. Daň zatěžuje výhradně členy církve, nedotýká se konfesně neutrální části společnosti. Výnosy církevní daně jsou dostatečně vysoké, stabilní a předvídatelné, což

církve považují za velké pozitivum. Státní správa církevní daně je pro církve výhodná, protože

v porovnání s vlastní správou znamená mnohem nižší administrativní náklady.

Systému církevních daní je vytýkána především nedobrovolnost a nemožnost svobodného rozhodnutí

věřícího, zda a v jaké výši přispěje na potřeby církve. Sociální nejistoty, zvyšující se daňové zatížení, stagnující reálné mzdy či napětím na trhu práce mohou být důvodem pro narůstající počet členů vystupujících z řad církve. Tím mohou věřící lehce realizovat zvýšení svého disponibilního příjmu, přestože ve skutečnosti z církve vystoupit nechtěli. Pro zaměstnavatele jsou odvody církevní daně břemenem navíc, za které nezískají žádnou kompenzaci.

4.5.4 Systém církevních příspěvků

Církevní příspěvek v Rakousku byl zaveden po připojení Rakouska k Německé říši v roce 1939

podle modelu církevní daně v Německu, ale při jejich bližším porovnání najdeme dva podstatné rozdíly. Správu a výběr církevního příspěvku vykonávají církve samy, což vyvolává mnohem vyšší

administrativní náklady, než je tomu u státního výběru německých daní. Státní správa církevní

daně navíc umožňuje její vymáhání správním aktem, zatímco u církevního příspěvku je nutné

podat žalobu u civilních soudů. Rakousko je jedinou zemí s povinným církevním příspěvkem.

Další zemí, kde se s příspěvkem můžeme setkat, je Nizozemí, zde je však nepovinný (viz příloha 5).

Rakousko

Podle sčítání obyvatel v roce 2001 se ke katolickému náboženství hlásilo 74 % obyvatel.^[88]

Poměr státu a církve se v Rakousku historicky vyvíjí, přibližně od r. 1960 se stává partnerským poměrem koordinace. Tento poměr bývá označován i jako "systém demokratickoparitní

shody".^[89] Před zavedením církevního příspěvku byly církevní návrhy hrazeny státními dotacemi, výnosy z církevních patronátů (jde o břemena, kterými byl zatížen majetek zpravidla

pozůstalého, a jejichž výnos plynul církvím), církevními poplatky a hospodářskými výnosy. Majetek klášterů, které byly zrušeny za vlády Josefa II., se nacházel ve zvláštních náboženských fondech a jeho výnosy byly používány také na úhradu církevních potřeb.

Jako

náhrada za znárodnění všech náboženských fondů a zrušení církevních patronátů byl v roce 1939

zaveden zákonem o vybírání církevních příspěvků v Rakousku nový model financování. Nacistické

Německo chtělo prostřednictvím církevních příspěvků snížit vliv církvi na společnost a zároveň

církve hospodářsky oslabit. Počítalo se s tím, že jejich zavedení vyvolá následné výstupy z církvi. Církve si musely vybudovat vlastní správu církevních příspěvků, která je však v porovnání se státním výběrem daní mnohem nákladnější, protože pohltí asi 10 -- 15 % z jeho

výše. Církevní příspěvky si církve stanovují a vybírají samy, ale předpisy o příspěvku a usnesení určující jeho výši podléhají státnímu schválení. Sazba příspěvku z příjmů se pohybuje

na úrovni asi 1,1 %. Základem příspěvku je hrubý příjem (případně majetek) a povinnost

přispívat mají všichni plnoletí členové církví. Je chápán jako příspěvek solidarity věřících, zabezpečující základní financování. Výnosy z církevního příspěvku činí u katolické církve asi 85 % celkových příjmů, asi 10 % připadá na výnosy z majetku a zbytek připadá na sbírky, dary a státní podporu ve formě renty za nevrácený zkonfiskovaný majetek.[90]

Na základě Rakouské státní smlouvy z roku 1955 se Rakouská republika zavázala nahradit finanční škody vzniklé nacistickým zákonodárstvím nebo násilnostmi v období nacistické okupace. Státní podpora však nebyla tak vysoká jako dřívější církevní příjmy, a proto byl církevní příspěvek i nadále zachován. Podpora je vyplácen každoročně z federálních prostředků.

Podle posledních údajů obdržela katolická církev podporu ve výši 192 mil. šilinků, evangelická církev 12,351 mil. šilinků, starokatolická církev 0,570 mil. šilinků, židovská náboženská obec 3,420 mil. šilinků a rovněž ekvivalent platu státních zaměstnanců, přičemž byl vzat za základ průměrný plat.[91]

Problematické je především vymáhání církevního příspěvku na neplatičích. Je nutné je žalovat

soukromoprávní cestou u civilních soudů a dlužné částky jsou pak vymáhány soudním exekutorem.

K tomu se ale církve uchylují z věroučných důvodů pouze zcela výjimečně, a tak výše církevního

příspěvku jednotlivým církvím neustále klesá. Stejně tak evidence samotných členů, kterou vedou církve samy, je neúplná. Církve nemají k dispozici státní seznamy daňových poplatníků,

jako např. církve v Německu a stejně tak nemají dostatečné prostředky, jak zjistit skutečnou

výši příjmů jednotlivých členů církve, od níž je výše církevního poplatku odvozena. Ztráta plynoucí z nedokonalé evidence se odhaduje zhruba na jednu třetinu příjmů, které by církve

měly na církevních příspěvcích obdržet.

Stát nese 100 % nákladů na výuku náboženství na školách, stejně tak plně hradí platy učitelů

církevních škol, které mají veřejnoprávní charakter. Rovněž financuje v plné výši teologické fakulty a náklady spojené s duchovní službou v armádě a v nápravně-výchovných zařízeních. Stát

podporuje církve i nepřímo prostřednictvím rozsáhlých daňových úlev na dani z příjmu, majetku, pozemků, v oblasti cel atd.

Výhody a nevýhody církevního příspěvku

Zavedení církevního příspěvku proběhlo direktivní cestou v rámci proticírkevního boje nacistické Německé říše. Výhody a nevýhody tohoto systému jsou podobné jako u církevní daně,

ale v porovnání s ní vykazují příspěvky řadu nedostatků v podobě zvýšených nákladů na správu daně, nekomplexní evidence členů či problematického vymáhání příspěvků na neplatičích. Nespravedlnost v rozdělení finančního břemene mezi členy církve je zde zřejmá.

4.5.5 Daňové asignace

Daňové asignace se uplatňují zejména ve státech, kde nastal přechod od zastaralého modelu

státní církve, úzkého spojení a zvýhodňování hlavního náboženství země, k modelu spolupráce

státu a církví. Jde zejména o typicky "katolické" země jako Itálie a Španělsko. Stát i katolická církev vytvořily nový systém vzájemných vztahů. Ty jsou na jedné straně založeny na

respektování historického vývoje a úlohy katolické církve v náboženském, kulturním i společenském životě země, na druhé straně se uvedený systém snaží právně zakotvit náboženskou neutralitu státu a rovnocenné postavení všech registrovaných církví a náboženských

společností. V rámci reformy financování církví zavedly daňovou asignaci i některé postkomunistické země jako například Slovensko či Maďarsko. Od roku 1997 je v Maďarsku možné 1

% vyměřené daně z příjmů fyzických osob odvádět ve prospěch církví. Tento odvod je určen

výhradně pro církve, a tak nemusejí "soupeřit" s ostatními subjekty. Plátcí daně, kteří nechtějí podpořit žádnou konkrétní církev, mohou věnovat příslušnou částku daně zvláštnímu

státnímu fondu zřízenému k některému z cílů definovaných státním rozpočtem- například na pomoc

rodinám žijícím v nevyhovujících životních podmínkách. Existuje také možnost nevyužít možnosti

asignace a celou sumu poukázat do příslušného veřejného rozpočtu.

Itálie je převážně katolickou zemí, kde více než 90 % žáků navštěvuje výuku katolického náboženství na veřejných školách, přes 70 % manželství se uzavírá katolickým obřadem, ale jen

30 % obyvatel navštěvuje pravidelně nedělní bohoslužbu. Po staletí bylo živobytí duchovních

zajišťováno z výnosu beneficí, tedy majetku spojeného s úřadem vykonávaným příslušným duchovním. Jednalo se o systém, který zajišťoval určitý stupeň hospodářské nezávislosti, protože každý duchovní mohl spravovat výnosy vlastního benefícia. Systém však přinášel i značný nepoměr mezi vlastníky bohatších a chudších beneficí. Pokud byl výnos benefícia příliš

nízký, stát příslušný obnos doplnil. Jelikož tyto peníze pocházely ze státního rozpočtu, který se skládal z daní placených všemi státními občany a navíc byly platby určeny pouze pro katolické kněze, bylo nutné tento systém změnit a uvést jej v soulad s náboženskou svobodou a

rovností, kterou zaručovala italská ústava.

80. a 90. léta 20. století se nesla ve znamení zásadní změny systému finančního zabezpečení

církví v Itálii. Nový systém se opíral o rámcovou smlouvu mezi Svatým stolcem a italskou vládou z února 1984, která nahradila Lateránský konkordát z roku 1929 a o dodatečnou smlouvu

z listopadu 1864. Dodatečná smlouva (o církevních zařízeních, správě církevního majetku a platech kněží) byla zákonem z května 1985 začleněna do italského právního řádu. Na základě

této smlouvy byla benefícia zrušena a jejich majetek byl převeden na nově zřízené diecézní instituty, resp. fondy pro zajištění obživy duchovních. Ty mají ve vztahu ke státu charakter právnické osoby. Podobný institut, Centrální institut pro podporu kléru, byl zřízen i na úrovni biskupské konference v Římě s cílem vyrovnávat rozdíly mezi bohatými a chudými diecézemi. S tím také došlo 1. ledna 1990 ke zrušení dosavadního systému státních příspěvků na

mzdové a jiné sociální zajištění kléru. Na jejich místo nastoupily dva různé systémy financování, které využívá nejen katolická církev, ale také ostatní církve a náboženské společnosti, jež uzavřely se státem dohodu.

První formou jsou daňové asignace. Od 1. ledna 1990 se může každý italský občan, který je povinen platit daně, rozhodnout, zda 0,8 % své daně z příjmu věnuje některé církvi na financování náboženských potřeb ve formě platů duchovních, na bohoslužebné potřeby služící

obyvatelstvu nebo na charitativní účely, anebo zda toto procento věnuje státu na sociální a humanitární účely. Občan tedy není zatížen novou daní, ale může se sám rozhodnout o použití

malé části odevzdávané daně. Pokud se občan nevyjádří k účelu použití této sumy, je rozdělena

mezi jednotlivé příjemce proporcionálně podle volby jiných daňových poplatníků. Výši

daňové

asignace určuje od roku 1993 každé tři roky paritní komise složená ze zástupců vlády a biskupské konference. V roce 1997 využilo možnost asignovat svoji daň 40 % všech daňových

poplatníků, z nichž ji 81 % věnovalo katolické církvi, 15 % státu a 4 % jiným církvím.

Z částky, kterou získala italská biskupská konference, bylo 35 % použito na živobytí kléru, asi 20 % na charitativní účely a zbylá část (asi 45 %) na náboženské potřeby obyvatelstva.

Druhou formou financování je možnost odpočtu darů ze zdanitelného příjmu ve prospěch Centrálního institutu pro podporu kléru (nebo příslušných institutů jiných náboženských skupin) do maximální výše 1 032,91 ročně. V tomto případě jsou dary určeny jen na platy a obživu kněží.

Kromě toho jsou další formy přímého či nepřímého financování církví rozptýleny do mnoha zákonných ustanovení. Na výstavbu nových kostelů a jiných církevních zařízení nepřispívá stát,

ale často obce a kraje. Ty poskytují pozemky a kryjí část stavebních nákladů. Pomoc státu na

opravy církevních kulturních památek je jednotná pro všechny památky, bez ohledu na vlastníka.

Spočívá v tom, že si může každý občan odečíst z daní příspěvek na opravu památek až do výše

schválené památkovým úřadem pro daný objekt. Tento systém se zdá být velmi účinný, protože

daňový poplatník může prakticky neomezeně přispívat na opravy kulturních památek.

Právnícké

osoby si mohou z daní odečíst dary až do výše 2 % objemu mezd. Existují i různá fiskální zvýhodnění, např. úlevy na daních ve výši 50 % na korporační daň, osvobození od dědické a darovací daně, daně z přidané hodnoty, komunální daně z převodu nemovitostí a jiných nepřímých

daní. Pozemky Svatého stolce jsou osvobozeny od jakékoliv daně nebo poplatku ve prospěch státu

nebo jiných veřejných orgánů. Stát platí učitele katolického náboženství ve státních školách,

stejně tak financuje duchovní službu ve věznicích, nemocnicích a armádě.[93]

Jak bylo výše zmíněno, uvedené možnosti financování mohou využívat kromě katolické církve také

ostatní církve a náboženské společnosti, které uzavřely se státem dohodu. Těch je nyní šest,

ale ne všechny svého práva plně využívají. Naproti tomu stojí církve, které jsou vyloučeny ze

všech forem financování, protože nechtějí takovou dohodu se státem uzavřít, anebo byla jejich

žádost státem odmítnuta. Takovým příkladem jsou muslimové nebo Svědkové Jehovovi, kteří co do

počtu stoupenců tvoří druhé a třetí nejsilnější vyznání v Itálii. Tato "nerovnost" bývá někdy předmětem kritiky italského konfesního práva.

Španělsko

Přibližně 80 % španělského obyvatelstva náleží ke katolické církvi, polovina katolíků však uvádí, že téměř nikdy nenavštěvuje mši. Neustálý proces sekularizace vedl k tomu, že se mnozí

od této církve odvrátili, aniž by se ovšem připojili k jiné církvi. V procesu přechodu

španělska k demokracii v sedmdesátých letech nastaly změny také ve vztahu státu a církvi a

s tím se změnil také systém jejich financování. Poměr mezi státem a katolickou církví upravuje

několik mezinárodních smluv mezi španělským královstvím a Svatým stolcem, které nahradily

konkordát z roku 1953.[94] Z pohledu financování je nejvýznamnější smlouva z roku 1979 o hospodářských záležitostech, podle které se mělo během tří let od podpisu smlouvy přejít od

systému přímých státních dotací k systému církevní daně, resp. daňových asignací. Podle této

smlouvy může stát katolické církvi poskytnout určité procento z výnosu daní z příjmu, z daně

z kapitálových příjmů nebo z jiných daní, jimiž jsou zatíženy fyzické osoby. Nejedná se tedy o

samostatnou daň. K tomu je nutné, aby každý daňový poplatník v daňovém prohlášení projevil

svou vůli týkající se účelu využití příslušného procenta. Pokud bude toto prohlášení chybět,

bude odpovídající částka věnována státu na jiný sociální účel. Cílem tohoto řešení bylo, aby

katolická církev dostávala stejný objem finančních prostředků, jaký dostávala předtím prostřednictvím státních dotací.

Od roku 1988 mohou daňoví poplatníci sami rozhodnout, zda 0,5239 % své daně použijí ve prospěch církve nebo na jiný sociální, kulturní či výchovný účel. Zároveň bylo dohodnuto, že

stát doplní příjmovou subvencí rozdíl mezi takto získanými prostředky a objemem do té doby poskytované státní podpory. Ukázalo se, že tehdy přibližně jen 37 % poplatníků (což více méně

odpovídá počtu pravidelných návštěvníků kostelů) určilo tuto část své daně pro církve a více

než polovina plátců daně svou možnost volby, zřejmě z neznalosti, nevyužila. Na počátku uvádění nového systému do života tak katolická církev získala asi jen třetinu prostředků, které předtím dostávala od státu, ostatní doplnil stát.[95]

Dnes představuje příjem z asignací částku kolem 80 mil. , přímé dotace však asi 3,5 mld. ročně. Katolická církev považuje systém daňových asignací jako krok směrem k větší samostatnosti, ale ve skutečnosti se stále jedná v podstatě o model přímého financování církví státem.[96]

Stát podporuje církev i jinak. Plně hradí duchovní péči ve veřejných ústavech, nese náklady na

činnost kaplanů v ozbrojených silách a hradí platy učitelů katolického náboženství.

Výše jmenovaný způsob financování se dotýkal pouze katolické církve. Smlouvu se státem ale

uzavřely ještě další tři náboženské společnosti,[97] které tím požívají určitých výhod, kterých se nemohou ostatní konfese domáhat. Jedná se o daňové výhody (stejně, jako má katolická církev), možnost určitým způsobem poskytovat duchovní péči v armádě nebo v zařízeních pro výkon trestu, případně vyučovat na školách určité náboženství.

Slovensko[98]

Při sčítání lidu v roce 2001 deklarovalo svoji příslušnost k některé církvi nebo náboženské společnosti celkem 84 % obyvatel (k Církvi římskokatolické 68,9 %, Evangelické církvi a.v. 6,9 % a k Církvi řeckokatolické 4,1 %), což v porovnání s předchozím sčítáním znamenalo nárůst o

přibližně 12 %. Tyto výsledky ukazují na to, že náboženství sehrává v životě většiny občanů

Slovenska důležitou úlohu. Stát ve vztahu k registrovaným církvím vychází z uznání jejich společenského a právního postavení jako veřejno-právních institucí, přičemž k nim zaujímá specifický přístup a spolupracuje s nimi na zásadách partnerské spolupráce.

Slovensko jako první z postkomunistických zemí řešilo problematiku restitucí církevního majetku přijetím zákona č. 282/1993 Z.z. o zmírnění některých majetkových křivd způsobených

církvím a náboženských společnostem ve znění zákona č. 97/2002 Z.z. V roce 2005 byl přijat

dodatečný zákon č. 161/2005 Z.z., který upravuje navrácení vlastnictví k nemovitým věcem (a

přechod vlastnictví k některým nemovitým věcem), které nebyly vydané podle předchozího

zákona.

Protože je většina vrácených objektů ve špatném technickém stavu a jejich obnova představuje pro církev velkou finanční zátěž, nemohou se stát v nejbližších letech reálným zdrojem dostatečných příjmů.

Financování církví na Slovensku, přímé i nepřímé, je obdobné jako v ČR, proto budou zdůrazněny

pouze odlišnosti. I zde je problematika financování jednou z nejzávažnějších otázek a hledají

se způsoby možného řešení. Církev jsou stále financované na základě stejného zákona jako ČR,

tj. zákona č. 218/1949 Zb., ale stát poskytuje církvím prostředky pouze na platy duchovních, odvody do fondů a částečně na provoz ústředí církví. V roce 2005 představovaly sumu 875,5 mil.

Sk (po zahrnutí Slovenské katolické charity- 63,4 mil. Sk a Evangelické diakonie- 5,6 mil. Sk). Od roku 1994 je prakticky úplně zastavené financování údržby a oprav sakrálních kulturních památek a církev mají možnost požádat pouze o omezenou pomoc prostřednictvím fondu

Pro Slovakia. Počet duchovních každoročně narůstá (dosud nedosáhl stavu před rokem 1948) a

s tím narůstají i nároky na státní rozpočet, každý rok o cca 70 mil. Sk. Mezi jednotlivými CNS

existuje velký nepoměr mezi jejich velikostí a množstvím státních dotací přepočtených na jednoho věřícího a znevýhodňuje hlavně větší církev. Předmětem kritiky se stává i výše platů

duchovních, neboť nepodléhají automatické valorizaci. Ta byla realizována naposledy v roce 1997 a tak je současná výše nástupního platu duchovního pod úrovní minimální mzdy garantované

státem. Podle předběžného vyčíslení by si např. 30 % zvýšení platů duchovních vyžádalo dodatečné finanční prostředky ve výši cca 170 mil. Sk ročně, přičemž by průměrný plat duchovního vzrostl na cca 12 tis. Sk.

Na konci roku 2000 se vláda Slovenské republiky rozhodla situaci řešit. Na nové legislativní úpravě se podílela pracovní skupina vytvořená na Ministerstvu kultury v součinnosti s pověřenými zástupci církví. Navrhovaný zákon by zachovával principy existujícího modelu, avšak s tím rozdílem, že by poskytované příspěvky limitoval. Církev by spadaly podle počtu svých členů do jednotlivých kategorií, kde by byl stanoven maximální počet členů, na které bude stát přispívat. Návrh počítal také s každoroční valorizací v závislosti na výši průměrné mzdy v hospodářství. V dubnu 2002 vláda návrh zákona schválila, ale poslanci parlamentu v květnu 2002 rozhodli, že se nebudou návrhem zabývat. Kromě varianty zachování stávajícího

státního příspěvku doplněného o regulaci placeného počtu duchovních se uvažovalo také o daňové asignaci.

Daňové asignace byly zavedeny v roce 2001 novelou zákona č. 366/1999 Z.z. o dani z příjmů.

Novela umožnila fyzickým osobám poukázat 1 % ze zaplacené daně z příjmu pro vymezené právnické

osoby[99] na obecně prospěšné účely. Současně byla zrušena možnost snižovat základ daně o

hodnotu poskytnutých darů. Předchozí zákon o dani z příjmů nahradil s účinností od 1. ledna

2004 nový zákon o dani z příjmů č. 595/2003 Z.z., který zvýšil asignace na 2 % a přiznal možnost asigovat také právnickým osobám.

Všechna administrativa zaměstnance k poukázání daňové asignace je soustředěna na účetním

oddělení jeho zaměstnavatele. Ten připraví roční zúčtování záloh a vystaví potvrzení o zaplacení daně a potvrzení, že zaměstnanec nemá nedoplatek na daních. Zaměstnanec si z této

daně vypočítá výši asignace a vyplní předtištěné prohlášení o poukázání odpovídající sumy.

Každoročně do 30. dubna doručí vyplněné prohlášení spolu se zmíněnými doklady od zaměstnavatele daňovému úřadu, k němuž je místně příslušný jeho zaměstnavatel.

V roce 2002 provedla agentura Focus na vzorku 1 043 respondentů nad 18 let průzkum. Jeho cílem

bylo zjistit, nakolik jsou občané o možnosti poukázání 1 % informováni, jak tohoto práva využili a komu 1 % poukázali. Až 71 % dotázaných vědělo o možnosti poukázat 1 %. Míra informovanosti byla přímo úměrná ukončenému vzdělání. Čtyřicet procent z těch, kteří o možnosti poukázat 1 % věděli, ji i využili. Nejčastěji poukázali lidé své 1 % té organizaci, jejíž služby některý člen z rodiny využívá. Zajímavé odpovědi přinesla otázka, proč dotázaní

1 % nepoukázali. Poměr odpovědí je: nevěděl jsem, jak to udělat (22 %), proces byl administrativně náročný (20 %), zapomněl jsem (17 %), nemám důvěru k neziskovým organizacím

(11 %), nepamatuji se (10 %), nevěděl jsem, komu mám peníze poukázat (9 %), není správné

někomu jen tak něco darovat (6 %), nedůvěřuji úředníkům daňového úřadu (5 %).

Daňové ředitelství Slovenské republiky zveřejnilo 31. ledna 2003 seznam 3 928 organizací, které přijaly prostředky z 1 % za rok 2001. Celkem šlo o 102 mil. Sk. Nejúspěšnější byla Liga proti rakovině (získala 3,6 mil. Sk). Průměrná suma, kterou organizacím daňoví poplatníci poukázali, byla 26 tis. Sk.

Ve vztahu státu a církví Slovensko pokročilo dále než ČR. V prosinci 2000 byla ratifikována Základní smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem (č. 326/2001 Z.z.) a v dubnu 2002

byla schválena Základní smlouva mezi Slovenskou republikou a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi (č. 250/2002 Z.z.). Slovenská republika se ratifikací zavázala se Svatým stolcem uzavřít ještě čtyři další osobité mezinárodní smlouvy, které podrobněji upravují citlivé oblasti, rámcově řešené již v "Základní smlouvě". V současnosti jsou dvě ze čtyř již uzavřené. Dotýkají se finančního zabezpečení katolické církve (dosud nebyla uzavřena), školství a vyučování náboženství (č. 394 a 395/2004 Z.z.), duchovní služby v ozbrojených silách a sborech (č. 648/2002 Z.z.) a uplatňování výhrady svědomí[100] (dosud nebyla uzavřena).

Výhody a nevýhody systému daňových asignací

V modelu daňových asignací se stát vzdává určitého podílu na celkovém výnosu daně, protože

uznává nezastupitelnou úlohu církví ve společnosti a při uchování jejího morálního hodnotového systému. Na rozdíl od církevních daní a příspěvků se zde může občan dobrovolně

rozhodnout, zda církev podpoří, a to bez ohledu na to, je či není-li členem církve. Toto rozhodnutí současně pro poplatníky nepřináší další finanční náklady. Stát tak nemusí zavádět

proceduru úředního vystoupení z církve.

Možné riziko může plynout z případné reformy daňového systému, která by snižovala přímé daně a

tím i příjmy jednotlivých církví (v případě pevně stanoveného procenta). Účinnost daňových

asignací z pohledu finančního zajištění církví zcela závisí na nastavených parametrech (procentu, přerozdělení sumy, u které nebyla vyjádřena volba) a počtu sympatizantů dané církve. Zatímco v Itálii jsou asignace hodnoceny pozitivně a církve dostávají mnohem více peněz než před rokem 1984, ve Španělsku je to naopak a stát musí církve navíc dotovat ze státního rozpočtu. Obecně lze říci, že částky z asignovaných daní nejsou natolik vysoké, aby mohly být jediným zdrojem pro financování církví. Nelze je také přesněji předvídat. Pro stát znamenají asignace snížení disponibilních daňových výnosů.

4.6 Analýza možných způsobů financování církví v České republice

Dříve než přistoupím k samotné analýze, považuji za vhodné problémy zrekapitulovat a definovat

cílový stav. Nejzávažnější problémy, které do budoucna vyžadují řešení a změnu současného stavu, můžeme shrnout do těchto bodů:

- nevhodný systém nárokových státní příspěvků na vlastní náboženskou činnost církví,
- nevyřešené majetkoprávní narovnání zkonfiskovaného majetku,
- zanedbanost a nedostatečná péče o církevní kulturní památky,
- nevhodné postavení duchovních jako "státních zaměstnanců", jejichž platy jsou tabulkově stanoveny vládním nařízením.

V rámci řešení dosavadních problémů bude nutné:

- vyřešit majetkové narovnání státem zabaveného majetku,
- vyjasnit odpovědnost v péči o kulturní památky ve vlastnictví církví,
- zavést nové nástroje nepřímé státní podpory a v souladu s tím zrušit systém státních příspěvků na vlastní náboženskou činnost církví.

Domnívám se, že je nutné zachovat výše zmíněné pořadí. První a druhý bod může v rozpočtech

CNS, zejména Církve římskokatolické, představovat podstatné příjmy a výdaje. Teprve poté, co

budou vyřešeny tyto dva okruhy problémů, je možné přistoupit k úvahám nad vhodnými nástroji nepřímé podpory.

Vypořádání majetkových nároků se dotýká celkem devíti církví, ale naprostá většina nevydaného

majetku připadá na Církev římskokatolickou. Poslední navrhouvanou variantu restitucí formou

finanční renty považuji za nevhodnou. Finanční renta by v podstatě znamenala zachování dosavadního systému rozdělování příspěvků státu s tím, že by byly vypláceny z jiného titulu, a

to jako náhrada za nevydaný majetek. Po splacení hodnoty majetku by dotčené církve zůstaly

nejen bez prostředků, ale i bez hospodářsky využitelného majetku. Z dlouhodobého

hlediska

proto považuji za vhodnější řešení naturální restituce, které mohou církve zajistit i do budoucna.

Církevní kulturní památky především slouží jako svědek víry a kulturní úrovně našich předků.

Jsou nejen bohatstvím církve, ale i národa. Přispívají k turistické atraktivnosti naší země a tím i k podstatným příjmům z cestovního ruchu nejen ve prospěch soukromníků, ale zprostředkovaně také ve prospěch státu. Přestože komunistický stát na sebe převzal v rámci

celkového závazku zabezpečení církví podle zákona č. 218/1949 Sb. i veškeré historické patronáty zajišťující údržbu církevních objektů, péče o památky byla zanedbávána.

Neutěšený

stav církevního kulturního dědictví si vyžaduje společnou odpovědnost církví, státu a orgánů

samosprávy za jejich údržbu. Systém nenárokových příspěvků dle zákona o státní památkové péči

by se měl nahradit systémem povinné spoluúčasti na financování údržby památek, tj. vytvořit

novodobý systém sponzorských darů, který by nahradil systém dřívějších patronátů.

V duchu úvah o novém systému financování církví se počítá se zrušením nároku na přímé státní

příspěvky na financování vlastní náboženské činnosti církví. Zcela stranou od tohoto plánu zůstávají veřejně prospěšné aktivity církví, jejichž financování státem má zůstat i nadále zachováno. Nový způsob financování počítá pouze s nepřímou podporou státu, přičemž starost o

hmotné zabezpečení církví bude přenesena, alespoň do určité míry, ze státu na občany.

Protože

by mohla tato transformace některé církve ekonomicky zničit, bude pravděpodobně nutné z počátku dosavadní příspěvky ponechat s tím, že budou za předem stanovených podmínek každoročně klesat až na nulu. Církve tak získají určitý čas, během kterého se budou muset připravit na ekonomickou samostatnost.

Při hledání vhodného systému financování církví v ČR se můžeme nechat inspirovat zahraničními

vzory, nelze je však přejímat bez bližší analýzy. Nevhodné jsou modely ze zemí, které prošly výrazně odlišným historickým a politickým vývojem (Francie, USA, Německo, Rakousko) a dále

modely, které se s některým náboženstvím identifikují (Řecko). Přijatelným vzorem financování

by mohlo být kooperační uspořádání v některé zemi západní Evropy (Itálie, Španělsko). Při aplikaci jakéhokoli modelu by však bylo nezbytně nutné dodržet konfesní neutralitu vůči

všem

náboženstvím. Nový způsob financování církví je dále nutné zkoumat nejen z pohledu politické průchodnosti, ale také z pohledu přijatelnosti pro církve samotné.

Zavedení církevních daní a příspěvků odmítá většina církví. Hlavním důvodem je obava z toho,

že by lidé začali z církví vystupovat. Církve podporují z věroučných důvodů spíše dobrovolné

příspěvky než vynucené dávky. Církevní daně a příspěvky navíc nevyšly z církevních řad, ale od

lidí, kteří vedli proticírkevní boj- v Německu Bismarck a v Rakousku Hitler. Jejich následné udržení lze pravděpodobně přičítat setrvačnosti a určité platební zvyklosti. Financování církví pouze z darů a sbírek (jako ve Francii) také nemá podporu.

Předmětem četných diskusí a úvah o vhodných variantách nepřímé podpory státu se staly daňové

asignace a rozšíření systému sponzorských premií. Zatímco by přijetí těchto způsobů financování znamenalo pro církve zvýšení finančních prostředků, příjmy státního rozpočtu by se

snížily. Stát by touto podporou uznal, že vlastní náboženská činnost církví je významná nejen

pro jejich členy, ale také pro celou společnost. Církve vychovávají občany k plnému respektování mravních principů a hodnot, jako to vyžaduje víra a tím přispívají k utváření mravní a sociální úrovně společnosti.

Na tomto místě bych ještě jednou ráda zdůraznila specifická pozitiva a negativa daňových asignací. Daňoví poplatníci sami rozhodují o tom, na co bude použita jejich část daně a co tedy považují za veřejný zájem bez nutnosti, aby sami vstupovali přímo do politiky.

O financování církví není rozhodováno centrálně, přičemž objem finančních prostředků plynoucí

církvím vyjadřuje míru podpory a důvěry veřejnosti církvím a míru uznání jejich prospěšnosti.

Současná právní úprava daně z příjmů umožňuje odečíst od základu daně dary v určité výši,

kteří byly poskytnuty na veřejně prospěšné aktivity. Tento nástroj je v porovnání s asignacemi

vhodnější, neboť motivuje daňové poplatníky k vydávání dodatečných prostředků na tyto účely.

Asignace pouze přerozdělují stávající objem veřejných prostředků. Odpůrci asignací dále

namítají, že nejsou v souladu s obecnými daňovými zásadami, neboť daně jsou jako nedobrovolné

a neekvivalentní platby ukládány k získání prostředků k financování statků, o nichž je rozhodováno veřejnou volbou a nikoliv individuálně.[101] Jejich rys individuálního rozhodování

tak zpochybňuje celou logiku veřejného rozhodovacího procesu. Je také porušován princip neúčelovosti daní. Rovněž je kritizován nárůst nákladů na daňovou správu (případně i nárůst

nákladů u zaměstnavatelů), větší komplikovanost daňového systému i daňové legislativy. Při

zavedení asignací by došlo ke snížení výnosů daně z příjmů a tím ke snížení rozpočtových příjmů nejen státu, ale i krajů a obcí. Tento aspekt by však bylo možné vyřešit změnou zákona

o rozpočtovém určení daní.

Jak jsme si již ukázali na příkladech zemí, které daňové asignace zavedly, asignace se vyskytují v různých formách dle podmínek konkrétní země. V ČR se uvažuje o tom, že by mohly

část daňových příjmů asignovat pouze fyzické osoby. Asignace u právnických osob existují zcela

ojediněle, např. na Slovensku. Dle základních daňových principů se jeví asignace i pro právnické osoby jako nevhodná. Z hlediska daňové teorie nemají PO vlastní platební schopnost,

protože daňové břemeno nesou pouze FO, tj. akcionáři, zaměstnanci, spotřebitelé apod. Za

předpokladu možnosti asignovat ve prospěch pouze jedné církve (či charitativní organizace) by

zřejmě nebylo vhodné, aby např. vedení akciové společnosti rozhodlo o asignaci ve prospěch

církve, jejíž učení by bylo v rozporu se světonázorem některých akcionářů.[102]

Rozhodování o

otázkách víry je proto vhodné ponechat na jednotlivci. Ze stejného důvodu se neuvažuje o asignaci u jiných daní, např. u DPH či u spotřebních daní.

Největší rozdílnost názorů z pohledu reprezentantů církví a státu lze předpokládat v otázkách

vymezení okruhu možných příjemců asignované části daně, přerozdělovacím systémem v případě

nevyužití možnosti asignovat a v otázce stanovení výše asignovaného procenta. Stát bude pravděpodobně trvat na tom, aby byla možnost daňových asignací otevřena dle zákona o dani

z příjmů všem, komu mohou být dary dávány, tj. i ostatním neziskovým a charitativním organizacím. To by ovšem pro církve znamenalo podstatné snížení potenciálních příjmů.

Výše

procenta, které je určeno k přerozdělení, se v jednotlivých zemích pohybuje zhruba od 0,5 % do

2 % a stejně tak v ČR nelze očekávat vyšší procento.

V případě

prosazení takové formy asignací, která by působila spíše v neprospěch církví, by pravděpodobně přinesla církvím jen minimální a zcela nedostačující příjmy. Tento fakt ještě podtrhuje skutečnost, že v porovnání s jinými státy, kde byly asignace zavedeny, máme nejmenší počet aktivních věřících a ostatní občané cítí k církvím spíše antipatii a nedůvěru.

Ve sponzorské části financování církví se považuje za vhodné prosadit rozšíření již existujících daňových úlev pro církevní sponzory. Podstatou sponzorských premií má být vedle

současné možnosti odečtu hodnoty daru od základu daně možnost navíc odečíst část hodnoty daru

církvím přímo z daně. V tomto modelu se setkávám s problémem, jak stimulovat občany a právnické osoby, aby byli ochotni na církve přispívat. Jak uvádí Kalný[103], dosavadní zkušenosti ukazují, že lidé nejsou příliš ochotní dávat dary, pokud nevědí, na co budou použity. Je-li to zcela jednoznačný a konkrétní účel, např. oprava kostela, tak se lidé ukazují jako velmi ochotní dárci pomoci. V případě darů např. na církevní administrativu však

tuto podporu očekávat nelze. PO na druhou stranu upřednostňují podporu těch oblastí, které jim

přinášejí dostatečně velkou reklamu, tj. především sport.

Shrnutí

Současný způsob financování CNS v ČR je dán zákonem č. 218/1949 Sb., který zakládá automatický

nárok registrovaných církví se zvláštními právy na podíl ze státního rozpočtu na dotování vlastní náboženské činnosti. Čtyři CNS se tohoto práva zřekly. Státní příspěvek na náboženskou činnost v současnosti využívá 17 církví, z nichž Církev adventistů sedmého dne

a Bratrská jednota baptistů využívá příspěvek pouze na provoz svého ústředí. U ostatních čtrnácti církví je míra závislosti na státních prostředcích velmi variabilní. U největší církve, tj. u Církve římskokatolické dosahuje podíl těchto prostředků na celkových nákladech

přibližně 50 %. Kromě nárokového příspěvku na vlastní náboženskou činnost mohou církve žádat o

nenárokové dotace na provoz církevních škol, na sociální či charitativní činnost nebo na opravy církevních památek. Celkový objem výdajů na CNS činí v současnosti asi 2,5 mld. Kč, přitom na vlastní náboženskou činnost církví připadá asi 1 mld. Kč, na provoz církevních škol

asi 0,6 mld. Kč a na sociální a charitativní projekty také asi 0,6 mld. Kč. Stát podporuje církve také nepřímo prostřednictvím různých daňových úlev a osvobození. Ostatní výdaje musí

církve pokrýt z vlastních prostředků. K těm nejvýznamnějším patří kostelní sbírky, dary, výnosy z majetku, popřípadě u nekatolických církví roční příspěvky.

Po bližší analýze způsobů financování církví v zahraničí a vyhodnocení současné situace v ČR doporučuji následující řešení při volbě nového systému finančního zabezpečení církví. Před zrušením přímé státní podpory nárokového státního příspěvku na kultovní činnost a zavedením nepřímé státní podpory bude nutné vyřešit restituce církevního majetku a péči o církevní kulturní památky. Naturální restituce se mi jeví jako vhodnější vypořádání majetkových nároků než finanční renta, neboť výnosy z navráceného majetku mohou sloužit jako významný zdroj příjmů, což se dotýká především Církve římskokatolické. Na církevní památky by měly kromě církví povinně přispívat také stát, případně kraje a obce. Vzhledem k celospolečenskému významu církví navrhuji jako formu nepřímé pomoci církvím zavést daňové asignace pro FO ve výši asi 1 %, o které by se dělily pouze CNS, a rozšíření sponzorských prémieí. Konkrétní podoba asignací by měla být taková, že by daňový poplatník rozhodl, zda příslušné procento věnuje určité církvi, anebo státu, který prostředky využije na charitativní účel. Výnosy z asignací, kde nebyla vyjádřena volba, by měly být rozdělovány podle preferencí daňových poplatníků, kteří tuto možnost využili. V počátečních letech nepřímé podpory nepovažuji za vhodné jednorázové zrušení nárokových státních příspěvků, ale jejich postupné snižování až na nulu (cca do 10 let).

závěr

V České republice stát aplikuje ve vztahu k církvím princip neidentifikace s žádným náboženstvím a princip parity a autonomie církví, avšak s církvemi v mnoha oblastech spolupracuje.[104] Listina základních práv a svobod deklaruje nejen konfesní neutralitu (tj. že se stát neváže na žádnou konkrétní církev a současně nečiní žádné rozdíly mezi církvemi) a svobodu víry, ale také právo jednotlivců vyznávat víru společně s jinými mj. formou bohoslužeb a náboženských úkonů. Aby mohl jedinec tohoto práva využít, musí stát umožnit existenci těchto církví, a to i po materiální stránce. Skutečná realizace ekonomické pomoci od státu může být velmi rozdílného rozsahu, což úzce souvisí s uznáním prospěšnosti církví pro společnost. O této prospěšnosti není pochyb v oblastech, kde církve poskytují své služby všem občanům bez ohledu na jejich vyznání, tj. ve školství, charitě, sociálních ústavech či zdravotnictví. Financování těchto veřejně prospěšných aktivit je a nadále zůstane podporováno stejně, jako u ostatních státních či nestátních subjektů. Hlavní smysl existence a činnosti církví má však duchovní charakter, který bezpochyby pozitivně působí na rozvoj solidarity, poctivosti, úcty k hodnotám, pomoc bližnímu apod. V ČR financování duchovní činnosti církví prozatím dořešeno není. Současný obligatorní státní příspěvek na vlastní náboženskou činnost církví by měl být nahrazen systémem nepřímé státní podpory, přičemž tomuto kroku musí nejprve předcházet majetkoprávní narovnání státem zabaveného majetku. Teprve pak bude totiž možné definovat nejen finanční potřeby, ale i finanční možnosti jednotlivých církví.

Cílem mé práce bylo popsat systém financování církví v ČR, zmapovat problematiku restitucí a na základě analýzy získaných poznatků doporučit nový model financování. Nejdříve však bylo nutné objasnit pojmový aparát, současnou konfesní úpravu a stav náboženského vyznání. Systém finančního zabezpečení církví úzce souvisí s celkovým charakterem vztahu státu k církvím, proto byly v uvedené kapitole popsány rozdíly mezi státem konfesijním a světským a v rámci něj mezi kooperačním a odlukovým vztahem. V ČR vztah státu a církví nelze jednoznačně identifikovat, neboť se stále čeká na vyjasnění role státu při novém způsobu financování církví. Pravděpodobně však bude vývoj směřovat ke spolupráci formou nepřímé podpory než k úplné odluce. Pro pochopení samotných restitucí a tradice ekonomického zabezpečení církví bylo na tuto problematiku nahlíženo také z historického kontextu.

Jako alfa a omegou nového modelu financování se ukázala nutnost vyjasnit majetkové nároky

církví. Jednoznačná shoda mezi církvemi neexistuje, což komplikuje i jednání se státem. Poslední navrhovanou a téměř všemi církvemi podporovanou variantou majetkového vypořádání byla

finanční renta, ale ta je z mého pohledu pro církve, zvláště pro Církev římskokatolickou, nevýhodná. Dle mého názoru by církve do budoucna lépe zajistily naturální restituce.

Výrazným

břemenem, které zatěžuje opět především Církev římskokatolickou, je oprava a údržba církevních

památek. Zde je třeba zákonem upravit závazný finanční podíl státu na uchování tohoto bohatého

a vzácného odkazu minulých generací.

Úvahu o vhodném způsobu financování církví v ČR je možné podepřít o známé a v praxi již vyzkoušené zahraniční modely. Po jejich bližší analýze jsem vyloučila ty modely, které jsou podmíněny plnou spoluzodpovědností věřících za financování církví, tj. systém církevních daní,

církevních poplatků a systém darů a sbírek jako v USA či ve Francii. Jako vhodný nástroj nepřímé podpory jsem zvolila daňové asignace. Pokud však mají mít pro církve skutečný význam a

přinášet dostatečné prostředky, musí být výlučným příjemcem daňových asignací pouze církve

(nikoli ostatní neziskové organizace). V případě, že daňový poplatník nevyužije právo asignovat příslušné procento daně, měla by být odpovídající částka rozdělena mezi jednotlivé

příjemce podle volby jiných daňových poplatníků. Uvažuje se také o rozšíření daňových úlev pro

církevní sponzory. Tento nástroj by mohl účinněji stimulovat potenciální dárce, proto jej lze také doporučit. Církve se budou pravděpodobně nějaký čas na nový způsob financování adaptovat,

proto nepovažuji za vhodné zrušit státní příspěvky na kultovní činnost naráz, ale snižovat je

průběžně. Na závěr lze konstatovat, že k celkovému dořešení vztahu státu a církví v ČR, a to

zejména v oblasti financování, bude nutný společný kompromis a následný konsensus všech

dotčených stran. Výše uvedené informace naznačují, že se mi cíl práce podařilo naplnit.

Seznam literatury

BALAŽÍK, P. Perspektívy financovania cirkví v Českej republike. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy

Štátu a cirkví, 1997. s. 76 -- 81.

BUBIK, R. Odluka cirkve od štátu- historie, perspektivy. In LOUŽEK, M. (ed.). Vztah cirkví a štátu. Sborník textů. 1. vyd. Příbram: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. s. 47 -- 56. ISBN 80-86547-31-2.

CAHA, L. Náboženská matice. Její vývoj a právní postavení. České Budějovice, 2004. Diplomová

práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích na katedře církevního

a civilního práva. Vedoucí diplomové práce Stanislav Přebyl.

DOSTÁL, P. Odluka cirkví od štátu není jednoduchá. In LOUŽEK, M. (ed.). Vztah cirkví a štátu.

Sborník textů. 1. vyd. Příbram: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. s. 11 -- 15. ISBN 80-86547-31-2.

DUKA, D. Přátelská odluka a kooperace jsou si blízké. In LOUŽEK, M. (ed.). Vztah cirkví a štátu. Sborník textů. 1. vyd. Příbram: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. s. 17 -- 23. ISBN 80-86547-31-2.

CIPÁR, M. Niektoré aspekty rakúskeho a talianskeho modelu financovania cirkví. In MORAVČÍKOVÁ,

M., VALOVÁ, E. (ed.). Ročenka Ústavu pre vzťahy Štátu a cirkví 2001. Bratislava: Ústav pre vzťahy Štátu a cirkví, 2002. s. 172 -- 179. ISBN 80-968559-6-4.

ČEPLÍKOVÁ, M. Štát a cirkev, modely vzťahov štátu a cirkví. In MORAVČÍKOVÁ, M., VALOVÁ, E. (ed.). Ročenka Ústavu pre vzťahy Štátu a cirkví 2003. Bratislava: Ústav pre vzťahy Štátu a cirkví, 2004. s. 145 -- 152. ISBN 80-89096-15-8.

FERRARI, S. Finančná pomoc štátu cirkvi v Taliansku. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy Štátu a cirkví, 1997. s. 54 -- 59.

HRDINA, A. I. Náboženská svoboda v právu České republiky. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. ISBN 80-86432-67-X.

JANIŠOVÁ, M., KAPLAN, K. Katolícká cirkev a pozemková reforma 1945 -- 1948: dokumentace. Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. ISBN 80-85270-39-0.

JURAN, J. Benešove dekréty a cirkevný majetok. In MORAVČÍKOVÁ, M., VALOVÁ, E. (ed.). Ročenka Ústavu pre vzťahy Štátu a cirkví 2001. Bratislava: Ústav pre vzťahy Štátu a cirkví, 2002. s. 185 -- 187. ISBN 80-968559-6-4.

KADLEC, J. Přehled Českých církevních dějin 1. 1. vyd. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-004-4.

KADLEC, J. Přehled Českých církevních dějin 2. 1. vyd. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-003-6.

KADLECOVÁ, M. Několik poznámek k odluce státu a církví. In LAMPARTER, M. (ed.). Církev a stát:

vztah církve a státu a postavení jednotlivce. Sborník příspěvků z konference. 1. ročník. Brno:

Masarykova univerzita v Brně, 1996. 23 -- 34. ISBN 80-210-1352-4.

KALNÝ, M. Církevní majetek a restituce. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 1995.

ISBN 80-901659-3-1.

KALNÝ, M. a kol. Církev a majetek II.: návrh katolické církve na využití a správu restituovaného majetku. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 1993. ISBN 80-900190-8-0.

KVĚTON, J. Problémy financování církví a náboženských společností. Brno, 1996. Diplomová práce

na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně na katedře veřejné ekonomie. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Rektořík.

KLAUS, V. Dopis prezidenta republiky ministru zahraničí ke smlouvě s Vatikánem. In LOUŽEK, M.

(ed.). Vztah církví a státu. Sborník textů. 1. vyd. Příbram: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. s. 117 -- 120. ISBN 80-86547-31-2.

MARRÉ, H. Církevná daň na příklade Nemecka. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997. s. 27 -- 34.

MATULA, M. Odluka církve od státu z hlediska poměru státu a církví v ČR. In LAMPARTER, M.

(ed.). Církev a stát: vztah církve a státu a postavení jednotlivce. Sborník příspěvků z konference. 1. ročník. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. s. 49 -- 55. ISBN 80-210-1352-4.

MORAVČÍKOVÁ M., CIPÁR, M. Cisárovo cisárovi: ekonomické zabezpečenie cirkví a

náboženských
spoločností. 1. vyd. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2001.

ISBN 80-968559-0-5.

MULÍK, P. Perspektívy a možné riešenia finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997. s. 22 -- 26.

NOVOTNÝ, G. Církevní pozemkové vlastníctví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy. In FROLEC, I. (ed.). Československá pozemková reforma 1919 -- 1935 a její mezinárodní souvislosti. Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, 1994. s. 93 -- 96.

POTZ, R., SCHINKELEOVÁ, B., SCHWARZ, K. Rakúsky cirkevný príspevok. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997. s. 46 -- 53.

REKTOŘÍK, J. Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektor. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2002. ISBN 80-861-1960-2.

REKTOŘÍK, J. Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2293-0.

REKTOŘÍK, J. Existuje optimální ekonomický model pro vztah státu a církví? In Objektivizace výdajů z veřejných rozpočtů. Sborník referátů z teoretického semináře pořádaného

Katedrou

veřejné ekonomie ESF MU v Brně ve spolupráci s Asociací veřejné ekonomie. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. s. 97 -- 125. ISBN 80-210-1639-6.

REKTOŘÍK, J. Ekonomické postavení církví: inventarizace a analýza hlavních problémů. Výzkumná zpráva za I. etapu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

ROBBERS, G. (ed.). State and Church in the European Union. 2nd ed. Baden-Baden: Nomos, 2005. ISBN 3-8329-1311-4.

ROBBERS, G. (ed.). Stát a církve v zemích EU. 1. vyd. Praha: Academia, 2002.

ISBN 80-200-0967-1.

SKŘIVÁNEK, F. Majetkoprávní aspekty likvidace řádů římskokatolické církve v roce 1950. In LAMPARTER, M. (ed.). Církve a stát. Sborník příspěvků z 3. ročníku konference. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. s. 41 -- 49. ISBN 80-210-1865-8.

SLEZÁK, L. Pozemková reforma v Československu 1919 -- 1935. In FROLEC, I. (ed.). Československá pozemková reforma 1919 -- 1935 a její mezinárodní souvislosti. Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994. s. 3 -- 12.

STRECKOVÁ, Y., MALÝ, I. a kol. Veřejná ekonomie pro školu i praxi. 1. vyd. Praha: Computer Press, 1998. s. 7. ISBN 80-7226-112-6.

SVOBODA, F., ROSENMYER, T. Úvod do ekonomiky církevních organizací: projekt Ekonomika církví a náboženských společností. 1. vyd. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2004. ISBN

80-239-3770-7.

TORFS, R. Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Belgicku. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997. s. 60 -- 67.

TRETERA, J. R. Stát a cirkve v České republice. In JOZEFČIAKOVÁ, S. (ed.). Štát a cirkev v postsocialistickej Európe II. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004. s. 74 -- 94. ISBN 80-89096-13-1.

TRETERA, J. R. Stát a cirkve v České republice. 1. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-707-4.

TRETERA, J. R. Konfesní právo a církevní právo. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 1997.

ISBN 80-902045-2-X.

TRETERA, J. R. Církevní právo. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 1993.

WARNKE, J. Financovanie cirkví v Spolkovej republike Nemecko. In MULÍK, P. (ed.). Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997. s. 35 -- 45.

autor neuveden. Círky a majetek I.: k restituci majetku cirkví a náboženských organizací. 1.vyd. Praha: Občanský institut, 1993.

Internetové zdroje

BROŽ, M. Informace o návrhu koncepce vztahu státu a cirkví vypracovaném Ministerstvem

kultury

ČR na jaře 1998. Revue církevního práva [online]. 1996, č. 3 [cit. 8. února 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/11/broz.htm>>. ISSN 1211-1635.

KLÍK, S. Daňové asignace. Informační studie č. 2.071. Parlamentní institut [online]. 2001 [cit. 10. února 2006]. Dostupný na WWW: <<http://www.psp.cz/kps/pi/>>.

KOLÁŘ, P. Postavení církví ve vybraných zemích Evropy. Informační studie č. 5.159. Parlamentní institut [online]. 2000 [cit. 5. března 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://www.psp.cz/kps/pi/>>.

LISTL, J. Vztah mezi státem a církvemi v Německu. Revue církevního práva [online]. 1998, č. 3

[cit. 5. března 2006]. Dostupný na WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/listl.htm>>.

ISSN 1211-1635.

LOSKAND, W. Církevní majetek ve Spolkové republice Německo. Revue církevního práva [online].

1995, č. 2 [cit. 6. března 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/los.htm>>. ISSN 1211-1635.

MARRÉ, H. Die Kirchefinanzierung in Kirche und Staat der Gegenwart. Revue církevního práva

[online]. 1995, č. 1 [cit. 7. března 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/marre-1.htm>>. ISSN 1211-1635.

MARRÉ, H. Systémy financování církví v zemích Evropské unie a v USA. 1998, č.10 [cit. 5. března 2006]. Dostupný na WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/marre.htm>>.

ISSN 1211-1635.

MICHEL, N. Církev a stát ve Švýcarsku. Revue církevního práva [online]. 1996, č. 2 [cit. 5. března 2006]. Dostupný na WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/michel.htm>>.

ISSN 1211-1635.

Odpisy darů poskytovaných církvím a náboženským společnostem ze základu daně věřících.

Ministerstvo kultury ČR [online]. 2005 [cit. 24. února 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://www.mkcr.cz/article.php?id=1212>>.

ONDRAŠIK, M. Poznámky k poměru církví a státu v Rakouské republice. Revue církevního práva

[online]. 1995, č. 2 [cit. 24. února 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/ondrarak.htm>>. ISSN 1211-1635.

Přehled jednání mezi státem a církvemi v letech 1990 -- 2000. Společnost pro církevní právo [online]. 2001 [cit. 13. února 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#varia>>.

VERYSER, C. H. Financování činnosti církví ve Spojených státech amerických. Revue církevního

práva [online]. 1996, č. 5 [cit. 6. března 2006]. Dostupný na

WWW: <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/veryser.htm>>. ISSN 1211-1635.

Webové stránky Českého statistického úřadu, dostupné na <<http://www.czso.cz/>>.

Webové stránky Ministerstva kultury ČR, dostupné na <<http://www.mkcr.cz/>>.

Webové stránky Společnosti pro církevní právo, dostupné na <<http://spcp.prf.cuni.cz/>>.

Webové stránky Českých křesťanských církví, dostupné na <<http://www.cirkve.cz/>>.

Webové stránky Ministerstva financí ČR, dostupné na <<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/>>.

Webové stránky Ministerstva kultury Slovenské republiky, dostupné na <<http://www.culture.gov.sk/index/>>.

Webové stránky Centrální evidence dotací ze státního rozpočtu, dostupné na <http://cedr.mfcr.cz/cedr3i_internet/default.aspx>.

Legislativa

Listina základních práv a svobod 2/1993 Sb.

Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů.

Zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

Zákon č. 298/1990 Sb. a o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého.

Zákon č. 338/1991 Sb. kterým se mění a doplňuje zákon č. 298/1990 Sb.

Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech),
ve
znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády ČR č. 86/1993 Sb. o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů.

Návrh na ratifikaci Smlouvy mezi ČR a Svatým stolcem (Smlouva byla zamítnuta)

seznam grafů a tabulek

Seznam grafů

Graf 1 Systémy vztahu státu a církví

Graf 2 Struktura příjmů farností a kapitul pražské arcidiecéze ŘKC v roce 2004

Graf 3 Struktura příjmů plzeňského biskupství ŘKC v roce 2004

Graf 4 Struktura příjmů Apoštolské církve v roce 2004

Graf 5 Struktura příjmů Českobratrské církve evangelické v roce 2001

Seznam tabulek

Tabulka 1 Přehled CNS působících k 1. 1. 2006 na území České republiky

Tabulka 2 Náboženské vyznání v procentuálním podílu na celkovém počtu obyvatel
v letech 1921, 1950, 1991 a 2001

Tabulka 3 Přehled rozdělení položek jednotlivých CNS podle kritéria vlastníka

Tabulka 4 Vyhodnocení odpovědí CNS na majetkové narovnání metodou restituční tečky

Tabulka 5 Počet duchovních a příspěvek státu na činnost CNS v roce 2004 v tis. Kč

Tabulka 6 Obětavost na jednoho plátce saláru před a po zrušení státní dotace

Tabulka 7 Vliv nepřímé podpory církve na roční obětavost plátce saláru

seznam použitých zkratek

a. v.	augsburského vyznání
CNS	Církev a náboženské společnosti
ČBK	Česká biskupská konference
ČCE	Českobratrská církev evangelická
ČR	Česká republika
DPH	Daň z přidané hodnoty
ERC	Ekumenická rada církví
FO	Fyzické osoby
FŽO	Federace židovských obcí
KVŘP	Konference vyšších řeholních představených
MK	Ministerstvo kultury České republiky
PO	Právníkové osoby

RCP Revue církevního práva

ŘKC Církev římskokatolická

seznam příloh

Příloha 1 Přehled zvláštních práv jednotlivých církví a náboženských společností

Příloha 2 Výhody a nevýhody obecného restitučního zákona podle MK

Příloha 3 Příjmy a výdaje Církve římskokatolické v roce 1998 v tis. Kč

Příloha 4 Výsledky z dotazníkového šetření jednotlivých CNS

Příloha 5 Příklady dalších zemí, které uplatňují systém přímé státní finanční podpory,
systém církevních daní nebo systém církevních příspěvků

Příloha 1 Přehled zvláštních práv jednotlivých církví a náboženských společností

					Konání				
		Vyučování	Duchovenská	Duchovenská	Financování	obřadů			Zachování
	náboženství	služba	služba	dle zák.	při nichž	Zřizování	povinnosti		
CNS	na státních	v	ve	Č.	jsou	církevních	mlčenlivosti		
	školách	ozbrojených	vězení	218/1949	uzavírány	škol	duchovními		
		silách		Sb.	církevní				
				sňatky					
Apoštolská	A	A	A	A	A	A	A	A	
církev									
Bratrská									
jednota	ne	A	A	A	A	A	A	A	
baptistů									
Církev									
adventistů	A	A	A	A	A	A	A	A	
sedmého dne									
Církev	ne	A	A	A	A	A	A	A	
bratrská									
Církev									
československá	A	A	A	A	A	A	A	A	
husitská									
Církev Ježíše									
Krista Svatých									
	ne	ne	ne	ne	A	ne	A		
posledních dnů									
Církev	ne	A	A	A	A	ne	A		

Pravoslavná								
církev v								
Českých	ne	A	A	A	A	ne	A	
zemích								
+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Slezská církev								
evangelická	A	A	A	A	A	A	A	
a.v.								
+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								
Starokatolická	ne	A	A	A	A	ne	A	
církev v ČR								
+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+-----+								

Pramen: Stránky MK dostupné na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1225> (1. 4. 2006).

Příloha 2 Výhody a nevýhody obecného restitučního zákona podle MK[105]

1. Výhodu tohoto typu zákona by bylo možné spatřovat v odejmutí povinností orgánů státní správy (zejména MK a Ministerstva zemědělství) připravovat a po připomínkách ověřovat podklady od CNS, protože tato povinnost dokazování by byla přenesena především na CNS samotné (na rozdíl od výčtového zákona), které by si samy navíc musely opatřit podklady i z katastrů nemovitostí, a v případě pochybností o oprávněnosti nároků na restituci, na rozhodování v soudních sporech.
2. Z bodu 1 plyne zároveň nevýhoda spočívající v rozšíření agendy soudů.

3. Výhodou je komplexní a koncepční řešení majetkového narovnání pro všechny CNS, zatímco
navrhovaným postupem v podobě na sebe navazujících výčtových zákonů (podle podkladů
dodaných
CNS) by majetkové narovnání probíhalo pouze "po částech".

4. Nevýhodu lze spatřovat v tom, že CNS, které již podklady pro majetkové narovnání
dodaly, budou muset vyčkat formulace obecného restitučního zákona. Rovněž se oddálí
datum
nabytí majetku do vlastnictví CNS, protože nemůže být stanoveno ke dni nabytí účinnosti
zákonu, ale bude dáno datem předání povinnou osobou, v případě soudního sporu až
nabytím
právní moci soudního rozhodnutí.

5. Nevýhodu lze spatřovat i v tom, že tímto typem zákona nelze řešit případy, které např.
obce považují za naléhavé, zatímco již do prvního z výčtových zákonů by bylo možné
takové
nemovitosti začlenit v rámci připomínkového řízení.

6. Tento typ zákona nebude obsahovat informaci, jakého rozsahu majetku se majetkové
narovnání má týkat, což může být problémem pro jeho přijetí Parlamentem ČR.

7. Tento typ zákona si vyžádá pro komplikovanost řešení některých uvedených problémů
delší dobu jeho přípravy před jeho předložením do připomínkového řízení a do
schvalovacího
procesu, protože bude nutné řešit formulace ustanovení týkajících se zejména:

a) vymezení oprávněných osob,

Pravděpodobně by mohlo být řešením v případě Církve římskokatolické, která sama jako
taková k

majetku měla pouze "dispoziční právo", vyjmenování jejích součástí, které by měly být
oprávněnými osobami, protože tím by mohl být eliminován problém nárokování
nemovitostí ve

správě bývalých náboženských fondů (zaniklé Náboženské matice), nebo součástí této
církve,

kteřé v rozhodném období na území ČR nepůsobily (např. Česká provincie Řádu bratří
domu Panny

Marie v Jeruzalémě), anebo nebyly v rozhodném období součástí této církve (např. charity, které měly právní formu spolků a které se staly součástí Církve římskokatolické až po rozhodném období, tj. na počátku 90. let minulého století).

b) vymezení titulu, na základě kterého by měl být majetek převeden na Církev

římskokatolickou (nešlo o majetek v soukromém vlastnictví).

Příloha 3 Příjmy a výdaje Církve římskokatolické v roce 1998 v tis. Kč

Příjmy			Výdaje		
	Kč	%		Kč	%
Sbírky	295 322	19,2	Mzdy	267 905	17,4
Dary fyzických osob	105 593	6,9	Daň z příjmu zaměstnanců	1 135	0,1
Dary právnických osob	34 654	2,2	Soc. a zdrav. pojištění	93 269	6,1
Dary ostatní tuzemské	18 241	1,2	Bohoslužebné	20 031	1,3
Dary zahraniční	94 646	6,1	Režijní	180 950	11,8
Nájemné z budov	82 084	5,3	Opravy památek	538 381	35,0
Nájemné z půdy	9 242	0,6	Opravy ostatní	148 312	9,6
Úroky z vkladů	21 430	1,4	Půjčky	57 962	3,8
Příspěvek od obecního úřadu	70 007	4,5	Odeslané sbírky a příspěvky	88 311	5,7
Příspěvek od okresního úřadu	172 689	11,2	Dary a charitativní výdaje	13 231	0,9
Příspěvek od ústř. orgánu	476 998	31,0	Daň z příjmů	10 571	0,7
Náhrady škod	5 395	0,4	Daň z nemovitostí	2 254	0,1
Půjčky	90 176	5,9	Ostatní výdaje	115 328	7,5
Ostatní příjmy	62 508	4,1			
Příjmy celkem	1 538 985	100	Výdaje celkem	1 537 640	100

Pramen: KALNÝ, M. Řízený rozhovor ze dne 14. 2. 2006 a vlastní výpočty.

Příloha 4 Výsledky z dotazníkového šetření jednotlivých CNS[106]

CNS	A	B	C	D	E	F	G
Českobratrská církev	nevyhovující	církevní	daň	41-60 %	daň.	ano	do 10 %
evangelická		asignace	rozšíření	daň. úlev		renta	finanční renta

Církev československá husitská	81-100 % uspokojivý	rozšíření daň. úlev	finanční ano	finanční renta
Evangelická církev a.v. v ČR	21-40 % uspokojivý	daň. rozšíření daň. úlev	asignace ne renta	-- finanční renta
Církev bratrská	21-40 % vyhovující	daň. kolem	finanční asignace ano	finanční renta 5 % renta
Církev adventistů sedmého dne	asi 1,5 % uspokojivý	rozšíření daň. úlev	více než ano	jednorázová jednorázová fin. fin. náhrada náhrada
Evangelická církev metodistická	20 % nevyhovující	kolem daň. rozšíření	finanční asignace ne renta	finanční renta renta

A Současný systém financování církví a náboženských společností považujete za:

- a) vyhovující b) uspokojivý c) nevyhovující

B Jaké % zdrojů na financování veškerých činností Vaší církve představují finanční prostředky ze státního rozpočtu?

- a) 0 -- 20 % b) 21 -- 40 % c) 41 -- 60 % d) 61 -- 80 % e) 81 -- 100 %

C Odhlédneme-li od problematiky restitucí, které legislativní nástroje, umožňující financování církví, se Vám zdají vhodné k dlouhodobému financování Vaší církve?

- a) církevní daň b) daňové asignace c) rozšíření daň úlev d) jiné

D Byl by Vám restitucí církevního majetku nějaký majetek navrácen?

- a) ano b) ne

E Pokuste se odhadnout, z kolika % by mohl výnos z tohoto navráceného majetku nahradit

současnou sumu finančních prostředků plynoucí ze státního rozpočtu:

a) 0 -- 20 % b) 21 -- 40 % c) 41 -- 60 % d) 61 -- 80 % e) 81 -- 100 % f) více než 100%

F Kterou z následujících možností považujete z hlediska vypořádání restitucí za nevhodnější?

a) fyzické navrácení majetku b) jednorázovou finanční náhradu za zabavený majetek

c) finanční rentu- CNS se vzdají veškerých majetkových nároků vůči státu, stát bude poskytovat

přibližně 1 mld. Kč ve prospěch CNS bez účelového vázání po dobu cca 50ti let, současně bude

zachován stávající poměr rozdělování finančních prostředků mezi jednotlivé CNS bez ohledu na hodnotu majetku, kterého se jednotlivé subjekty vzdávají

G U majetku, který nelze navrátit, považujete za vyhovující náhradu:

a) jednorázovou finanční náhradu za zabavený majetek

b) zahrnutí i tohoto majetku do vypořádání zmíněného v otázce F, možnost c)

Příloha 5 Příklady dalších zemí, které uplatňují systém přímé státní finanční podpory, systém církevních daní nebo systém církevních příspěvků

System přímé státní finanční podpory

Belgie

Při sčítání lidu v Belgii nesmějí být kladeny žádné otázky týkající se náboženského vyznání, ale existují soukromé agentury, které zpracovávají vlastní průzkumy. Poslední statistiky ukázaly, že se ke katolickému náboženství hlásí asi 70 % obyvatel, počet muslimů vzrostl asi na 5 % celkové populace.[107] O belgickém poměru vztahů státu a církví se často hovoří jako o pozitivní neutralitě či přátelské odluce.

Současný systém financování církví byl ustanoven již v roce 1831 belgickou ústavou, která stanovila, že platy a důchodové zabezpečení duchovních hradí stát prostřednictvím státního rozpočtu. Platba státu byla definovaná současně jako kompenzace (za sekularizaci církevního majetku v době francouzské revoluce) a sociální služba. Z této teorie se vycházelo i v budoucnu. Náboženství, která ještě v době vydání ústavy neexistovala, se tak mohla o několik let později ucházet o státní podporu. Jelikož každá církev nemůže být dotovaná státem, dochází k výběru, jehož základem je uznání sociální hodnoty náboženství jako služby obyvatelstvu. Statut uznaných církví, a tedy i nárok na financování státem, má v současnosti šest církví.[108] V roce 1993 byla belgická ústava rozšířena v tom smyslu, že církvím a náboženským společnostem mohou být postavena na roveň také státem uznaná světonázorová společenství a že státní plat a zabezpečení náleží nejen duchovním, nýbrž také laickým spolupracovníkům. Na základě této úpravy má nárok na státní podporu kromě šesti církví také jedno nekonfesijní hnutí. Samy církve nejsou právníckými osobami, statut právnícké osoby náleží pouze církevní administrativě zodpovědné za světské potřeby církví.

Za netradiční je považována skutečnost, že každý deficit, který v církevní administrativě vznikne v souvislosti se světskými záležitostmi, je uhrazen obcí nebo městem. Farářům a biskupům je z veřejných prostředků zajišťováno přiměřené ubytování, jiné zvýhodnění pro církve souvisí nárokem na státní finanční podporu při stavbě nebo opravě církevních budov. Stát hradí též výlohy teologických fakult (u katolických na 100 %, u protestantských na 60 %). Státní příspěvky spolu s nepřímou podporou (ve formě daňových úlev) a výnosem z vlastního majetku zajišťuje církve v Belgii natolik, že sbírky věřících nemají v této zemi téměř žádnou tradici. Členové církví jsou totiž přesvědčeni, že podporují církve dostatečně prostřednictvím svých daní.

Lucembursko

Lucembursko, složené z 90 % z katolíků, prodělalo podobný dějinný vývoj jako Belgie. Belgická ústava z roku 1831 sloužila lucemburské ústavě jako vzor, což platí také pro vztah státu a církve a pro financování církví. V Lucembursku neexistuje žádná státní církev, svoboda náboženského vyznání je zaručena a duchovní církvi (biskupové, kněží, částečně i laici) jsou placeni ze státního rozpočtu. Všechny státně uznané církve a náboženské společnosti mají

jako

korporace veřejného práva stejná daňová osvobození jako soukromoprávní nadace.

Sociálně-charitativní církevní zařízení a církevní školy dostávají státní subvence. Vzhledem k tomu, že v Lucembursku neexistuje žádná plně vybavená státní univerzita a na kněžském semináři

se kromě kněží vzdělávají také laičtí učitelé náboženství, stát platí ředitele a profesory kněžského semináře.[109]

System církevních daní

Švédsko

Hlavním zdrojem příjmu švédské luteránské církve, ke které se hlásí 80,8 % obyvatel (2002), je

církevní daň. Její každoroční výdaje dosahují přibližně 8 mld. švédských korun, z nichž 6 mld.

je pokryto výnosy z této daně.[110] Další významné příjmy pocházejí z jejího majetku (především lesů) v hodnotě asi 10 miliard švédských korun. Jiné CNS nemohly dříve výhody této

daně využívat a své výdaje zabezpečovaly převážně ze sbírek a darů. Její výše se pohybovala

kolem 1,25 % zdanitelných příjmů a byla vybírána spolu s ostatními daněmi. I nečlenové státní

evangelické luteránské církve museli platit 30 % sumy církevní daně, což odpovídalo nákladům,

kteří církev nesla při soupisu veškerého obyvatelstva a pohřbech. Tento systém se v roce 2000

změnil a z dříve státní evangelické luteránské církve se stala veřejnoprávní korporace.

Církevní daň se nyní nazývá církevním příspěvkem, jehož výše je stejná jako v minulosti daň.

Od této doby mohou i ostatní CNS vybírat od svých členů příspěvky za pomoci státu a zaměstnavatelů.

Švýcarsko

Podle federálních statistik z roku 1980 je švýcarská populace složena ze 44,3 % protestantů, 47,6 % katolíků, 0,3 % starokatolíků, 0,3 % Židů a zbylých 7,5 % obyvatel je jiného vyznání nebo bez vyznání.[111] System vztahu mezi státem a církvemi, stejně tak i systém financování

církví ve Švýcarsku se mezi jednotlivými kantony značně liší. Každý z 26 kantonů a půlkantonů

si mnohé záležitosti z oblasti veřejného života, církve nevyjímaje, upravuje sám. Příjmy církvi pochází především z církevní daně a z kontribucí vybíraných od farností. V některých kantonech přistupují k těmto základním příjmům také veřejné dotace od kantonu a obcí. Ve většině kantonů je právo vybírat daně přiznáno pouze církevním obcím (farnostem), ne však

registrovaným církevním působícím v kantonu. Na rozdíl od spíše centralizovaného daňového systému v Německu se zde tedy setkáváme s decentralizovaným systémem. V rámci kantonálního

zákonodárství jsou církevní obce oprávněny vybírat daně od fyzických osob (daň z příjmu a z jmění) a od právnických osob (daň ze zisku a z kapitálu). V některých kantonech jsou i osoby

bez vyznání povinny platit 50 % sumy církevní daně. Finanční kontribuce, které jsou zpravidla

vypočítávány podle platební schopnosti farností, slouží k financování potřeb a úkolů kantonálních církevních institucí a k finančnímu vyrovnání mezi chudšími a bohatšími farnostmi.

Systém církevních příspěvků

Nizozemí

Nizozemí je státem, v němž odluka není striktní, nýbrž je spojena s elementy státní podpory a

kooperace mezi státem a církví. Z přibližně 16 mil obyvatel jich 31 % náleží k římským katolíkům a 21 % k protestantskému obyvatelstvu.[112] V holandských diecézích se v posledních

letech vybírá kromě tradičních nedělních sbírek a darů také tzv. církevní příspěvek, ale na rozdíl od Rakouska je dobrovolný. Doporučená výše příspěvku se pohybuje mezi 1 -- 3 % z příjmu

každého člena církve a tyto prostředky tak pokryjí asi 68 % příjmů církvi. Významným zdrojem

jsou i výnosy z majetku, které tvoří asi 10 % veškerých příjmů. V Holandsku stát subvencuje církevní katedry na státních univerzitách, několik teologických vysokých škol a katolickou univerzitu v Nijmegen. Více než 70 % všech škol je ve svobodném, převážně církevním držení,

kteří stát subvencuje za podmínky, že splňují vzdělávací standard.

Duchovní péče v armádě a ve věznicích je placena státem, v nemocnicích a domovech důchodců je

financována z rozpočtu těchto zařízení. Existují i daňová osvobození v podobě darů církevním nebo osvobození církevních budov od místních daní.

[1] Pojem "církve a náboženské společnosti" bude pro zjednodušení textu a pouze pro účely této práce nahrazen dále kratším výrazem "církve", popřípadě zkratkou "CNS". Jak bude však následně objasněno, ve skutečnosti to jsou dva zcela odlišné pojmy a nelze je zaměňovat.

[2] Veřejný sektor "je financován z veřejných financí, řízen a spravován veřejnou správou, rozhoduje se v něm veřejnou volbou a podléhá veřejné kontrole". Viz. STRECKOVÁ, Y., MALÝ, I. a kol. Veřejná ekonomie pro školu i praxi. 1. vyd. Praha: Computer Press, 1998. s. 7.

[3] TRETERA, J. R. Církevní právo. Praha: Jan Krigl, 1993. s. 17.

[4] Plurál "církve" se vyskytuje již v biblických spisech, odlišují se tak jednotlivé dílčí církve tvořící církev univerzální. Zde je však plurál "církve" používán především tam, kde je hovořeno o různých samostatných křesťanských společenstvích konstituovaný jako církev (církve různých vyznání).

[5] TRETERA, J. R. Konfesní právo a církevní právo. Praha: Jan Krigl, 1997. s. 10.

[6] Výraz sebereflexe označuje v tomto případě vlastní pohled té či oné konfese na sebe samu.

[7] REKTOŘÍK, J. Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR.. Brno: MU v Brně, 2000. s. 141.

[8] Již od prvopočátku se projevovaly rozdíly mezi křesťanským Východem a Západem a tento rozdíl byl zachován i při vývoji právního systému obou částí církve.

[9] REKTOŘÍK, J. Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektor. Praha: Ekopress, 2002. s. 135.

[10] "Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání."

[11] Nebo 500 členů v případě církví, které jsou členy Světové rady církví. Zde ale neproběhla žádná registrace.

[12] K nabytí zvláštního práva na uznávání zpovědního tajemství je nutné prokázat, že CNS toto

tajemství používá alespoň 50 let.

[13] Dle § 21 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. Práva lze odejmout, pokud např. registrovaná CNS porušuje závažným způsobem nebo opakovaně závazky vůči státu nebo třetím osobám. Na základě nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb. bylo zrušeno ustanovení, že zvláštní práva lze zrušit z důvodu nezveřejňování výroční zprávy.

[14] § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb.

[15] HRDINA, A. I. Náboženská svoboda v právu České republiky. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. s. 148.

[16] § 27 odst. 5 zákona č. 3/2002 Sb.

[17] Konkrétně byly zrušeny § 6 odst. 2, § 21 odst. 1 písm. b), § 27 odst. 5 věty druhé v části "a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti" a § 28 odst. 5 zákona č. 3/2002 Sb.

[18] Sčítání lidu, domů a bytů 2001 dostupné na <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home> (28. 12. 2005).

[19] Preferovaná církev nemusí být vždy nazývána církví státní a naopak formální církev označovaná za státní nemusí vždy znamenat, že jde o systém konfesijního státu.

[20] TRETERA, J. R. Stát a církev v České republice. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 11.

[21] ČEPLÍKOVÁ, M. Štát a cirkev, modely vzťahov štátu a cirkví. In Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2003. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004. s. 149.

[22] Původně proticírkevní opatření je dnes pro církev spíše výhodou.

[23] MATULA, M. Odluka církve od státu z hlediska poměru státu a církvi v ČR. In Církev a stát: vztah církve a státu a postavení jednotlivce. Sborník příspěvků z konference. 1. ročník. Brno: MU v Brně, 1996. s. 53.

[24] ČEPLÍKOVÁ, M. Štát a cirkev, modely vzťahov štátu a cirkví. In Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2003. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004. s. 150.

[25] Konkordát nemusí být striktně vázán na kooperaci. Může být i určitým vyjádřením identifikace státu s církví.

[26] Desátky byly zavedeny roku 976 prvním pražským biskupem Dětmarem a představovaly čtyřicátý díl roční úrody. Z odváděného desátku dostal biskup jednu čtvrtinu, zbývající tři čtvrtiny zůstávaly majiteli církevní stavby ke krytí nákladů na údržbu, na vydržování kněží a dalších zaměstnanců. Církevní část desátku byla mimo jiné vynakládána i na almužny chudým a na ošetřování nemocných.

[27] Další dary, jež jim dávali zbožní feudálové a v menším měřítku i poddaní, vedly k tomu, že původní pozemková držba někdy i mnohonásobně vzrostla a ke konci 12. století se kláštery staly největšími feudálními vrchnostmi, protože takový pozemkový fond v rukou jednotlivých světských feudálů (s výjimkou knížete) není doložen.

[28] Církvi zůstaly jen ty majetky, které se nacházely v krajích, kde se udržela katolická šlechta a města.

[29] Uplatnil tak i v Čechách ujednání augšpurského míru uzavřeného v Německu v roce 1555, kterým byla zajištěna německým protestantským stavům náboženská svoboda podle zásady "Čí kraj, toho i náboženství". Toto výsadní postavení panovníka určovat náboženské vyznání svých poddaných bylo zrušeno až Františkem Josefem I. v roce 1849.

[30] Dle instrukce z roku 1782 byla v každé osadě, která měla minimálně 700 obyvatel a byla vzdálena od existujícího farního kostela hodinu pěšky, zřízena nová farnost nebo lokálie, financovaná z náboženského fondu.

[31] KALNÝ, M. Církevní majetek a restituce. Praha: Občanský institut, 1995. s. 15.

[32] Již v roce 1870 je však konkordát rakouským císařem Františkem Josefem I. jednostranně vypovězen. Formální zrušení se uskutečnilo zákonem č. 50/1874 ř.z.

^[33] Podle zákona o příspěvcích k náboženskému fondu č. 51/1874 ř.z. byly faráři a jiní duchovní, jimž byl k obživě přidělen majetek nadačního charakteru zvaný obročí, povinni odvádět podíl ze svého obročního příjmu do zemského náboženského fondu. Povinnost platit příspěvek měly i kláštery.

[34] V té době příslušelo v Československé republice necelých 40 % obyvatel k zemědělství, přičemž 55 % z nich vlastnilo nesoběstačná hospodářství do 2 ha půdy, současně 2 000 velkých pozemkových vlastníků patřila plná třetina půdy v zemi. Pro účely pozemkové reformy bylo celkově zabráno 4 068 tis. ha půdy, tedy více než 1/4 celé plochy republiky, následně však

došlo k navrácení přibližně 45 % půdy.

[35] NOVOTNÝ, G. Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy. In Československá pozemková reforma 1919 -- 1935 a její mezinárodní souvislosti. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, 1994. s. 93.

^[36] Podle zákona č. 329/1920 Sb. se přijímací cenou rozuměla cena vyplývající z průměru cen docilovaných v letech 1913 - 1915 při prodeji statků z volné ruky v rozloze přes 100 ha. U celků přes 1 000 ha se náhrada snižovala přibližně o jednu desetinu za každých 100 ha výměry nad 1 000 ha.

[37] Tj. římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné církve.

[38] Blíže k prezidentským dekretům viz. JANIŠOVÁ, M., KAPLAN, K. Katolická církev a pozemková reforma 1945 -- 1948. Praha-Brno: Doplněk, 1995.

[39] Budovy se stavebními parcelami a souvisejícími pozemky.

[40] Zpracováno podle stránek MK dostupných na <http://www.mkcr.cz/categories.php?id=391> (15. 3. 2006). Pozn. V rekapitulaci není zachycen způsob převodu na židovské obce podle zákona č. 212/2000 Sb., protože šlo o převody majetku z jiného titulu (zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem).

[41] V seznamu je uveden veškerý požadovaný majetek bez ohledu na to, zda jde o nemovitosti "zemědělského" či "nezemědělského" charakteru.

[42] Požadovala jednání na úrovni vlády, tj. ne pouze s Ministerstvem kultury, ale i s ostatními ministerstvy.

^[43] Královská kanonie premonstrátů na Strahově se rozhodla vznést pouze nároky na převod nemovitostí, o kterých měla informace, že je vlastní stát, a na položky, které nejsou zapsány na listu vlastnictví. Při kontrole a aktualizaci údajů MK bylo ovšem ze seznamu přesunuto do příslušných seznamů několik položek, které vlastní kraj, obec, fyzická nebo právnická osoba nebo se jedná o položky problematické.

[44] Neboť je součástí Církve římskokatolické, která jako celek požaduje přibližně 95 % restituovaného majetku.

[45] Dotazníky, které jsem vyplněné obdržela zpět, jsou zpracovány v příloze 4.

[46] Tj. prostředky na platy a pojistné duchovních, administrativy, prostředky na věcné náklady

CNS a prostředky na údržbu církevního majetku. Jedná se tedy o prostředky, o kterých se uvažuje v souvislosti s nalezením jiného zdroje jejich finančního zabezpečení než prostřednictvím státního rozpočtu.

[47] V důsledku rozsáhlých změn v půdní držbě a uspořádání pozemků, ke kterým došlo od doby jejich odnětí.

[48] Dopis ze dne 24. 11 2004 dostupný na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1204> (15. 3. 2006).

[49] Příčinou omezené platnosti identifikace majetku může být přečíslování parcel, jejich slučování a rozdělování, nedostatky v právní a geodetické evidenci, převody mezi právníky

osobami, úpravy pozemkových hranic, změny druhů pozemků, zřizování věcných břemen, zastavování pozemků stavbami aj.

[50] Ing. Mojmír Kalný, CSc. byl dlouholetý vedoucí ekonomického oddělení České biskupské

konference a sekretářem její ekonomicko-právní komise. Dne 14. 2. 2006 jsem s ním uskutečnila řízení rozhovor.

[51] Např. v zákoně č. 338/1991 Sb. byla chybně použita formulace "budova na pozemku" místo

správné "budova s pozemkem", v důsledků čehož nebyly ženským řeholním společenstvím vydány

některé stavební parcely pod kláštery, které jim byly vráceny a pozemky byly neoprávněně převedeny do vlastnictví hlavně obcí, ačkoliv jim nikdy předtím nepatřily. Obce se zdráhají napravit chybu zákonodárce a nechtějí pozemky pod kláštery vydat.

[52] Tj. návrh řešení majetkového narovnání tzv. výčtovým zákonem, tzv. obecným restitučním

zákonem i metodou tzv. restituční tečky.

[53] Uvažovalo se o zachování současného poměru v rozdělování finančních částek mezi jednotlivé CNS. Jiné řešení, např. řešení založené na výši odhadnutého majetku, jehož vydání

se CNS vzdají, by se mohlo stát předmětem případných neshod.

[54] Důvody odmítavého stanoviska KVŘP budou uvedeny v následující podkapitole.

[55] Zpracováno podle řízeného rozhovoru s M. Kalným ze dne 14. 2. 2006.

[56] KALNÝ, M. Řízený rozhovor ze dne 14. 2. 2006.

[57] Jednalo se o tzv. Stropnického návrh, kde byla mj. řešena také otázka majetkových vztahů

státu a církví. Viz. též BROŽ, M. Informace o návrhu koncepce vztahu státu a církví vypracovaném Ministerstvem kultury ČR na jaře 1998. Revue církevního práva (RCP) č. 3/98,

dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/11/broz.htm> (8. 2. 2006).

[58] TRETERA, J. R. Stát a církve v České republice. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 120.

[59] Za první republiky působil na právnické fakultě Karlovy univerzity profesor Hobza, který legitimitu církevního vlastnictví zpochybňoval (jiní právníci s ním však nesouhlasili).

Odvolával se přitom na Josefa II, který církevní vlastnictví ztotožňoval se státním (Josef II. odvozoval své právo nakládat s církevním majetkem z propůjčeného titulu "apoštolské veličenstvo"). To je prý důkaz, že církev nikdy nebyla plnoprávným vlastníkem svého majetku,

ale jen správcem, který ve skutečnosti patřil státu. Ti, kdo dnes zpochybňují církevní vlastnictví, vycházejí právě z teorie profesora Hobzy.

[60] Tisková zpráva MK ze dne 25. 2. 2004 dostupná na <http://www.mkcr.cz/new.php?id=95> (9. 2. 2005).

[61] Ten vznikl privatizací státního majetku, jehož část byla před rokem 1938 vlastněna židovskými fyzickými a právníckými osobami a jako taková byla během nacistické okupace konfiskována.

[62] TRETERA, J. R. Stát a církve v České republice. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 128.

[63] Stránky Českobratrské církve evangelické dostupné na http://www.srcce.cz/includes/2003_usneseni_synodu/tisk20.pdf (10. 2. 2006).

[64] MIŠKEJ, E. Řízený rozhovor s hospodářem Církve adventistů sedmého dne (ve formě emailu), 13. 2. 2006.

[65] Z hlediska daňové teorie, která hovoří o dani jako o neúčelové a neekvivalentní platbě, nemá tento argument opodstatnění.

[66] Souhrn závěrečných účtů kapitol za rok 2003, kapitola MK, dostupná na http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/2003q4_parth1_pdf.pdf (7. 2. 2006).

[67] Vlastní výpočty na základě počtu duchovních v roce 2004 a počtu věřících jednotlivých CNS podle sčítání lidu z roku 2001.

[68] Stránky MK dostupné na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1212> (1. 2. 2006).

[69] Ministerstvo se souhlasem vlády může učinit výjimku a přiznat oprávnění ke zvláštním právům CNS, které reprezentují významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí, působí na území ČR a jsou registrovány podle tohoto zákona. V tomto případě se nevyžaduje splnění podmínek daných zákonem. Návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv může podat registrovaná CNS, která plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám. Výjimku podle tohoto odstavce lze udělit pouze do 5 let od nabytí účinnosti tohoto zákona.

[70] Dostupný na http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/statni_zav_ucet.html (10. 2. 2006).

[71] Zpracováno podle Centrální evidence dotací ze státního rozpočtu dostupné na http://cedr.mfcr.cz/cedr3i_internet/default.aspx (8. 2. 2006).

[72] Viz příloha 3.

[73] Počet věřících: 4 584, státní příspěvek: 32,6 mil., počet věřících na 1 duchovního: 32.

[74] Na cestě k hospodářské samostatnosti. Příloha k usnesení z 1. zasedání 31. synodu ČCE v červnu 2003 dostupná na <http://www.srcce.cz/> (10. 2. 2005).

[75] Při průměrném příjmu 175 680 Kč / rok a průměrném starobním důchodu 81 780 Kč / rok.

[76] KALNÝ, M. Řízený rozhovor ze dne 14. 2. 2006.

[77] Hospodářský výsledek je dostupný na internetových stránkách této církve, www.srcce.cz, pod názvem Usnesení 3. zasedání 31. synodu, které se konalo v Praze, ve dnech 19.-22. května 2005.

[78] Dle údajů z dotazníkové šetření jednotlivých CNS, viz příloha 4.

[79] Systém financování církví v Belgii a Lucembursku je blíže popsán v příloze 5.

[80] KOLÁŘ, P. Postavení církví ve vybraných zemích Evropy. Informační studie Parlamentního institutu č. 5.159, 2000. s. 21 -- 23, dostupná na <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/volne.htm> (5. 3. 2006).

[81] VERYSER, C., H. Financování činnosti církví ve Spojených státech amerických. RCP č. 5/96,

dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/veryser.htm> (6. 3. 2006).

[82] BASDEVANT-GAUDEMENT, B. State and Church in France. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden-Baden: Nomos, 2005. s. 157.

[83] MARRÉ, H. Systémy financování církví v zemích Evropské unie a v USA. RCP č. 10/98, dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/marre.htm> (5. 3. 2006).

[84] Systém financování církví ve Švédsku a Švýcarsku je blíže popsán v příloze 5.

[85] ROBBERS, G. State and Church in Germany. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden-Baden: Nomos, 2005. s. 77.

[86] Statut veřejnoprávní korporace má každá katolická diecéze a každá evangelická zemská církev, spolu s nimi také některá další vyznání jako starokatolíci, bratrská obec či část židovských obcí. Ostatní menší náboženské skupiny se organizují jako soukromoprávní sdružení podle ustanovení občanského zákoníku.

[87] ROBBERS, G. State and Church in Germany. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden-Baden: Nomos, 2005. s. 89.

[88] POTZ, R. State and Church in Austria. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden-Baden: Nomos, 2005. s. 391.

[89] ONDRAŠIK, M. Poznámky k poměru církví a státu v Rakouské republice. RCP č. 2/95, dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/ondrrak.htm> (24. 2. 2006).

[90] KOLÁŘ, P. Postavení církví ve vybraných zemích Evropy. Informační studie Parlamentního institutu č. 5.159, 2000. s. 44, dostupná na <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/volne.htm> (5. 3. 2006).

[91] POTZ, R. State and Church in Austria. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden- Baden: Nomos, 2005. s. 411.

[92] FERRARI, S. State and Church in Italy. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden- Baden: Nomos, 2005. s. 209 -- 224.

[93] MORAVČÍKOVÁ, M., CIPÁR, M. Cisárovo cisárovi: ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2001. s. 45.

[94] Je to smlouva z července 1976, čtyři smlouvy z prosince 1979 o právních záležitostech,
o

vzdělávacích a kulturních otázkách, o duchovní službě v armádě a o hospodářských záležitostech

a konečně dohoda z dubna 1962 o státním uznání "necírkevních" studií na církevních školách.

Právní postavení jiných církví a náboženských společností upravuje tzv. prováděcí zákon o náboženské svobodě z roku 1980, který jim také umožňuje uzavřít se státem smlouvu.

[95] MARRÉ, H. Die Kirchefinanzierung in Kirche und Staat der Gegenwart. RCP č. 1/95, dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/marre-1.htm> (7. 3. 2006).

[96] Odpisy darů poskytovaných církvím a náboženským společnostem ze základu daně věřících, materiál MK dostupný na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1212> (24. 2. 2006).

[97] Svaz Evangelických náboženských obcí, Svaz Židovských obcí a Islámská komise.

[98] Zpracováno podle stránek MK Slovenské republiky dostupných na <http://www.culture.gov.sk/index/> (9. 3. 2006) a expertizy MK České republiky dostupné na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1212> (24. 3. 2006).

[99] A to občanská sdružení, nadace, neinvestiční fondy, neziskové organizace poskytující všeobecně prospěšné služby, účelová zařízení církví a náboženských společností, organizace s mezinárodním prvkem a Slovenský Červený kříž. Oprávněný příjemce musí mít alespoň jeden z těchto cílů: rozvoj a ochrana duševních hodnot, ochrana lidských práv, ochrana a tvorba životního prostředí, ochrana a podpora zdraví a vzdělávání, podpora sportu dětí, mládeže a zdravotně postižených občanů, poskytování sociální pomoci, zachování přírodních a kulturních hodnot. Roku 2002 požádalo o zápis do seznamu oprávněných příjemců 3 389 nevládních organizací.

[100] Jedná se o možnost odmítnout vykonat určité příkazy (zejména pracovní), které jsou proti svědomí věřícího katolíka, protože jsou v rozporu s věroučnými a mravoučnými zásadami katolické církve.

[101] Otázkou je, nakolik je tento argument silný a zda není problém spíše v "nepostačující" definici daní.

[102] K tomu lze namítnout, že existuje možnost světonázorové shody akcionářů a v tomto případě by jim tedy právo asigovat nemělo být upřeno.

[103] KALNÝ, M. Řízený rozhovor ze dne 14. 2. 2006.

[104] TRETERA, J. R. Stát a církve v České republice. 1. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 66.

[105] Zpracováno podle dodatku k materiálu "Návrh zákona o uspořádání majetkových vztahů mezi státem na jedné straně a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé" dostupného na <http://www.mkcr.cz/article.php?id=1204> (1. 4. 2006).

[106] Dotazník byl dne 12. 1. 2006 po předchozím telefonickém rozhovoru rozeslán sedmnácti církvím, které jsou financované dle zákona č. 218/1949 Sb. Zpětné odpovědi jsme obdržela pouze od šesti výše zmíněných.

[107] TORFS, R. State and Church in Belgium. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden- Baden: Nomos, 2005. s. 9.

[108] K uznaným církvím náleží církev katolická, protestantská, židovská, anglikánská, islámská a řecká a ruská pravoslavná církev.

[109] MARRÉ, H. Systémy financování církví v zemích Evropské unie a v USA. RCP č. 10/98, dostupné na <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/marre.htm> (5. 3. 2006).

[110] SCHÖTT, R. Stát a církev ve Švédsku. In ROBBERS, G. Stát a církev v zemích EU. Praha: Academia, 2002. s. 331.

[111] KOLÁŘ, P. Postavení církví ve vybraných zemích Evropy. Informační studie Parlamentního institutu č. 5.159, 2000. s. 58, dostupná na <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/volne.htm> (5. 3. 2006).

[112] BIJSTERVELD, C., S. State and Church in the Netherlands. In ROBBERS, G. State and Church in the European Union. Baden-Baden: Nomos, 2005. s. 369.